

Muratpaşa Belediyesi Kültür ve Sanat Yayını

# antsanat

BAHAR 2023 / SAYI: 6

DEPREM ÖZEL SAYISI

## YARALARIMIZI BİRLİKTE SARACAĞIZ!

ARKEOLOJİ VE TARİHTE  
ANTALYA DEPREMLERİ

ODA BAŞKANLARI  
UYARIYOR

DEPREMDE ANTALYA SEFERBERLİĞİ

İLBER ORTAYLI

RUTKAY AZİZ

YALÇIN GÖKÇEBAĞ

GÜRBÜZ DOĞAN EKŞİOĞLU

NEBİL ÖZGENTÜRK

PAKİZE TÜRKÖĞLU

SİNAN MEYDAN

NASUH MAHRUKİ





Erkan Alp Sipahioğlu  
60x80 cm. Tuval Üzerine Yağlı Boya



## Kıymetli komşularım, değerli sanatseverler;

Depremi üçüncü günü, arama kurtarma ekibimizi, iş makinalarımızı, Muratpaşalı komşularımızın yiyecek ve gıda yardımlarını koordine etmek için Malatya'daydım. Hatay'dan Malatya'ya kadar yayılan bölgede, vatandaşın yanında depremle mücadelede katılan bir grup arkadaşımın birliğinde, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Yardımcısı, eski dostum, Malatya milletvekili Veli Ağbaba'nın çalışmalarına eşlik ederek iki gün kaldım. Büyük özveriyle çalışan topluluğumuz bir taraftan yardımları ulaştırırken, diğer yandan da vatandaşlarımıza geçmiş olsun ve başsağlığı dileklerini ilettiler. İki gün sonra CHP Genel Başkanı Sayın Kemal Kılıçdaroğlu da yanında bir kısım Merkez Yürütme Kurulu üyemiz ve seçilmiş 11 Büyükşehir Belediye Başkanımızla bölgeye geldi, sorunları yerinde gördü ve öğleye doğru Diyarbakır'a hareket etti. Ben de yeniden dönmek üzere Antalya'nın yolunu tuttum.

### Dakikalar Sonra

Havalimanında, İstanbul'a kalkan uçağın tamamen dolu olmasından dolayı, sonraki İzmir uçağını beklemeye karar verdim. Orada bir uçağı ancak dolduracak bir kuyruk oluşmuştu, Bekleyenlerden birine, "İzmir'e mi gideceksiniz?" diye sordum, "Aslında İstanbul'a gitmek istiyorduk; orada daha fazla akrobamız var, ama uçakta yer kalmadı" yanıtını aldım. Yarım saat kadar sonra kuyruktakilerle birlikte uçaktaydım. İzmir'e doğru uçanlar, yaşadıkları büyük travmadan uzaklaşmanın, gece sokakta donarak ölme tehlikesini atlamanın heyecanı içindeydiler. Başlangıçta olumlu bir telaş vardı. Çifte depremin üzerinden beş gün geçmişti ve sıcak bir uçakta güvendeydiler; ancak uçak havalandıktan yalnızca beş dakika sonra bir çoğunun gözyaşlarını tutamadığına tanık oldum. Uçaktakilerin birçoğu doğup büyüdüğüleri, her şeylerini inşa ettikleri yaşam alanlarından ayrılıyordu. Kimileri yakınlarını kaybetmişlerdi, bunu derinlemesine algılamaları ve acıyla sarsılmaları için canlarını güvende hissettikleri bu uçağın havalanmasının üzerinden dakikaların geçmesi yetmişti.

### Viran Ülkeye Ağıt

Ne zaman yazıldığı bilinmeyen kadim bir ağıt şöyle diyor: "Giderim giderim örene benzer, evleri yıkılmış virana benzer." Ören Köyü, Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı kayısı diyarı bir cennet... Bu ağıt 1894 yılında yaşanan büyük Malatya depreminden sonra mı yazıldı, bizlere daha önceki bir depremden mi ulaştı, bilinmez...



Bu depremde de ülke genelinde geçmişte felaket yaşamış bütün yerleşim birimleri gibi Ören'deki evlerin büyük bir bölümü tahrip oldu. Durum neredeyse hep aynı; her defasında evlerimiz yıkılıyor, canlarımızı yitiriyoruz. Bu hazine manzara karşısında insan, tarih boyunca adeta evlerimizi yıkılmak için yaptığımızı düşünmeden edemiyor. Bizim türkülerimiz, ağıtlarımız bu yüzden mi hep güncel kalmış? Demek ki insanımızın kaderi göçmüş

moloz altında can vermiş, demek ki biz her şeyi kestirmeden halletmeye çalışıyoruz, kolay olan her şey bizim işimize geliyor, demek ki kendi yaşamımıza hile yapıyor, hayatımızı ve gelecek kuşakların özlemlerini hiçe sayıyor, kendimiz gibi basit ve kısa vadeli düşünen siyasi yöneticileri iş başına getiriyoruz.

### Kader mi Dediniz?

Bizi bir parça değiştirmeye çalışanları, "kuralcı", "iş bitirmez" şeklinde adlandırıyor; nizama, intizama, düzene değer vermiyoruz. Sanki yaşamlarımız hep kendisini tekrar ediyor; depremde yüz yıl, bin yıl önce nasıl ölüyorsak yine öyle ölüyoruz. Ne yazık ki ağıtlarımız bu yüzden hep güncel; yeni ağıtlar, şarkılar yazmaya gerek görmüyoruz. Belki bu yüzden dünyayla baş edemiyoruz, belki bu yüzden yeterince üretmiyoruz, belki bu yüzden yoksuluz, belki bu yüzden uzun vademiz yok. Günlük yaşıyor, plan değil pilav seviyoruz! Belki de bu yüzden çocuklarımız yurt dışına gitmek istiyor, bu yüzden bir çok düzgün insan hapisanelerde çürüyor, bu yüzden demokrasimizi, ekonomimizi yeterince geliştiremiyor, dünyada hak ettiğimiz sıralamaların çok uzağında kalıyoruz. Bundan dolayı sinirliyiz, bundan dolayı eziklik duygusu yaşıyoruz, bundan dolayı geleceğimize güvenle bakamıyoruz. Belki de bu yüzden arabesk seviyor, her zaman haksızlığa uğramışız gibi hissediyor ve hep ağlamak istiyoruz.

Bazı yöneticilerimiz, "Enkaz altında ölmek kaderimiz" diye buyurdular. Belki de haklılardır; tarihin akışından ders almayan toplumlar için vasıfsız yöneticiler tarafından yönetilmek bir kaderdir belki... Sistemsizlik, düzensizlik, tedbirsizlik ve bunların sonuçlarına katlanmak bir kaderdir. Belki de bütün bu yaşananları doğru algılayıp hayatlarını değiştirme iradesi gösteremeyenlerin ağlamakla yetinmesi gerçekten de bir kaderdir. Başımız sağ olsun...

**Ümit Uysal**  
**Muratpaşa Belediye Başkanı**

# KARA HABER

Erzincan'da bir kuş var  
Kanadında gümüş yok  
Gitti yarım gelmedi  
gayrı bunda bir iş yok.  
Oy dağlar dağlar, dağlar, dağlar...  
Aldı ellerine kanlı başını  
Karın ortasında Erzincan ağlar...  
O ağlamasın da kimler ağlasın

Kar yağar lapa lapa  
tipidir gelir geçer...  
Yan yana sırt üstü yatan ölümler  
akşam uyur tandıramaz  
ateşini yandıramaz

Gün ağarır şafak söker  
kimsecikler gitmez suya  
ezilmiş başlarıyla ölümler  
vardılar uyanılmaz uykuya

Ses edip geceye beyaz taşından  
kışlanın saati çaldı ikiyi.  
Ne çabuk lahzada bitti yaşamak  
Kimisi altı aylık,  
kimisi sakalı ak,  
kimi on üç, on dört yaşında;  
kimi yola gidecek  
kimisi mektup bekler  
yan yana sırt üstü yatan ölümler...

Yayıktay yağ vardı, dövülemedi,  
akpeynir torbaya koyulamadı,  
hasret gitti ölümler  
dünyaya doyulamadı...

Uyanıp kaçamadılar,  
kuş olup uçamadılar  
açıldı kuyular kimse inemez  
Erzincan Beygiri rahvandır amma  
ölümler ata binemez  
yan yana sırt üstü yatan ölümler...



"Ceviz", Burhan Kum, 45x40cm. Tuval Üzerine Yağlı Boya, 2023

(Resimdeki QR kodunu okutan okuyucularımızın bir sürprizle karşılaşacağını hatırlatalım.)

(\*) Nâzım Hikmet'in 27 Aralık 1939 günü Erzincan'da yaşanan 7.9 şiddetindeki depremde kaybedilen canların (33 bin kişi) acısıyla hapisanedeyken yazdığı şiir. Depremin altıncı günü olan 2 Ocak 1940'ta Tan gazetesinin baş sayfasında yayınlanmıştır.

## antsanat

BAHAR 2023 / SAYI: 6

Muratpaşa Belediyesi Kültür ve Sanat Yayını



Ümit Uysal

Belediye Başkanı

Genel Yayın Yönetmeni

Tuncer Çetinkaya

Yayın Danışmanı

Feruh Tunç

Grafik Tasarım

Abdullah Yüksel

Kapak Resmi

Gürbüz Doğan Ekşioğlu


Düzeltiler

İlke Özer, Jülide Karahan, Nail Güç, Oya Duran

Yayıncı : RG Gazetecilik Mat. Rek. Tic. ve San. Ltd. Şti.

Altındağ Mah. Güllük Cad. H. Eren Apt. No: 83/7 Kat:3

Muratpaşa / ANTALYA Tel: 0 242 244 30 45

 antsanatdergisi

Baskı

Kutlu Avci Ofset Ambalaj Ltd. Şti.

Organize Sanayi Bölgesi

1. Kısım 1. Cadde No:7

Döşemealtı/ANTALYA-TÜRKİYE

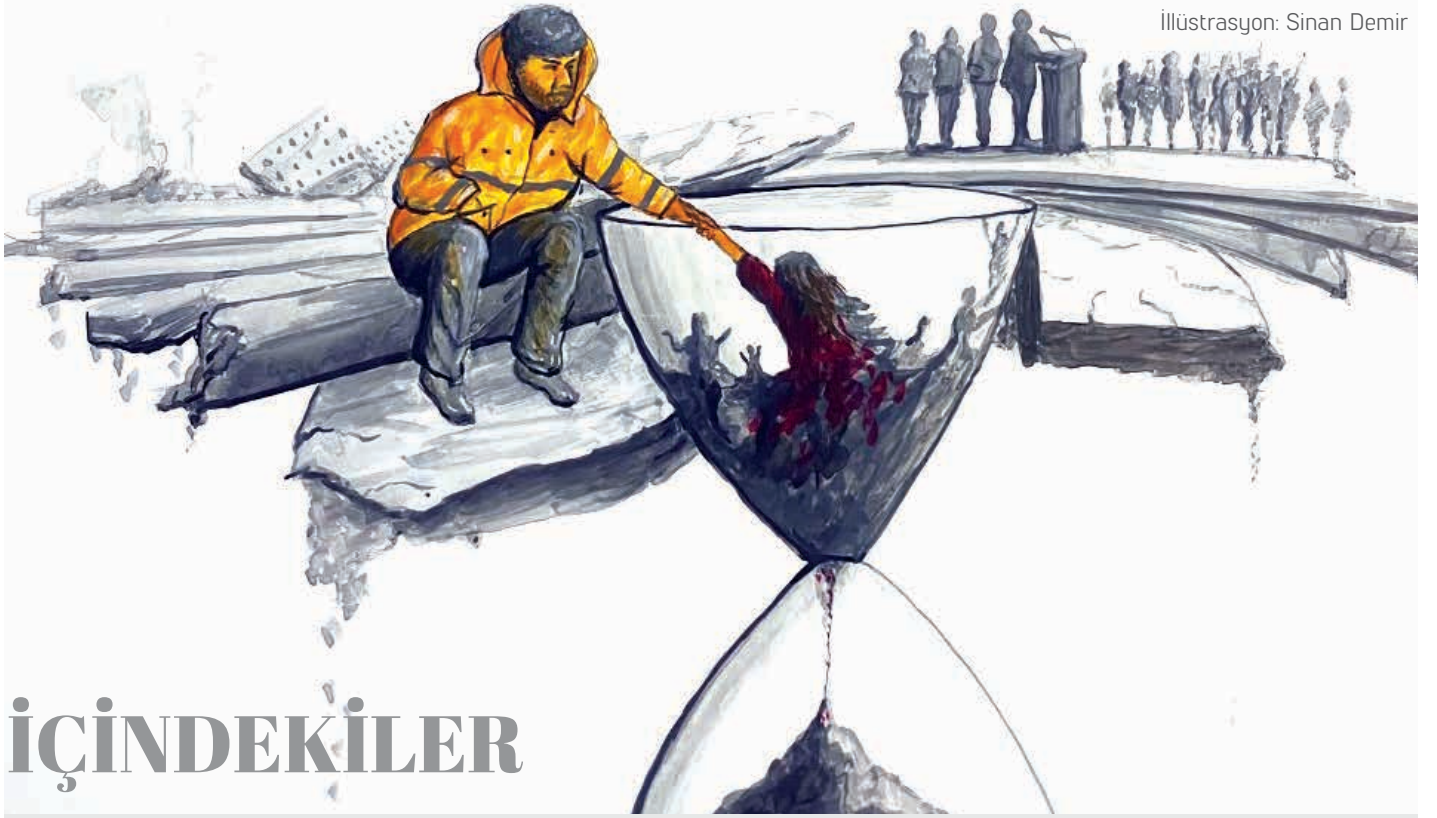
Tel:+90 242 346 85 85

Fax:+90 242 335 53 92

Ücretsizdir. Parayla satılmaz.

Yazıların yasal sorumluluğu yazara aittir.





## İÇİNDEKİLER

1	Sunuş / Uysal	51	Atatürk Antalya'da / Ak
2	Kara Haber / Ran & Kum	52	Sinan Meydan / Atmaca
4	Depresel Barbarlıklar / Kuban	53	Milli Mücadelede Antalya / Tutar
8	Tarihte Deprem / Çevik	54	Plancia Magna / Adalı
12	Antalya Depremleri / Çimrin	55	Şiir / Öz
15	Yıkıldık! / Korkmaz	56	Leyla Erbil / Ekiz
21	Şiir / Küçük	57	Kamile Yılmaz / Sönmez
24	Dayanışma Yaşatır / Boysan	58	Sadako Sasaki / Güç
26	Sessizlik Geldi / Öztaş	60	Köşe Yazısı / Tunç
28	Deprem Şiirleri / Kerse	61	Şiir / Çankaya
31	Nasuh Mahruki / İrten	62	Nebil Özgentürk / Duran
32	Gürbüz Doğan Ekşioğlu / Özer	64	Öykü / Mızraklı
35	Being Human / Bostancı	66	Antalyalı Kitaplar / Arkan
36	Mehmet Ali Laga / Eminoğlu	68	Felsefe / Gülan
37	Turan Erol / Aksakal	69	Kılavuz / Özyol
38	Muratpaşa'da Kültür Sanat / Erdem	72	Mitoloji / Erkan
40	İlber Ortaylı / Santaş	74	Kadri Yakut / Türkoğan
42	Yalçın Gökçebağ / Karaoğlu & Özkal	76	Polemik / Sözen
44	Zerrin Kehnemuyi / Bahar	80	Metin Avdaç / Marangoz
45	Curacı Deli Gadir / Yılmaz	82	Antalyalı Filmler / Sekmeç
46	Öykü / Sönmez	84	Rutkay Aziz / Çetinkaya
48	Pakize Türkoğlu / Sümbül	87	Şiir / Koçak
50	Cahit Uçuk / Dağhan	88	Karikatürler / Önür & Ceylan





Doğan  
KUBAN

# DEPREMSEL BARBARLIKLAR

**Geleceği en az otuz yıldır vurgulanan doğal ve toplumsal depremlerden birini yaşıyoruz. Dünya kabuğu depreşti. Ve üstünde oraya buraya koşuşan sorumlu sorumsuz kargaşa bekçilerini çaresiz yüz binlerin arasına saldı. Kuşkusuz Türkiye, bu enkaz yığınlarını kaldıracak. İnsanları günlük yaşamlarına dönecekler. Ama kargaşa bekçilerinin kontrolünde bu sahnelere neden olan düzen Türkiye'yi sallamakta devam edecek.**

**D**epremi sayısal boyutunun olağanüstü-lüğü, tasavvur edilemeyecek dramatik sahneler, kırdan kopup gelmiş insanların doğal bir olayla karşılaştıklarının bilincine bile zor varmaları, kamu idaresinin ve hükümetin, gerçeklerin boyutundan korkarak, halka anlatmakta zorlandığı, hatta belki kendisinin de doğru bilinçlendiremediği karmaşık olgular Türkiye'yi bir psikolojik travmaya soktu. Toplum ilk günlerde ilkel toplumların doğa karşısındaki tavrını sergiledi. Milyonlarca insan günlerce sokaklarda sabahladı. Neden? Çünkü, önce oturduğu evin sağlam olduğundan emin değil. İnşaatların çarpık yapıldığını günlük kültürünün parçası olarak, bilinç altına yerleştirmiş. Depremi tan-

rısal bir olgu diye algıladığı için Tanrının gazabının nereye kadar varacağını da bilemiyor. İdareciler, bilim adamları da 'aman evlere girmeyin' diyorlar. Peki, her şeyi düşünen büyük adamlarımız, böyle bir olasılığa karşı en ufak bir endişeyi dile getiriyorlar mı? Onca yıl getirdiler mi? Türkiye'nin her karış toprağını yağma edenleri hoş tutmak için af yasası üzerine af yasası çıkarırlar, ülkeyi bir deprem vurduğu zaman insanları nerede barındıracaklarını düşündüler mi? Bunu örgütlediler mi?

Ne yapacaklarını halka duyurdular mı? Şu sivil savunma örgütlerini kuramayan, sivil toplum örgütlerine karşı çıkan, yabancıların yardım isteklerine vize ver-



meyen birtakım adamlar, kendi evleri yıkılırsa ne yapacaklarını düşündüler mi? Eğer bu sorular yanıtsız kalmakta devam ediyorsa, başka bir deyişle, bugün Kadıköy'ün bir köşesinde beş yıllık bir apartmanın dördüncü katındaki vatandaş, fazla derine gitmeden, 'bana evimin duvarları çatlırsa, ve dışarıda da sıfırın altında beş derece soğuk varsa, elektrik ve su kesilirse, küçük çocuklarımı nereye götüreceğimi lütfen bildirir misiniz?' diye sorduğu zaman bunun yanıtı olmayan bir toplumda yaşıyorsak; park edemediği arabasını, çöpten arınmayan yolunu, işine giderken çektiği zorlukları bir kenara bırakarak, bir çağdaş barbarlıktan söz edebiliriz. Kendimizin, bilinçsizce, bu partileşmiş menfaat gruplarını iş başına getirdiğimizi, onlarla bütünleştiğimizi, eğer böyle kuşku gelecektir perspektifleri dile getiriyorsak bunun ortak bir toplumsal tavrın göstergesi olduğunu bilmemiz gerek. Bu barbarlık gösterileri herkese aittir. Millet Meclisi'ndekilerin kaygısızlığı da ondan ileri geliyor. Şairinden müteahhitine, gazetecisinden toprak ağasına kadar bütün temsilcilerimiz, 'devlet deniz, yemeyen domuz' olduğunu biliyorlar. Her yaptıklarını hareketi tasvip eden bir toplumu temsil ediyorlar. Temsil demokratiktir. Halk ve memur işlerini nasıl yürüteceklerini, karşılıklı olarak, biliyorlar. Anayasanın ara sıra, yasaların her zaman delinebileceğini avukatlarından öğreniyorlar. Ölen ölüyor, kalan kalıyor. Çark dönüyor. Toplumlar, bütün tarih boyunca, en ilkel koşullarda da, biraz daha fazla kayıp vererek yaşadılar. Günümüz dünyası çeşitli düzeylerde bir teknoloji barbarlığını karşılamaya hazırlanıyor. Bizimkinin niteliksel bir farkı var. Biz teknoloji barbarlığı ile ilkel toplum barbarlığını birlikte yaşıyoruz. Bu ilginç sinkretizmin katlanmış etkilerini de televizyonlarımızdan seyrediyor ve onların Türkçe'yi iyi bilmeyen muhabir ve spikerlerinden, diğer anlamlı şanlı ünlülerimizin yorumlarından öğreniyoruz.

Dünya kabuğunun milyonlarca yıllık hareketleriyle karşılaşan bir cahil toplumun deprem olgusunun doğal mı, tanrısal mı olduğu konusunda şizofrenik tartışmaları, ilkokul öğrencilerinin bile bilmeleri gereken bilgileri ve çoktan yasalara girmiş ve uygulanan inşaat ilkelerini halka tekrar tekrar televizyonlarda anlatmak tüyler ürpertici bir ikellik boyutunu açığa çıkardı. Bütün bunlara tüy dikmek için, Büyük Millet Meclisi'nin, yirmi milyon insanın acılarını ve mâruz kaldıkları zararları hiçe sayarak, insanı canlı gömen inşaatları yapanlara af çıkarması, toplumun kendisini yok edecek felaketler karşısında bile uyanmadığını ve örgütlenemediğini gösterdiği için, fiziksel depreme göre kıyaslanamayacak kadar daha büyük bir düşünsel ve duygusal depremin içinde yaşadığımızı sergileyen olaylarla karşılaşır olduk. Ve bundan da daha korkunç olan, çok insan tarafından söy-

lenmesine ve yazılmasına karşın, hükümet ve idare edenler, yani toplumu bu felaketin pençesinden çıkaracak olanlar, uğradığımız felaketin boyutlarını, nedenlerini anlamış görünmüyorlar. Ülkeyi kargaşaya sürükleyebilecek bir durumun ne fiziksel, ne psikolojik, ne de kültürel boyutlarından haberdarlar. Bunu da sürekli sahneledikleri politik söylem oyunu içine kattılar. On binlerce insanın yaşamıyla oynayan sorumlularla öylesine eşdeğer olmuşlar ki, hiçbir hükümet adamı, yere bir toprak yığını gibi yığılan kat kat apartmanların ne belediyeler, ne profesyoneller ve yapıları taahhüt edenler, ne de politikacılar arasındaki suçluları hakkında bir çift söz söylemedi. Üstelik, açık suç delilleri olan harabeleri ortadan kaldırmak için bayağı gayret sarfettiler. Toplum bunları anlamayacak kadar duyarsız değil. Politikacılar için iyi düşündüğünü söylemek de olanaksız. Cahil ama, saf değil. Kaldı ki kentlere göç edeli, dünyadan biraz daha haberi var. Ne var ki bu kültür düzeyi, düşüncüyü örgütleyip o örgütlenmenin içinde yerine oturmaz düzenleri temizleyecek kadar güçlü değil. Bu hükümete kızıyor, bir öncekine kızmıyor. 'Bugün Ahmet'e, yarın Mehmet'e kızıyor. Kızarsa her partiye karşı. Kızmazsa sapına kadar Fenerbahçeli! Ak ve kara görüyor. Ve her seçimde kendine uygun güzel temsilcilerini bulup Meclise yolluyor. Seçim alanlarında hipnotize olmuş gibi onları dinliyor. İpe sapa gelmez sözleri, kahvede ve televizyonda dinlediklerine uygun olduğu için tasvip ediyor. Başına evi yıktığı zaman, süreç yineleniyor. Kahve ve televizyon söylemine de devam ediliyor.

Bugün yakınlarımızı, evlerini, işlerini yitiren ve anlaşılması olanaksız acılar ve endişeler içinde kıvranan yüz binlerce insan bu felakette Tanrının değil, inşaatları yapan ve kontrol edenlerin suçlu olduğunu kuşkusuz biliyorlardır. Tanrının kendi apartmanlarını yıkip, yandakini neden yıkmadığını da düşünüyorlardır. Eğer düşünceleri, gözlemleri ve yaşadıkları süreç içinde, bu bilinç aşamasına varmışlarsa, bundan bir sonraki aşama böyle bir gelişmeye kendilerinin nasıl alet olduğunu düşünmek olmalı. Evlerini yapmak için rüşvet isteyen biri ile anlaştılar mı? İmar durum beş kat olan yere yedi kat yapmak için uğraştılar mı? Apartmanı yapan müteahhitin daha önce yaptığı işlerin kalitesini bir mühendise kontrol ettirdiler mi? Bir apartmanın, -bir müteahhitten önce bir mimar tarafından planlanması, bir inşaat mühendisi tarafından hesaplarının yapılması, ayrıntılı bir projesi olması gerekliliğini biliyorlar mı? Biliyorlarsa bunu kontrol etmişler mi? Bunlar, kentlilik düzeyine erişmiş toplumlarda neredeyse otomatik olarak yapılan kontrollerdir. Ashnda bu soruları sormaya gerek yoktur. Bunların hiçbirinin, genelde yapılmadığını biliyoruz. Biz Türkiye'de inşaat alanlarını uzmanların değil,

politikacıların seçtiklerini, daha doğrusu hasbelkader işgal edilmiş alanları inşaata tahsis ettiklerini sayısız gecekondular yasası ile biliyoruz. Biz kat yüksekliklerinin belediye meclisi kararlarıyla verildiğini ve bu meclislerin müteahhitler, arsa spekülâtörleriyle dolu olduğunu da biliyoruz. Biz belediyelerin bağış karşılığı inşaat izni verdiklerini de biliyoruz. Biz nazım planların yanılmadığını, planların uygulanmadığını, isteyenin istediği yere, gerekli politik ilişkileri kurduğu takdirde, istediği gökdeleni yaptığını da görüyoruz. Biz her yıl, orman yangını, kıyı yağması, sel, deprem, erozyon gibi nedenlerle Türkiye'nin insanların başına neler geldiğini de biliyoruz. Biz izinli yapının inşaatların ancak %40'ı olduğunu da kontrolle görevli (!) belediyelerden öğreniyoruz. Biz Türkiye'de toprağın yağma edildiğini, yapı alanında suç diye bir şey kalmadığını da biliyoruz. Biz af yasasını da okuyoruz. Biz kentte ulaşımın çorbaya döndüğünü görüyor, trafikte ölenlerin savaşta ölenlerden fazla olduğunu da biliyoruz. Biz kentlerin giderek daha fazla koktuklarını, çöplerini kaldırmakta güçlük çektiklerini, kadastroları olmadığını, kanalizasyonlarını bitiremediklerini, sularının kısıtlı, havalarının kirli olduğunu da biliyoruz. Bunlara karşın bu kentlerde yaşandığına ve zaman zaman mutlu da olunduğuna göre, mutlu olmayanları düşünmenin bir toplum düşmanlığı olduğunu da, öyle söyledikleri için, biliyoruz.

Toplumun sorunu bu deprem değildir. Türkiye'nin insanları, sayısız depremi günöbirlilik yaşıyorlar. Bu depremin farkı, farkına varılmadan, hatta kayıt edilmeden geçen günlük yaşamsal depremlerin, doğal bir afetle eşdeşleşerek, toplumun büyük bir zaafını ortaya çıkarması olmuştur. Ve daha on gün geçmeden, bu toplumdaki ilkel yapı, bunu da absorbe edecek davranışlara sahne olmaktadır. Oysa Türkiye'yi yıkıntıya çeviren bu doğal felaket bizi hazırlıksız yakalayan, yağmurlu havada şemsiyesiz sokağa çıkma gibi bir olay değildir. Depremin sonuçları, bizim doğanın sabrını suistimal ettiğimizi gösteriyor. Daha



da öteye, bizim barbarlaştığımızı gösteriyor. Kuşkusuz böylesine büyük, binlerce kollu bir toplumsal afette, çalışkan, fedakâr, yardımsever insanlar, yardım edecek örgütler ve bütün eleştirilere karşın yine de büyük bir devlet var. Fakat bunlara aldanmamak! Bütün dünya ile paralel, fakat onların birçoğunun çok ötesinde, teknolojiyi yanlış yorumlamanın insanı ucuzlatan tavırlarını sergileyen, ilkel bir kapitalizmin aşırı hırsızlığının ve düpedüz kurumlaşmış hırsızlığın teşvikini açıkça yapan bir barbarlık var. İyilerin ağırlığı kötülere ve cahillere dengelemiyor.

Ülke barbarlaşıyor. Çağdaş barbar pahalı bir barbardır. Yani bir hata yaptığı zaman topluma pahalıya mal oluyor. Aradaki fark iki katlı küçük bir evle gökdelen arasındaki fark gibidir. Barbar dendiği zaman akla gelen bütün özellikler bu topluma musallat. Barbar cahildir. Bu toplum cahil. Okumuş, okumamış, yüzde otuzu depremi Tanrı'dan bilirse o toplum cahildir. Bu yaygın cehalet mürekkep yalamışlıkla ilgili değildir. Cehalet, insanımızın çağdaş dünya içindeki yerini belirlememesinden kaynaklanıyor. Nerede yaşayacağına karar veremediği gibi, nasıl yaşayacağına da karar vermiş değil. Bu kararı verecek bilgi yoğunluğuna da sahip değil. Bu tür iletişimsizlikler gelişmiş ülkelerde de olabilir. Fakat bizimkinde büyük bir faz farkı var. Bu Avrupalı, Amerikalı ya da İslamcı olmakla da ilgili değil. Bu yirmibirinci yüzyılda toplumun ve insanın, başını taş vurmada nasıl yaşayacağı konusunda aydınlanmış olması ya da bunun tartışmasını yapabilmesi demek. Seçilen politikacılar da aynı saflardan geldikleri için yol göstermeleri söz konusu değil. Onun için günü gününe yaşamak zorunda kalan ve evi başına yıkıldığı zaman geleceğe ilişkin hiçbir umudu kalmayan insanların varlığı şaşılacak bir şey değil. Deprem bu çaresizliği gözler önüne serdi.

...

Türkiye, tarihi potansiyeli ve jeopolitik konumunun özelliği ile teknoloji barbarlığına ortak olmak zorunda olsa bile, cehaletin ve kentilleşmemenin getirdiği





ikinci tür barbarlıktan kurtulacak potansiyele sahiptir. Bunu engelleyen tarihi olgu İkinci Dünya Savaşı sonrasında soğuk savaş, kent-köylü'nün politik egemenliği ve kentlerde toprak yağmasının akıl almaz rantı olmuştur. Bu ekonomik baz, kırsal kültürün devleti ele geçirmesine, entelektüel potansiyeli saf dışı etmesine yararmış, yeni barbarlığın temellerini atmıştır. Bilimi saf dışı eden kırsal kültür temsilcileri, büyük kentleşmenin getirdiği karmaşık sorunları köy muhtarı gibi çözmeye kalkışınca Türkiye büyük felaketler için seçilmiş bir ortam oluşturmuştur. Bugün hiçbir etkinlik alanında başarısızlık, olumsuzluk nedeni aramaya hacet yoktur. 'Bu olur mu? Bu yasa çıkar mı? Bu kadar yapı yıkılır mı? Böyle bir hırsızlık tasavvur edilebilir mi?' türünden sorular artık anlamını yitirmiş, içeriksiz sorulardır. Bütün olumsuzlukların anası olan bir toplumsal strüktür, yarım yüzyıl içinde kurulmuştur. Bu, sanayileşme aşamasında, kırdan kentlere akan topraksız, fakir, okumamış insan gücünün harekete getirdiği dinamik değişmelerin neden olduğu, kaçınılmaz bir sonuçtur. Depremde kötü yapılan binalar çökecek, bunları yapanlar da affedilecektir. Bin bir suç, cehalet, bilinçsizlik, uzağı görememe, her türlü riski alma sonucu her suç, ilkel toplum yasaları içinde, affedilmese bile, uygar bir toplumun gerektirdiği cezaları almadan, unutulacak ve yenilerine yol açacaktır.

...

Kuşkusuz birçok bilim adamı, iyi niyetli aydınlar, hayalciler, kendilerini gelenekçi, milliyetçi sanan yağma ortakları ve zaten bu tartışmanın birçok boyutunu hiçbir zaman anlayamayacak olan çok insan böyle bir düşüncenin dile getirilmesine karşı çıkacaktır. Biz barbar değiliz. Biz büyük bir uygarlık yarattık. Biz Süleymaniye'yi, Selimiye'yi yaptık. Biz Avrupa tarihine egemen olduk. Biz İslamiyet'i Avrupa'ya karşı koruduk. Biz dünya tarihinin kaderini Çin'den Avrupa'ya kadar değiştirdik. Biz İslam tarihinde ilk laik cumhuriyeti kurduk. Biz İslam dünyasının en ileri ülkesiyiz. Bizim büyük bir tarihimiz var. Bütün bunların hepsi doğru. Ancak bir şey daha doğru:

Bütün şanlar ve şerefler geçmiş yaftası taşırken, bu çağımızın tabelası: Biz kendi insanımıza gereken saygıyı göstermedik. Onu kendi yaptığı yapımın altına gömdük. Sonra onu oradan çıkaracak örgütü yarım yüzyılda kuramadık. Biz yayasızlığı, yasal yollarla toplum yaşamına egemen kıldık. Burada kişisel hataların anlamı yok. Halk bu iktidarları kaç kez değiştirdi. Bir köylü ülkesinden bir büyük kentler ülkesine terfi ettik. Ama o kentleri kent gibi yaşanır hale getiremedik. Türkiye'nin çoğunluğu bilimsel ve rasyonel düşüncenin toplum yaşamına egemen olması dediğimiz olgunun farkında değil. Ve kendisi gibi olanları da iş başına getiriyor.

...

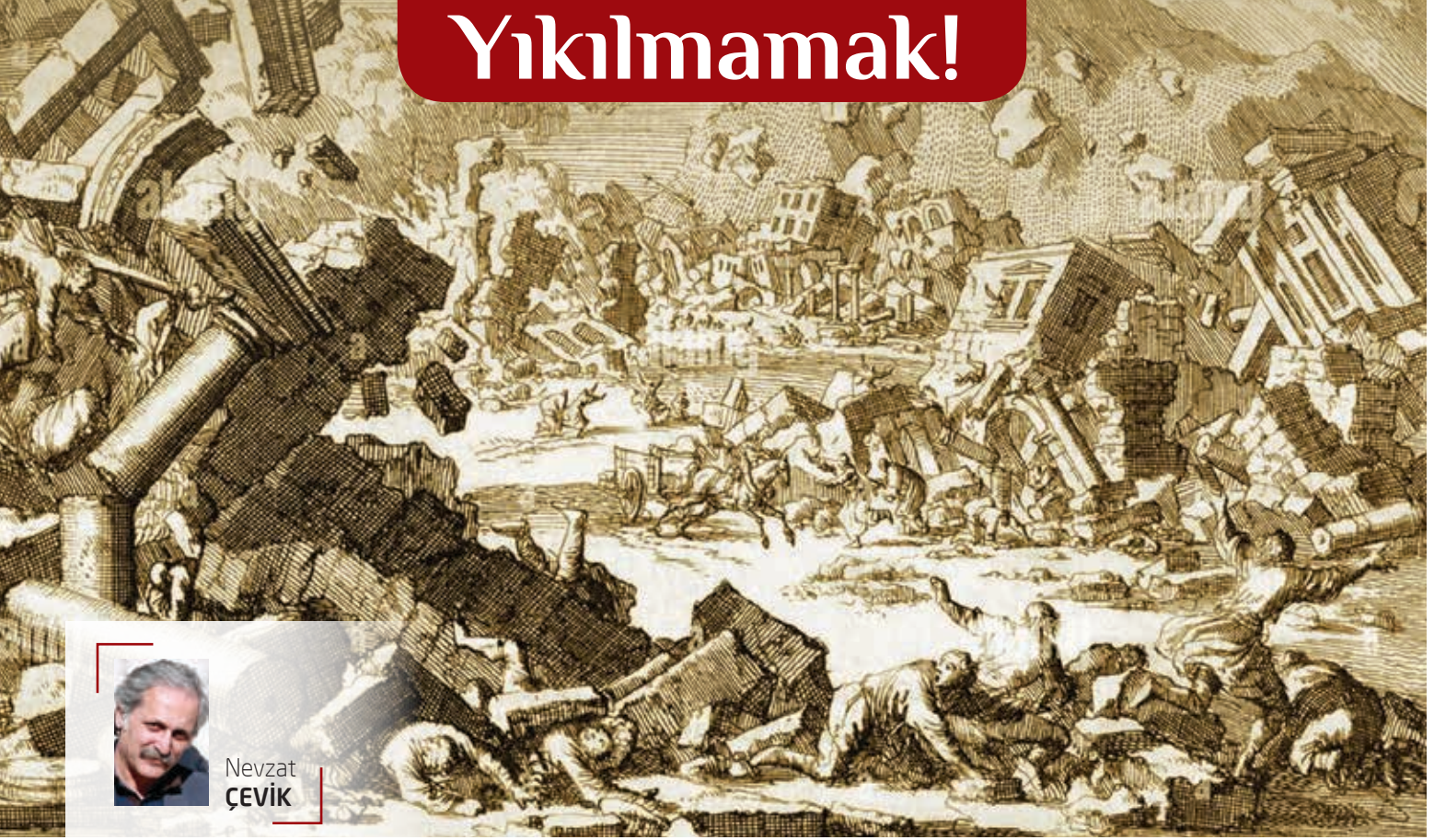
Türkiye'yi örgütlü yağmanın elinden kurtaracak bir yol tanımlanamadığı sürece, bu yola baş koyacak insanlar yeterince çoğalmadığı ve hiç kimse ayakkabısını çamura bulaştırmak istemediği sürece, gelecek bütün depremler, yangınlar, su baskınları, atmosferik olayların en hafifleri, durumunun gerçek boyutlarını değerlendiremeyen bütün toplumlar gibi bizi de her gün sallamaya devam edecektir. On binlerce adam öldüğü sırada af yasası çıkaran meclisler ancak böyle toplumlarda olur. Tüfeğini sırtına asıp dağa çıkmak çağı da geçmiştir. On sekizinci yüzyıldan bu yana dünyanın zenginliklerini kendi ülkelerine yığmış olan birkaç ülke dışında, dünyanın insanları sürekli deprem içinde yaşıyorlar. Bunun nedenini de anlamıyorlar. Türkiye'de ahlaksal çürüme enkaz altındaki cesetler gibi, Haliç gibi, lağım akan dereler gibi kokuyor. Bunlar metafor değil, gerçek. Hisseden, düşünen, tepkisi körelmemiş insanlar her köşede yaşıyor. Doğal deprem sonucu hasar tamir edilir. Cahil bir toplumda yalanın hasarının tamir edilemediğini deneye deneye ömrümüzü tükettik.

**Bu yazı, ilk olarak Cogito Dergisi'nin 20. sayısında (Güz 1999) yayımlanmıştır.**



# Arkeoloji ve Tarihte Deprem Gerçeği

## Mesele Sarsılmak Değil Yıkılmamak!



Nevzat  
ÇEVİK

**Bu makale Hatay ve Kahramanmaraş'taki 7,7 ve 7,6 şiddetlerindeki ikiz felaketin ardından yazıldı. Şimdi düzeltmelerle uğraşırken, Antakya yeni depremlerle sarsılmaya devam ediyordu. Antalya'dan bile hissettiğimiz büyük bir deprem daha olmuştu. Sarsıntılar dur durak bilmiyor, tıpkı ünlü yerbilimci hocalarımızın önceden uyardığı gibi iki haftadır binlerce sarsıntı kadim şehirlerimizi sallıyordu.**

**H**er sarsıntıda daha bir artan çaresizlik ve korku hüküm sürüyor. Milyonlarca insanımız büyük kayıplar ve acılar içinde. Her ne kadar olağanüstü şiddette ve devamlılıkta bir felaket olsa da ilkel şehircilik, hatalı mühendislik ve mimarlığın bedelini toplumumuz çok ağır ödüyor. Bu hikâye yeni olmadığı gibi, şaşırtıcı ve beklenmedik de değil. Bilim, depremin zamanını bilmesede de varlığını ve yerini biliyor. Bu durum, “bile bile lades” değil de nedir.

Depremlerin karşı konulamaz ve önlenemez gücünün karşısındaki insan çaresizliğinde sığınılan erken tanrıları biliriz: Yer sarsıcı (enosigaios), yeri tutan (gaiachos) ve dalgaların (tsunaminin) efendisi Poseidon. Üç dışı mızrağını vurduğunda yerleri ve denizleri sarsarmış. Didyma'da bulunan 2. yüzyıldan bir yazıtta şöyle der: “Gel-

mesi ve şehrinizi sarsıntılar ve tehlikelerden koruması için Poseidon'a kurbanlar sunun ve dua edin”.

Büyük depremlerin olduğu Telmessos gibi Lykia kentleri ve Antiokheia (Antakya) gibi kentlerde Zeus Soter'e (tehlikelerden koruyan Zeus) depremlerin ardından hayatta kaldıkları için şükran tapınakları adanmıştır. Bu durum, kentlerin fazlaca depreme maruz kaldıkları ve bunun bilimsel nedenlerini bilmediklerinden dolayı da çaresizce tanrısal inançlara sarıldıklarını belgelemektedir. Ama bilimin ve bilginin dünyayı aydınlatmaya başlamasıyla neden sallandığımız da anlaşılmaya başlamıştır. MÖ 6. yüzyılda ilk kez Thales, deprem hakkında fikirlerini yazdı. Her ne kadar dünyanın, suyun üstünde yüzen bir gemi gibi her sallandıkça deprem oluştuğunu düşünse de bunun bir doğa olayı olduğunun ve tanrı-



ların gazabından kaynaklanmadığının farkına varmıştı. Daha sonra öğrencisi Anaksimandros da depremi bilimsel nedenleriyle açıklamaya çalıştı. Ona göre dünya kendi ağırlığı altında ezildiği için deprem oluyordu. Yine Milet Okulu'ndan Anaksimenes ilk defa deprem oluşumunu modelledi. Böylece bilginin aydınlatıcı gücünün peşinden koşularak bugüne gelindi. Şimdi depremin hiçbir sırrı kalmadı ama biz sanki hala aynı cehalet içinde sarsılıp kalıntılarının altında kalıyor, bildiğimiz halde gerekli önlemleri almıyor ve kötü kader olarak tanımlamaya devam ediyoruz.

Antik depremlerde sadece sivil yapılar değil tiyatrolar su kemerleri ve diğer yapılar da tahrip olmuş, depremlerin etkisiyle yangınlar çıkmış, denizden taşan tsunami kilometrelerce içerde sahil kentlerini basmıştır. Myra jeomorfoloji çalışmalarında, sahilden 4 kilometre içerideki tiyatro çevresinde tespit edilen deniz kumunun geliş kaynağı da bu olmalıdır.

Tarihsel kayıtlar, kronikler, yazıtlar, arkeolojik bulgular bölgede binlerce yıldır yaşanan depremlerin toplumsal felaketlerle sonuçlanan acıklı hikayelerini anlatır. Akdeniz'de Rodos ve Kıbrıs gibi merkezlerde ve Anadolu Akdeniz'i sahillerinde yaşanan binlerce sismik sarsıntının en büyüklerinden haber verir. Bu hikayelere Akdeniz Deprem Kuşağı'nda yaşanan depremlerin yarattığı tsunamiler, salgınlar ve yangın gibi diğer felaketler eklenir. Depremler sadece yıkım ve ardında yarattığı yangın ve salgın gibi felaketler üretmekle kalmaz; sıçanlar, kemirgenler, pireler gibi zararlıları da kente taşır. İnsanları olduğu kadar evcil hayvanları da telef ederek kıtlığa ve buna bağlı olarak da popülasyonun daha da azalmasına yol açar. Tüm bunlara bağlı olarak da üretim ve ekonomi düşer. Toplum, bazen uzun yıllar toparlanamayacak sefaletlere sürüklenir.

Lykia ve Pamphylia (Antalya) sahillerindeki antik kentlerde çok kez deprem yıkımı olmuştur. Bu depremlere ve deprem sonrasında yapılan onarım ve yenilemelere dair belgeler ve arkeolojik izler mevcuttur. MS 68 yılında Myra ve Patara'yı tsunami vurmuştur. Dio Cassius: "... Denizden taşan dalgaların Lykia'nın büyük bir bölümünü kapladığını" anlatır. Sibyl kehanetlerinde deprem dileyen felaket bedduası şöyledir: "...Ey Lykia'nın güzel Myra'sı! seni de ayakta bırakmayacak dehşetle sarsılan toprak, yer sarsılacak ve yerinde duramayacak. Gök gürültüsü ve depremlerle denizin karanlık suları Tanrıya saygısızlığından dolayı Patara'nın üzerine kum yığıldığında, bir göçmen kuş gibi baş aşağı düşüp başka bir sığınak bulmak için dua edeceksin". MS 529 yılında büyük bir deprem bölgeyi vurur. Malalas: "O yıl, Lykia'nın metropolü Myra, Tanrının gazabına uğradı ve İmparator I. Justinian cömert bir şekilde hayatta kalanlar ve şehir için yeniden inşa desteğinde bulundu."

MS 2. yüzyılda inşa edilen Aspendos su kemerinin 4. yüzyılda yaşanan depremle tahrip olduğu ve blok taşlarının sonradan Eurymedon (Köprüçay) köprüsünde

devşirme malzeme olarak kullanıldığı bilinir. Bu da tüm kentin susuz kalmasına yol açmıştı. Perge'nin kent kapısı kuleleri ve Selge su kemerleri de 3. yüzyıldaki depremlerle tahrip olmuştur. Sidyma'da tüm yapıların depremle tahrip olduğuna ilişkin yazıt vardır. Yine bir yazıtın desteklediği 199'daki Rodos ve diğer birçok kenti etkileyen deprem için Justinus "... büyük hasara yol açtı ve hatta bazı şehirleri bütünüyle yuttu." der. Antiokhos IV döneminde, St. Pierre Kilisesi yamacındaki büyük Kharon kabartmasını da tahrip eden Antakya depreminin Antalya'yı etkileyip etkilemediği bilinmez. Antakya, depremlerle dokunmuş kaderinden kurtulamayacaktır. MS 115 yılı sonunda Antakya'yı yerle bir eden büyük bir deprem daha yaşanır. Traian: "Antakya'da birliklerimizle beklerken korkunç bir deprem oldu. Yer, ürkütücü bir şekilde parçalara ayrıldı. Nefes almayı bile zorlaştıran devasa bir toz bulutu tüm kenti kapladı. Birçok kentte hayatını kaybedenler vardı ama Antakya en talihsiz olanıydı". Sivil, asker hepsi ölmüş kalanlar da açlığa ve soğuğa yenilmişti. Dio Cassius'a göre "bu depremden etkilenmemiş bir kent kalmamıştı". Bununla bitmez: MS 526'da 300 bin kişi ölür. Altından fay hatları geçen coğrafya, tam da bu anlamda kader olmuştur. Jüstinyen kenti tekrar ayağa kaldırır. Ama bu kez, bu felaketlerden artık Antiokhos'un değil tanrının şehri olursa korunacağı düşünülerek adı Theopolis (Tanrının Şehri) olarak değiştirilir. Belki korumaya yetmez diye de şehrin meydanına kent koruyucu Tyche heykeli diktirir. Ancak bu "önlemlerin" yetmeyeceği ardi arkası kesilmeyen depremlerde görülecektir.

Deprem tarihinin en büyük felaketlerinden biri yine Maraş'ta ve komşu kentlerde yaşanır. Urfalı Mateos'un aktardığına göre 1114 Kasımında olan sarsıntıda Maraş'ta hiç kimse sağ kurtulamamış, 40.000 kişi hayatını yitirmişti. Süryani belgeleri "kent, tüm halkına mezar olduğunu" yazıyordu. IX şiddetindeydi (7,4) ve neredeyse yıkılmadık bir yapı kalmamıştı. Bitmemişti: 1513'te yine büyük bir felaket Maraş'ı bekliyordu. 1268'de sıra Adana'daydı. "Kilikya Depremi" olarak anılan bu deprem 7,0 şiddetinden büyüktü. Yapılar yıkılmış ve 60.000'den fazla insan ölmüştü. Felaket öyle büyüktü ki Adanalılar kıyametin koptuğunu sanmıştı. Tiberius dönemindeki depremle tahrip olan Patara tiyatrosunun depremden sonra onarıldığını yazıttan biliriz. MS 1. yüzyılın 2. yarısındaki depremlerde Sagalassos çeşme yapısı tahrip olmuş ve ardından onarılmıştır. 220'de Kremna Bazilikası ve su yolları depremle tahrip olur ve sonra onarılır. 20 yıl sonra Arykanda stadiumu ve tiyatro sahne binasını yıkan deprem yaşanır. MS 385 ve 565'de büyük depremler tekrar Arykanda'yı vurur. Sarsıntılar dur durak bilmemektedir. Depremler arasındaki sarsıntısız zaman bir insan ömrüne göre uzun gözükse de aslında jeolojik açıdan oldukça kısa zaman diliminde sarsılmalar devam etmekte, yer küre, üstünde yaşayanların hazırlıksız akıbetlerini düşünmeden, kendi

doğasındaki hareketlerini sürdürmektedir.

Rhodiapolis kazılarında tanık olduğumuz deprem yıkıntıları da antik kalıntıların yol göstericiliğinde binlerce arkeolojik belgeden birisi olur. Ama asıl önemli belge Rhodiapolisli Opramoas'ın anıt mezarının duvarlarındaki uzun Grekçe yazıtın içeriğindedir. Bu içerik Opramoas'ın hayırseverliğinin, yaptığı işlerin anlatımı olsa da aslında Lykia'nın ne büyük bir felaket yaşadığının yazılı-somut belgesidir.

Roma dönemi Lykia'sının karanlık sayfaları arasından etkileyici bir aydınlık olarak görünen Kumlucalı / Rhodiapolisli Opramoas bölgenin en varlıklı ailesinin en ünlü üyesidir. İmparator Antonius Pius döneminde (MS 138-161) yaşar. Özellikle 141'deki büyük depremden sonra yıkılan pek çok yapı Opramoas tarafından parası verilerek onarılmıştır. Bölgenin en büyük yardımseveri olan Opramoas'ın tüm Lykia'da yardım etmediği kent neredeyse yok gibidir. Deprem sonrası yıkılan yapılar için 2000 dinardan 100.000 dinara kadar değişen miktarlarda bağışta bulunmuştur. Lykia kentleri arasında ayırım yapmaksızın, Limyra'dan Patara'ya Ksanthos'tan İdebessos'a ve Myra'ya kadar, başı sıkışan Opramoas'a koşmuştur. En büyük yardımı 100.000 dinarla Myra ve 80.000 dinarla Tlos'un almış olması dikkat çekmektedir. Kentlere yapılan deprem sonrası inşaat yardımları dışında örneğin ölüm masrafları, düğün masrafları ve fakir fukaraya yaşam yardımı gibi pek çok konuda toplumsal yardımlarda da bulunmuştur. Yaşamı boyunca yaptığı yardımların 3 milyon Dinar gibi astronomik bir miktara ulaştığı hesaplanmıştır. Opramoas'ın yaptığı yardımlardan anladığımız kentlerde depremle yıkılan yapıların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

Myra, Depremi yaktığı yapıların onarımı için 100.000. Tlos, Sahne binasının onarımı için 60.000; ev hamamın eksedrası için 30.000. Telmessos, Bir hamam ve eksedra için 35.000. Patara, İki Katlı Stoa ve şehir halkı için 38.000. Ksanthos, Tiyatro yapımı için 30.000. Aperlai için 30.000. Limyra, Tiyatro yapımı için 20.000. Olympos için 12.000. Oinoanda, Hamam yapımı için 10.000. Gagai, Gymnasium yapımı için 8.000. Khoma, Portiko, Stoa ve Sebasteion için 107.000. Pınara, Şehir halkı için 5.000. Phaselis, 10.000 (Para bağışı). Kadyanda, Şehir halkı için 15.000. Kyaneai, 15.000. Arykanda, Şehir halkı için 10.000. (Ayrıca agorada bazı binalar yaptırmış). Kalynda, 9.000. Balboura, 7.000. Arneai, Şehir halkı için 6.000. Phellos, Şehir halkı için 5.000. Akalissos, 3.000. Bubon, 2.000. Korydalla, Şehir halkına yiyecek yardımı olarak 60.000. Lykiahlara 55.000.

Opramoas'ın yardım miktarını bildiğimiz ancak ne için olduğunu bilmediğimiz kentler olduğu gibi, yardımın miktarını ve nedenini bilmediğimiz kentler de vardır: Korydalla, Akalissos, Neisa, Krya, Symbra, Sidyma, Podalia, Antiphellos. Bu müthiş yardım anlatım yazıtından anladığımız gibi Lykia'nın her yerindeki kentler büyük hasarlar görmüştür. İnsanın ölümlü olduğunun ve dünya

malının geçici olduğunun farkındadır Opramoas. Önemli olanın insanın kendisi için değil de ülkesi ve halkı için yapılanlar olduğunun ve kalıcı olanın da ölmeden önce iyilikler ve eserler bırakmak olduğunun bilincindedir. Doğru da bilmiştir. 1870 yıl sonra bizler Opramoas'ın varlığından çok, yaptığı akıl almaz miktarda ve çeşitte yardımlarıyla biliyor ve anıyoruz. Ve yaptığı yardımlarla Lykia'nın deprem yaralarını saran yüce gönüllülüğe hayran olup saygı duyuyoruz. Opramoas adına yazdığım dilekçeyle ANSİAD'ın üyesi kabul edilen bu antik iş adamı bugünün iş insanlarına müthiş bir yardımseverlik örneği olmuş ve dünyada ilk kez antik dönemden biri modern kurumların üyesi olmuştur.

141 depremi elbette ilk felaket değildi ve son da olmayacaktır. Çok sayıda depremle çok ağır yıkımlar yaşanmıştır. MS 542 depremi ve ardından ortaya çıkan büyük veba salgını 200 yıl bölgeyi etkileyecek bir felaket yaratmıştır. Myra kenti nüfusunun en az üçte birini diğer sahil yerleşimleri nüfuslarının yarısından çoğunu bu yılda kaybetmiştir. Bu yüzyıllarda, özellikle 7. yüzyılda yaşanan depremler ve salgınlar Anadolu Akdeniz sahilindeki kentleri büyük oranda etkilemiştir. Karanlık felaket yüzyıllarıdır. Tarih boyunca yüzlerce kez sarsılan Kale Fay hattı tam da Myra tiyatrosu sahne binasının altından geçmektedir. Tiyatronun defalarca yıkılıp onarılan sahne binasının neden bu durumda olduğunun da açıklamasıdır. 7. yüzyıldaki depremlerden Myra fazlaca etkilenmiş ve Kekova'daki Simena, Aperlai ve Theimiusa sulara gömülerek bugünkü "batık kent" oluşmuştur. Limyra ve Ksanthos bazilikalarının yıkılması da bu dönemdedir. Andriake kazılarında MS 7. yüzyıldan sonra buluntu ele geçmeyişi yerleşimin kullanılmaz halde olduğunu ve terkedildiğini göstermektedir. Bunun nedeni limanın dolarak bataklığa dönüşmesi ve 7. yüzyıldaki büyük depremler ve ardından gelen tsunamiler olmalıdır. Depremlerin yol açtığı dev dalgalar 293, 365, 1609 ve 1743 yılları gibi kayıtlardan bilinmektedir. Bunlara benzer felaket 1741 yılında Finike'yi vurmuş, köyleri ve kaleyi tahrip etmiştir. Hristiyanlar, deprem sarsıntılarını Tanrının öfkesi olarak yorumlamıştır. Antik depremlerde yıkılan çok sayıda yapı felaketin tarihselliğini gösterir. Ama tarihten ders alıcaksak depreme dayanıklı teknikte yapılan binalara bakmalıyız. Örneğin, Andriake Granarium 2. yüzyılın ortasında yapılmıştır ve yüzlerce deprem görmüş olmasına rağmen bugüne dek sapsağlam ayakta gelebilmiştir. Doğru yerde ve doğru teknikte inşa edilen bu yapıların içinde deprem nedeniyle insanların ölmediğini söylemek mümkündür.

Selçuklu, Osmanlı dönemlerinde de çok sayıda depremle Anadolu sarsılmıştır. 1489 İstanbul depreminin anlatımı ürkütücüdür: "Yer yarılmış, yarıkların içine evler, insanlar düşmüştü. Kentte büyük bir kaos hakimdi. Kurtulabilen kendini dışarı atmıştı. Şehrin asırlık surlarının boyuyla yarışan dalgaların yarattığı şok da cabasıydı. Sanki kıyamet kopuyordu". Henüz 20 yıl geç-



memişken İstanbul bir büyük sarsıntıyı daha yaşıyordu. 1070 ev, 109 camii, 49 burç, pek çok minare yerle bir olmuştu. Tam da söylendiği gibiydi: “Kıyamet-i Suğra / Küçük Kıyamet”. II. Bayezid’e göre ise “hayırlı bir olaydı” çünkü sultan hayatta kalmıştı. Ama açıklama şöyleydi: “divandakilerin beceriksizliği yüzünden Allah’ın gazabına uğramışlardı”. 80 bin işçi ve usta 264 gün gibi kısa bir sürede yıkılanlar yeniden inşa edilmişti.

Antalya felaketlerinin en büyüklerinden olan 1743 depremiyle ilgili kayıtlarda “.. Müthiş bir deprem olduğu, limanın etkilendiği, kent surlarının ve çok sayıda evin yıkıldığı, birçok köyün yok olduğu, Sıçan (Reşat) Adası’nın tamamen gömüldüğü...” yazmaktadır. Bu depremde Muratpaşa Camisi kubbesi ve diğer camilerin minareleri tahrip olmuş, bu yıkımdan Perge ve Aspendos gibi antik kalıntılar da nasibini almıştır. Şehir surları ve bazı türbe ve camiler Sultan Mahmut tarafından onarılmıştır. 1881’den itibaren 100 yıl içindeki Osmanlı deprem kayıtlarında 338 sarsıntı olduğu, bunların 4 değeri civarında ve en büyüğünün de 6 şiddetinde olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu yıkımların ardından Osmanlı mimarları kenet kullanımını, taş duvarda ahşap hatlı geleneğini ve mutemedi temel gibi, yapılara dayanıklılık ve esneklik sağlayan bazı uygulamaları geliştirmiştir. Sarsıntı şoklarını absorbe eden bu tür inşai önlemler Roma ve Bizans mimarları tarafından geliştirilmiş, Osmanlı mimarları da yapıyı sarsıntılardan koruma ve sarsıntının etkisini ölçme konularında bazı yararlı uygulamalar yapmışlardır. Mimar Sinan’ın Muradiye Camii’nde kullandığı terazi taşları, caminin sağlamlığını ve depremde zarar görüp görmediğini göstermekteydi. Bunların en etkileyicisi Divriği’dedir. “Anadolu’nun El Hamrası” olarak da nitelendirilen Divriği Ulucami Dârüşşifâ kompleksi taç kapısındaki denge sütunu 700 yılı aşkın sürede görevini yaptı. Ancak 1939’daki Erzincan depreminin etkisini gösteren son görevinin ardından sıkışarak dönmez oldu. Aynı düzenek Diyarbakır’ın Sur ilçesinde 1223 yılında Artuklular tarafından yapılan Mesudiye Medresesi’nde de bulunuyor. 1975 Lice depreminin ardından bu sütunlar da sıkışıp görevini tamamladı. Gaziantep’te 16’ncı yüzyılda yapılan Bostancı Camii’nin taç kapısının iki yanındaki birer “dönen denge sütunu”, “deprem izleme düzeneği” caminin zeminindeki sismik hareketlerin kontrol edilmesini sağlıyor. Osmanlı mimarisinde bu mekanizmanın örnekleri çok sayıda yapıda kullanılmıştır. Ayrıca Bugüne dek hiçbir depremden etkilenmeyen Selimiye Camii’nin Mimar Sinan dehasındaki sırrı hala çözülmüş değildir. Bugünlerde revaçta olan izolatörlerin gördüğü işlevin bir tür karşılığının o tarihte keşfedilmiş olduğu düşünülmektedir.

Modern ölçümler artık çok gelişmiş aletlerle yapılabilir. 1902’de on basamaklı olarak ortaya çıkan Mercalli (Şiddet) ölçeği sonradan 12 basamaklı olarak geliştirilmiştir. Depremin yeryüzüne ve yapılara olan etkisini I ile XII arasında ölçeklendirir; “I” hissedilmez, “XII” ise

tam yıkım anlamına gelir. Daha çok adı duyulan Richter ölçeği de Mercalli temelinden geliştirilmiş ve “Değiştirilmiş Mercalli Şiddet Ölçeği” olarak adlandırılmıştır. Antalya’nın bilinen en eski depremi, Karain Mağarası kazılarında bulunan ve üzerine bir kayanın düşmesi sonucu ölen Erken Tunç Çağı kadınına ait iskeletle belgelenmişse de tarihi dönemlerde olan ve bazıları yukarıda anılan depremler ve bağlı felaketler ne ilkti ne de son. İnsanın varlığı boyunca ve insan öncesi jeolojik dönemlerde 13 milyon yıldır kim bilir belki yüzbinlerce deprem olmuştu ve gelecekte de olacaktır. Bu bir kader değil doğal bir durumdur. Onu değiştirmeye veya engellemeye insan gücü yetmeyecektir. Tek yol, ona göre, onun şartlarında yaşamaktır. Sarsıntılarla yıkılan yapıların altında kalıp ağlayarak değil, sarsıntılarda yıkılmayacak yerlerde ve yıkılmayacak mühendislikte yapılar yaparak doğanın izin verdiği sınırlarda yaşamayı akıl etmek zorundayız. Halkın bilinçli olmasını sağlamak gerekse de temel çözümler halkta değildir. Devletin aşılmaz yasalarına bağlı olarak taviz vermeyen kontrol mekanizmasının hakkıyla işletilmesi zorunluluğu vardır. Millet de devlet de bilimi takip etmek zorundadır. Yoksa bilimden uzak kaldıkça ve bilimin yol göstericiliği izlenmedikçe çeşitli zamanlarda ve bir yerlerde yine aynı acıları yaşayacağımız ne yazık ki kaçınılmaz olacaktır.

Bu makalede çoğunlukla aşağıdaki eserlerden yararlanılmıştır.

- Afyoncu, E., “İstanbul’u 510 Yıl Önce Yıkan Küçük Kıyamet”: <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2019/08/18/istanbulu-510-yil-once-yikan-kucuk-kiyamet>
- Bayraktar, D., “Antalya ve Çevresinde Tarihsel Dönem Depremlerinin Antik Yapılara Etkisinin Araştırılması”, Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi 7, 2019, 352-368.
- Çevik, N., Lykia Kitabı. Arkeolojisi, Tarihi ve Kültürüyle Batı Antalya, Türk Tarih Kurumu (Ankara 2021)
- Çevik, N., “1500 Yıllık Bir Salgın Hikayesi. Lykia’nın Kâbusu”, Şurada: Neden Savaşık? Nasıl Barışık? Salgın Hiç Bitmedi’ Deprem. Yıkan ve Kuran. Arkeoduvar 2022, 130-134.
- Duggan, T.M.P., “A Short Account of Recorded Calamities (earthquakes and plaques) in Antalya Province and Adjacent and Related Areas Over the Past 2,300 Years – an Incomplete List, Comments and Observations”, ADALYA VII, 2004, 123-170.
- Duggan, T.M.P., “Supplementary Data to be Added to the Chronology of Plaque and Earthquakes in Antalya Province and in Adjacent and Related Areas”, ADALYA VIII, 2005, 357-398.
- Kesik, M., “Maraş Depremi (1114)”, Tarih Dergisi 42, 43-46.
- Softa, M., Turan, M., Sözbilir, H., “Jeolojik, Arkeolojik ve Arkeosismolojik Veriler Işığında Myra Antik Kenti’nde Tarihsel Depremlere Ait Deformasyon Verileri, GB Anadolu”, Türkiye Jeoloji Bülteni 61, 2018, 51-74.

# Antalya Bölgesinde Kaydı Tutulan Depremler

**Son birkaç yıldır Antalya Körfezi'nde Richter Ölçeği'ne göre büyüklüğü 3.5 ile 4.1 arasında değişen depremlerin bazılarını hissetmesek de, varlıklarını haber bültenlerinden öğreniyoruz. Antalya doğumluyum ve 77 yıldır burada yaşıyorum. Birkaç saniyelik sarsıntılar dışında, Antalya yaşamımda bugüne kadar ciddi, herhangi yıkıma yol açan bir deprem olayı yaşamadım.**

İlkokulda bize Antalya kent merkezinin 4. deprem kuşağında olduğumuz, deprem haritaları üzerinde gösterilirdi. 18 Nisan 1996 tarihinde Antalya Kenti Deprem Haritası'ndaki deprem riski 4. dereceden 2. dereceye çıkarıldı. Neden, nasıl, bilemem? Ancak Akdeniz Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi ve Araştırmacı, İrlandalı Michael Duggan'ın tespitleri ve benim 2005 yılında Antalya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yayınlanan "Kuruluşundan Günümüze Antalya Kent Kronolojisi" kitabımda Antalya'da meydana gelmiş deprem olayları ile ilgili olarak yer alan yer alan bilgiler, oldukça karamsar bir tabloyu ortaya koyuyor.



Hüseyin  
ÇİMRİN

Depremden 30 yıl kadar önce inşa edilen Paphos Kalesi'ni ve Limanı'nı yıktı. Limasol ve Nikosia (Leoşa)'nın belli kısımlarını tahrip etti. Bölgemizin bu kadar yakınında meydana gelen bu deprem Alanya ve Antalya'da da mutlaka büyük hasara neden olmuştur

1204, 1267, 1303 ve asıl önemlisi de 1568'de merkez üssü Kıbrıs olan ve Limasol, Lefkoşa ve Famagusta'yı (Gazi Mağusa) şiddetle tahrip eden depremler Antalya'nın doğu sahilinde bulunan yerleşimlerde de mutlaka çok etkili olmuşlardır. 1452-1502 yılları arasında yaşayan Leonardo Da Vinci, yazdığı kitaplarından birinde büyük bir depremin 1459 yılında Antalya'yı sarstığını söyleyerek, bunu şöyle ifade ediyor: "Rodos yakınlarında Antalya'da (Sattaliya) denizi yaran bir deprem oldu ve bu yarığa üç saatten fazla süre ile öylesine büyük bir su akıntısı döküldü ki, eksilen su nedeniyle bölge çıplak kaldı ve daha sonra deniz önceki durumuna geri döndü."

Güney Fransa'da bulunan Marsilya Ticaret Odasının arşivleri, 6-20 Mart tarihli ve 1743 yılında Antalya'da meydana gelen bir depremin kayıtlarına sahiptir. Kayıtlar şöyle demektedir: "6 Mart ve 20 Mart tarihlerinde Antalya'da (Sattaliya), tıpkı 1459'da aynı bölgede olduğu gibi Antalya Limanı'nın bir süre ile kurumasına neden olan korkunç depremler gibi farklı bölgelerde şehir surlarının belli kısımlarının yanı sıra birçok evin de çöktüğü haberini aldım. Şehir surlarından bir kısmı Fransız konsülünün evinin üstüne düşerek onu tahrip etmiş."

Bu depremde bölgedeki birçok köy haritadan silinmiş ve bugün "Sıçan Adası" diye bildiğimiz Sultan Reşat Adası'nın bulunduğu bölgede; adanın batı yönde, karşı istikametine düşen bir dağ tamamıyla suya batmıştır.

## Kent Kronolojisi'nde Yer Alan Büyük Depremler

1489 yılından başlayarak 1986'ya kadar Antalya İli sınırları içinde Richter ölçeğine göre büyüklüğü 4 veya daha fazla olan benim derleyebildiğim 338 deprem olmuştur. Bunlardan bazıları şöyle sıralanıyor:

1489: Antalya Körfezi içinde büyük bir deprem ve tsunami yaşandı. Antalya'nın [bugün yeri tam olarak sap-

Önce Bay Michael Duggan'ın Tespitleri: Tarihi belgeler, MS 68 yılında Mısır civarındaki deprem sonucu oluşan Tsunami ile dev dalgaların Antalya'nın Kaş ve Kumluca ilçelerinde Myra, Simena, Patara gibi birçok Antik kent sular altında bıraktığını bildirmektedir. MS 529-530 yılında Demre-Myra bölgesini büyük bir deprem felaketi sarsmıştır. Malalas kayıtlarında, "O sene, Likya Metropolis olan Myra tanrının gazabına uğradı ve İmparator I. Jüstinyen depremden kurtulanlar ve kentin yeniden inşası için bonkörce maddi destek verdi. Bu depremde ortaya çıkan fay hattı (kırık) boyunca yatay yer değiştirme Kekova yakınlarındaki Aperlae da hemen ölçümlendi ve 7 metre kadar olduğu görüldü. Bu deprem aynı zamanda Patara'yı, Xanthos'u ve sahil boyunca daha birçok antik yerleşimi vurdu." denmektedir.

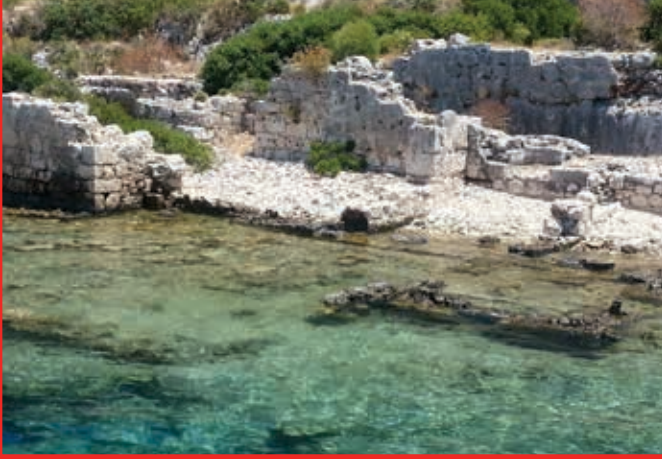
## Kekova'da Tsunami

Öyle görünüyor ki bu deprem MS 68'de Likya sahilindeki Patara ve Myra gibi aynı bölgeleri etkileyen depremin ve onun oluşturduğu Tsunaminin adeta bir tekrarıydı. Tıpkı MS 141 ve 246 yıllarında bölgede meydana gelen diğer depremlerde de olduğu gibi. MS 7. yy'da da Myra'yı (Demre) 2 büyük deprem daha vurdu ve Antalya'nın batık şehirlerini oluşturacak şekilde kısmen Aperlae, Kekova ve Simena şehirlerinin bazı bölümlerinin denize batmasına neden oldu. Xanthos şehri bu depremlerin sonucu terk edildi ve 11. yüzyıla kadar bir daha yeniden iskân edilmedi.

MS 1222 yılında bir başka büyük deprem Kıbrıs adasını vurdu. Eski Paphos kentinin batı sahilini tahrip etti.



1911 yılında Antalya'nın Yivli Minare'yi şerefesinden itibaren yıkan 6.1 şiddetinde bir deprem yaşanmıştı.



MS 7. yy.'da da Myra'yı (Demre) Aperlae, Kekova ve Simena Antik şehirlerinin bazı bölümlerinin denize batmasına neden olan 2 büyük deprem yaşanmıştı.



Myra Antik Kenti ve özellikle Noel Baba Kilisesi. Tsunami sonunda kubbesine kadar yüksekliği 9-10 metreyi bulan kalın bir toprak tabakası ile örtülmüştü.



tanamayan] Osmanlı devrine ait Ulu Camisi yıkıldı. 1759: Antalya'da 5 şiddetinde büyük deprem oldu. 1849: Antalya'da deprem oldu. Merdivenli Kapı'da limana nazır olan surlar ile gümrük binası bitişiğindeki sur duvarları tahrip oldu. Tekeli Mehmet Paşa ve Bali Bey Camileri zarar gördü. Aynı yıl Bali Bey Camisi'nin tamirine başlandı.

1850: Depremden zarar gören Tekeli Mehmet Paşa Camisinin onarımına başlandı.

1858: Antalya'da deprem oldu.

10 Kasım 1886: Bugün gündüz vakti saat sekizde Antalya'da ve Elmalı Kazası'nda şiddetli bir deprem olmuştur. Deprem neticesinde Antalya'da inşa edilmekte olan bir yolun, büyük bir kısmı yıkılmıştır. Ayrıca ağaç kesmekte olan ve bu sırada deprem nedeni ile üzerine ağaç düşen bir vatandaş ölmüştür Bunun yanı sıra birkaç tane de hayvan telef olmuştur. Elmalı Kazası'nda ise mal ve can kaybı olmamıştır. Deprem ardından sabaha kadar on beş defa artçı deprem meydana gelmiştir.

13 Mayıs 1909: Antalya'da deprem oldu. Ardından ortaya çıkan veba hastalığı ve alınması gerekli tedbirler görüldü.

1911: Merkez üssü Antalya olan ve o zamanlar Antalya'nın en yüksek yapısı olan Yivli Minare'yi şerefesinden itibaren yıkan; 6.1 şiddetinde deprem oldu. Bu depremde aynı zamanda Murat Paşa Camii Minaresi ve Yenikapı'daki Yeni (Gavur) Hamam'ın üstündeki yuvarlak fener hasar gördü.

1913/14: Antalya Murat Paşa Camii'nin depremde yıkılan tek şerefeli minaresinin yerine iki şerefeli minare inşa edildi.

1 Mart 1925: Deprem oldu. Zarar ziyan olmadı.

18 Mart 1926: Bugün saat 16.15 dolaylarında Antalya'da, yaklaşık bir dakika süren kuvvetli bir deprem oldu. [Deprem esas etkisini Finike, Kaş ve Adalar'da gösterdi. Finike'de Hükümet Konağı'nın cephesi ile Kale, Reşadiye, Bağyaka, Halaç, Hasköy ve İncir Ağacı'ndan 12 hane kamilen ve 36 ev kısmen yıkılmış, 19 evin bacası, 2 hanenin abdestliği, 32 evin duvarları çatlamış ve ayrılmıştı. Finike'de gece boyunca devam eden artçı sarsıntılar ise büyük bir paniğe neden olmuştu. Kaş'ın Kale nahiyesinde ise evlerin %95'inden fazlası hasar gördü ve kısmen oturulamayacak bir hale geldi. Demre'deki evlerin %50'si harap oldu. Finike'de 6,9 büyüklüğündeki depremde 27 kişi öldü.]

1926'da Kaş açıklarında 6.8 şiddetinde bir deprem olmuştur. Aynı yıl içinde Antalya'da da 18 Mart ve 26 Haziran tarihlerinde iki deprem yaşandı.

1931: Merkez üssü Antalya'da bulunan 6.2'lik bir deprem yaşandı. Aynı yıl yine merkez üssü Antalya olan ve o zamanki Antalya'nın en yüksek yapısı olan Yivli Minare'yi şerefesinden itibaren yıkan 6.1 büyüklüğünde ikinci bir deprem olmuştur.

1935: Dört yıl önce depremde zarar gören Yivli Mi-

nare ve Camisi Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarıldı.

21 Temmuz 1940: Bu gece Antalya'da üç saniye süren bir deprem meydana gelmiştir. Herhangi bir kayıp yoktur.

17 Ocak 1941: Antalya'da deprem oldu. Zarar ziyan yoktur.

23 Şubat 1956: Bugün saat 22.40'da Antalya'da deprem oldu.

24 Nisan 1957: Fethiye'yi vuran ve 3200'e yakın evin yıkıldığı veya harap olduğu 5.9'luk depremde 67 kişi öldü. Deprem, Antik bir Likya kenti olan Telmesos'un da büyük bir kısmını tahrip etmiştir. [Deprem sonrası Fethiye, yeniden baştanbaşa modern olarak inşa edildi.]

25 Nisan 1957: Fethiye'deki deprem nedeniyle Antalya Vilayeti halkı aralarında topladığı 6.000 lirayı Muğla Valilik emrine büyük miktarda yiyecek-giyecek ve malzemeyi felâket bölgesine gönderdi.

23 Mart 1966: Antalya İskelesi'nde deniz seviyesi, tarihinde ilk kez bu akşamdan itibaren iki metre alçaldı.

[Küçük tekneler dahi rıhtıma yanaşamıyor. Bu durum, Antalyalı halk arasında büyük bir şaşkınlık yarattı. Antalya İskelesi'nde suların iki metre kadar alçaldığını, 20 yaşlarımda ben de bizzat görüp yaşadım.]

07 Temmuz 1969: Yağmurlar ve deprem sonucu bir kısmı zarar gören Antalya Saat Kulesinde onarım çalışmaları sürdürülüyor.

1969: Antalya'nın doğusunda 6.2'lik bir deprem Kalkan'ı vurmuştur.

22 Aralık 1976: Van Depremi'ni yaşayan 380 depremzede yurttaşımız Hükümet tarafından Antalya'ya gönderildi., Geçici iskân yerleri olan Lara Bayındırlık Kampı'na 280, Sarısu Orman Kampı'na ise 100 depremzede yerleştirildi.

[[Antalya'ya yerleştirilen toplam 633 Depremzede yurttaşın sahip çıkan Antalya Belediyesi'nin bu çabaları bazı politikacılar tarafından istismar edilerek, seçim malzemesi olarak kullanıldı. Antalya Milletvekili İhsan Ataöv [Çarıklı], dönemin Belediye Başkanı Selahattin Tonguç'u Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Antalya'ya göçü başlatmakla suçlayarak, seçim propagandası yapacaktır.]

5 Ocak 1977: Van Depreminde zarar gören 633 felâketzede aile, Devlet tarafından ılıman iklimi nedeniyle Antalya'ya getirildi. [Bunlardan 292 nüfuslu 41 aile Lara'daki Bayındırlık Bakanlığı tesislerine, 110 nüfuslu 17 aile Sarısu'daki Orman tesislerine, 39 nüfuslu 7 aile gecekondu bölgesindeki sosyal meskenlere ve 202 nüfuslu 32 aile Devlet Liman ve Havaalanları Müdür-

lüğü Kampına yerleştirildiler. Dönemin Belediyesi yine bunların iaşeleri ile ilgilenmek zorunda kaldı. Yine izleyen yıllarda dönemin Belediye Başkanı Selahattin Tonguç, siyasi rakipleri tarafından "Tonguç Kürtleri Antalya getirdi" şeklinde olumsuz propaganda ile hedef tahtası haline getirilecektir.]

18 Nisan 1996: Bayındır ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Antalya Kenti Deprem Haritası'ndaki deprem riskini 4. dereceden 2. dereceye çıkardı.

6 Ekim 1999: Depremde evi yıkılan sinema oyuncusu Hayati Hamzaoğlu'na Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından bir ev verildi.

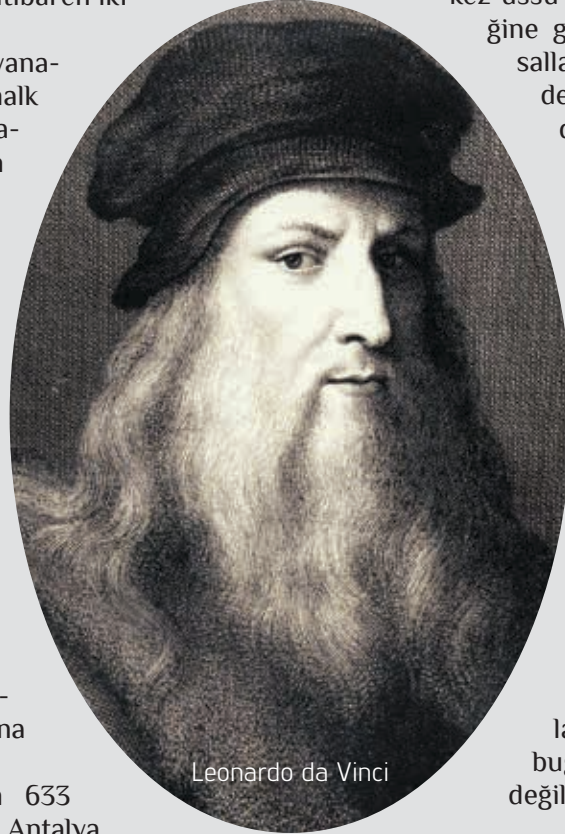
30 Ekim 2001: Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan açıklamaya göre, Antalya'nın Kaş ilçesi açıklarında merkez üssü 5.6 büyüklüğünde bir deprem meydana geldi.

28 Aralık 2013: Akdeniz Bölgesi dün akşam merkez üssü Antalya Körfezi olan Richter ölçeğine göre 6,0 büyüklüğündeki depremle

sallandı. [Antalya'da şiddetli hissedilen depremin merkez üssünün denizde depremin olması ve kentin 100 kilometre açığında meydana gelmesi, can kaybı ve yıkımı önlerken, Alanya bölgesinde bazı otellerle binaların duvarlarında çatlaklar oluştu. Vali, depremde ölen ya da yaralanan olmadığını açıkladı.]

05 Eylül 2014: Akdeniz gece yarısı 5,2 büyüklüğündeki depremle sarsıldı. Antalya açıklarındaki deprem, 25 kilometre derinlikte meydana geldi.

Bölgede oluş tarihi saptanamayan bir başka deprem, Antik Sillyon Tiyatrosunun sahne binasını, binanın geriye kalan bölümlerinden kopartmış ve yapıyı zayıflatmıştı. Bu depreme ilişkin elimizde bugün için herhangi bir kayıt mevcut değildir.



Leonardo da Vinci

Son birkaç yıldır Antalya Körfezi'nde Richter Ölçeği'ne göre büyüklüğü 3.5 ile 4.1 arasında değişen depremlerin bazılarını hissetmesek de, haber bültenlerinden öğreniyoruz. Yüzyıllar öncesinden günümüze kadar bölgede yaşanan büyük depremleri öğrenince, insanın içi ürperiyor. İnşallah böyle büyük yıkım getirecek bir deprem yaşamayız.

Kaynak: H.Çimrin, Kuruluşundan Günümüze Antalya Kent Kronolojisi, ATSO Yayınları 2005 – 2012 Baskıları.



# YIKILDIK!



Engin  
KORKMAZ

## ANTALYA MESLEK ODALARI BAŞKANLARI, DEPREMİ ANTSANAT'A DEĞERLENDİRDİLER

**Kelimenin tam anlamıyla yıkıldık... 7.7 ve 7.6 şiddetinde iki deprem toplam 2 dakika sürdü ve 500 atom bombası etkisi yarattı. Yitip giden binlerce can, yok olan tarih ve geride kalan gözü yaşlı bir ülke. Kahramanmaraş merkezli depremi ve sonrasında meslek odası başkanlarıyla konuştuk.**

**“Ders almadık, hepimiz suçluyuz”**

İnşaat Mühendisleri Odası Antalya Şube Başkanı Soner Akdoğan, depremle ilgili değerlendirmesinde, “Toplum vicdanında ölmek, ölümlerin en onursuzudur” dedi.

Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan Merkezli 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler on binlerce can ve milyarlarca liralık maddi kayba neden oldu. İnşaat Mühendisleri Odası Antalya Şube Başkanı Mehmet Soner Akdoğan, “Maddi kayıplarının yarattığı ekonomik zorluklar zamanla giderilebilir. Ancak, giden canlar geri getirilemez, aynı zamanda can kayıplarının yarattığı psikolojik çöküntünün kalıcı izleri olacağı kesin. Her afetten ders almamız ve olabilecek afetlere hazırlanmamız gerekirken daha çok para kazanma hırsı yeni afetlere zemin hazırlayan bir anlayışın tüm topluma yerleşmesine neden oluyor. Halk istiyor, siyasetçi yapıyor, cezasını tüm toplum ödüyor. 17 Ağustos 1999 Marmara depreminden sonra TBMM’de deprem araştırma komisyonu kuruldu. Komisyon 38 öneride bulundu. Hükümetlerin neler yapıp neleri yapmadığı ortada” dedi. Deprem sonrası sahada yapılan raporu açıklayan İMO Şube Başkanı Akdoğan, “Sorun, sadece eksik veya yetersiz malzeme kullanımına, müteahhitlerin ve yükle-

nicilerin yetkin olmamasına indirgenemez. Deprem felaketi ve sonucunda ortaya çıkan can kayıpları aslında geçmişten bugüne miras kalmış bir yönetim sorununun sonucudur. Toplumda bilinç, eğitim ve denetim eksikliği varsa netice bu olur. Kaç suçlu var? İmar izni veren, imara açan, yapıyı projelendiren, uygulayan, kontrol eden, denetleyen, taşeronlar, ustalar, işçiler, satıcı, alıcı, malzemeci... Bu zincirin kaç halkası sağlam? Ama bir halka var ki en önemlisi o! Kanun koyucu ve uygulayıcı halkasındaki en ufak bir zafiyet bütün halkaları etkiliyor. Bugün; kaybedilen binlerce canın, annesiz babasız kalan çocukların, kaybettiğimiz geleceğimizin, yıkılan binaların, sağlık kuruluşlarının, okulların, devlet binalarının hesabını kim verecek” diye konuştu.

“İmar Barışlarını her seçim öncesi çıkarıp, reklamlarla insanlara e-devlet üzerinden yapı kayıt belgesi verenlerin hiç mi vicdanı sızlamıyor” diyen İMO Başkanı Akdoğan, “Bilimsel verileri dikkate almayan, yer seçimi yanlış, ranta dayalı imar planları yaptık. Fay zonlarını, dere yataklarını, heyelan tehlikesi olan bölgeleri dikkate almadık. Tarım alanlarını, ovaları, sahilleri, kıyıları, meraları, yaylakları, yeşil alanları. Daha çok kat daha az yeşil alan talep ettik. Gecekonduculara ve kaçak yapılaşmaya göz yumduk. İmar aflarıyla kaçak yapılaşmayı

teşvik ettik. Projelendirme ve yapı denetiminde Meslek Odalarını devre dışı bıraktık. Proje ve yapı denetim süreçlerinin eksik uygulanmasına göz yumduk. Meslek odalarının mesleki denetim yapmasını engelledik. Fiziki ortamları uygun olmayan laboratuvarı ve yeterli akademik kadrosu bulunmayan mühendislik fakülteleri açtık.” dedi.

Akdoğan konuşmasına şöyle devam etti: “Mühendislik eğitiminin içini boşaltmanın sonucu olarak mühendis sayısını artırdık fakat aynı oranda mühendislerin niteliğini artıramadık. Yetkin Mühendislik Kanunu çıkarmadık. Uzmanlaşmayı teşvik etmedik. Yeni mezun olmuş mühendisleri sınırsız yetkiyle donattık. Her şantiyeye bir şantiye şefi istemimiz duyulmadı. Şantiye şefliğinin kâğıt üzerinde kalmasına seyirci kaldık. Mühendis ve mimarların özlük haklarını göz ardı ettik. Uzun lafın kisası Bilimi dışladık, mühendisleri ve meslek odalarının taleplerini ve önerilerini dikkate almadık, rant hırsına kapıldık, kader ve fitrat dedik. Organize olamadık, koordinasyon sağlayamadık. Yaşamış olduğumuz geçmiş afetlerde de aynı şeyleri konuştuk ancak ders almadık. Bundan sonrası için elbirliğiyle; oy ve kâr kaygısını bir kenara bırakıp ülkemiz için bilimsel ve teknik doğruları yapmalıyız” diye konuştu.

Akdoğan, yeni yapılar içinse şu öneride bulundu: “Öncelikle mevcut imar planlarının revizyonu yapılmalı, yanlış yapılaşma kararları düzeltilmelidir. Afet Müdahale ve Koordinasyon Sistemi Yeniden Düzenlenmelidir. Afetin hemen akabinde, ivedi olarak afet seferberliği ilan edilmeli, görevi ve sorumlulukları önceden belirlenmiş ekipler İl merkezlerinden köylere kadar görevlendirilmeli, Afet Müdahale Sistemi talimat beklemeksizin harekete geçmelidir. Bakanlık, valilik, kaymakamlık, belediyeler, muhtarlık, ordu, polis, jandarma, itfaiyeciler, inşaat ustaları, madenciler, lojistik uzmanları, meslek odaları, sivil toplum örgütleri, öğretmenler, imamlar ve gönüllüler görevlendirilmeli, eğitilmeli, donatılmalı ve afete hazır hale getirilmelidir. Her türlü ihtiyacın giderilebileceği bölgesel lojistik merkezler inşa edilmelidir.”

#### “Dünü bırakalım önümüze bakalım.”

Deprem riski ile kafa yormak yerine önümüze bakmamız gerektiğini söyleyen HKMO Antalya Şube Başkanı Okan Hançer, “Bundan sonra ne yapabiliriz? Onu konuşmalıyız” dedi.

Kahramanmaraş merkezli depremin yaraları sarılmaya devam ederken, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası (HKMO) Antalya Şube Başkanı Okan Hançer, bölgede gerçekleştirdikleri çalışmalarla ilgili bilgi ver-



Mehmet  
Soner  
Akdoğan

di. Harita ve kadastro mühendislerinin depremzedelere yardımın yanı sıra bölgede hasar tespit çalışmaları da gerçekleştirdiğine dikkat çeken Hançer, yaşanan bilgi kirliliğine vurgu yaptı. Hançer, “Depremde bir yer kabuğu hareketi oluyor ama bu homojen bir şekilde olmuyor. Uydu görüntüleri üzerinden yaptığımız deformasyon ölçümlerine göre deprem bölgesinde 3 ila 8 metre arasında bir yer kabuğu hareketi olduğunu tespit ettik” dedi. İskenderun Limanı’ndaki su basmasının da dolgunun çökmesinden kaynaklandığını belirten Hançer, 35-40 santimetre arasında çökme tespit ettiklerini açıkladı.

Deprem bölgesinde meslek alanlarıyla ilgili de çalışma gerçekleştirdiklerini bildiren ve bu çalışmaların devam etmekte olduğunu kaydeden Hançer, “Hasar tespit çalışmalarında yer almak üzere gönüllü meslektaşlarımıza duyuru yaptık. Türkiye genelinde insansız hava araçlarıyla ilgili ekipmanı olan üyelerimizin başvurularını topladık. 250 civarında üyemizden gönüllü başvuru oldu. Bu meslektaşlarımız bölgedeki hasar tespit çalışmalarına ciddi katkıda bulundu. Oda olarak Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü ile görüşme yaparak onların koordinesinde ihtiyaç olan yerlere gönüllülük esasıyla çalışan meslektaşlarımızı yönlendirdik. Bu meslektaşlarımız ilk aşamada deprem bölgesindeki 5 şehirde, sonrasında diğer şehirlerde insansız hava araçlarını kullanarak hasar tespit çalışmalarına esas haritalama işlemleri yaptılar. Yıkılan veya az yıkılmış bina sayılarına ilişkin veriler üretildi ve ilgili yerlere sunuldu. Bu çalışmalar hâlâ devam etmekte. Bunun dışında bölgeye lazerli tarayıcı özelliği olan elektronik alet desteği gönderdik. Bunun organizasyonunu Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kadastro Dairesi ile yürüttük. Lazerli ölçüm cihazlarını binalardaki deformasyonu tespit etmek için kullandık. Depremde ayakta kalan binaların deformasyonunu, düşey ve yataydaki hareketlerinin ölçülmesi çalışmalarını yürüttük” diye konuştu.

Bilgi kirlilikleri yaşandığına işaret eden Hançer, “Türkiye 3 metre kaydı’ şeklinde bazı şeyleri bizde okuduk. Depremde bir yer kabuğu hareketi oluyor ama bu homojen bir şekilde olmuyor. Uydu görüntüleri üzerinden yaptığımız deformasyon ölçümlerine göre deprem bölgesinde 3 ila 8 metre arasında bir yer kabuğu hareketi olduğunu tespit ettik. Bazı yerde 1, bazı yerde 3 metre, bazı yerlerde ise 8 metreye kadar hareket oldu. Bu çok büyük bir hareket. Bunun Türkiye’de genel anlamda coğrafyaya nasıl bir etkisinin olduğu daha sonra yapılacak hassas ölçümlerle ortaya çı-



Okan  
Hançer



kabilir. Bunların sahada doğruluk analizlerinin, bölgede deformasyon ölçümlerinin yapılması lazım. Kaymaların toplamda ne kadar olduğu daha sonraki ölçümlerle ortaya çıkacak” açıklamasında bulundu.

Deprem bölgesinde mülkiyetlerde de kaymaların yaşandığına işaret eden Hançer, “Ne kadar etkilendiğine göre parsel sınırları birbirine girdi. Mülkiyetlerde de bir bozulma oldu. İlerleyen günlerde bu kaymanın ölçüsü belirlenip, ileriki dönemde kadastro çalışmalarıyla bu mülkiyetlerin yeniden güncellenme ihtiyacı olacak. Vatandaşların sahip olduğu arsa ve arazilerin metrekareleri, sınırları ne kadar etkilendi? Ne kadar kayma oldu? Bunlar parsel parsel ölçülecek, tespit edilerek kadastrada tescil edilecek ve vatandaşın mülkiyet sınırı belirlenecek” dedi.

Antalya'nın deprem açısından durumunu da değerlendiren Hançer, şunları söyledi: “Antalya’da yapı stoku çok kötü. Bu gerçeği hepimiz kabul etmeliyiz. Fay hatlarının nerelerden geçtiği haritalarda belli. Antalya’da deprem riski mutlaka var ama merkezdeki deprem riski Hatay, İstanbul, Gölcük’teki kadar değil. Tarihte Antalya’nın batı bölgelerinde ağır depremler olmuş ama merkezdeki geçmiş depremler 5-6 civarında olmuş. Antalya’nın batısına doğru fay hatları yoğunlaşıyor, doğuya doğru biraz daha azalıyor ama deprem riski var. Antalya’da riskli yapı stoku ile ilgili bir çalışma yok. Bunu arazi yönetimi ölçeğinde ele alıp gerekli çalışmalara zaman kaybetmeden başlamalıyız. Bu bir süreç. Siz Antalya’da depreme dayanıklı bir kent oluşturmaya başladığımızda bunu 6 ay veya 1 yılda çözemezsiniz. 3-5-10 senelik bir projeksiyon yapılması lazım. Yapıları tespit edip, yıkıp tekrar yapmak kolay değil.”

Bu çalışmaların seçim kaygısıyla yapılmaması gerektiğinin de altını çizen Hançer, “Bu süreç Antalya’nın anayasası gibi olmalı. Bu bütün belediye başkanlarının ortak el ele vermesi gereken bir konu. Hangi belediye başkanı, hangi parti gelirse gelsin, hangi belediye olursa olsun bu çalışmaları yürütmesi lazım. Bu siyasetten ayrı tutulması gereken bir konu” dedi. Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan Deprem Master Planı’nın bir adım olduğuna işaret eden Hançer, uygulamaya ne zaman geçeceğinin, çalışmalarını yürütecek liyakatli kadroları oluşturmanın önemli olduğunun altını çizdi. Çalışmanın ciddi bir mühendislik hizmeti gerektirdiğini vurgulayan Hançer, “Harita mühendisleri olarak biz, veri altyapısı oluşturan bir meslek grubuyuz. Bir yerde kentsel dönüşüm olacaksa öncelikle biz oranın mülkiyet analizini yaparız. Haritasını çıkarır, parselasyonu ve imar uygulamasında görev alırız. Binaların ruhsat sürecinde kontrollerimiz olur. Kat mülkiyetine geçişe kadar diğer meslek disiplinleriyle beraber ortak çalışırız. Bunlar çok ciddi süreçler. Antalya’da zaman kaybetmeden biran önce bunların uygulamaya geçilmesi lazım. 10 yıllık projeksiyon hemen belirlenmeli ve çalışmalara başlanmalı. Acilen bu kentin dönüşümü için

adım atılmalı.” diye konuştu

Deprem bir doğa olayı olduğunu vurgulayarak dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşanacağını altını çizen Hançer, “Antalya’da da olacak. Bunun Kahramanmaraş, Hatay’da olacağı zaten söyleniyordu. İstanbul’da olacağı da söyleniyor. Sadece ne zaman ve ne şiddette olacağını bilemiyoruz. Burada patinaj yapmak yerine tedbir tarafını konuşmamız lazım. Bizim deprem riski ile kafa yormak yerine bunun tedbir tarafını konuşmamız lazım. Bundan sonra ne yapabiliriz? Onu konuşmalıyız. Çok acı tecrübeler edindik. Depremi şiddetlendiren, hasarı artıran tedbirsizlik, çürük yapı ve çarpık kentleşme. Biz bunu çözebilirsek depremlere karşı kafamız rahat olur. Bu kadar büyük kayıplar vermeyiz” diyerek sözlerini tamamladı.



Bayram Ali  
Çeltik

### “Bu afetler bitmeyecek!”

Depremle ilgili değerlendirme yapan Jeoloji Mühendisleri Odası Şube Başkanı Bayram Ali Çeltik, “Bu afetler bitmeyecek. Artık önümüze bakmalıyız” dedi. Jeoloji Mühendisleri Odası Antalya Şube Başkanı Bayram Ali Çeltik, deprem haberini alır almaz yola çıktıklarını ve saha çalışması yaptıklarını söyledi. Çeltik, “Önce Adana’ya, oradan Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay’a geçtik. Neler görebileceğimizi düşünerek gitmeme rağmen gördüklerim aklımdan kolay çıkmayacak. Kabul edilebilir bir durum değil. Bu tür afetler bitmeyecek ve bu konuları bundan sonra da konuşmaya devam edeceğiz. Yer bilimcileri olarak geçmişe bakıp geleceği konuşuyoruz. Bugün yaşananların, bir gün gerçekleşecek olan büyük İstanbul depreminin fragmanı niteliğinde olduğunu da biliyoruz. Nüfusumuzun yüzde 98’i deprem tehdidi ile karşı karşıya. Sadece deprem değil, kuraklık, yangın, heyelan gibi onlarca doğal afetle karşı karşıya olacağız. Daha acısı bunların önüne geçebilme şansımız yok” ifadelerini kullandı.

Herkesin konuştuğu İstanbul depreminin kaçınılmaz olduğunu dile getiren Çeltik, “Ülkemizde veri problemi var. İstanbul depremini tetikleyecek kuzey Anadolu fay hattı 1300 kilometre uzunluğundaki fay hattının kırılması sonucu oluşacak. 1260, 1500 ve 1700’lü yıllarda bu fay hattının bir kısmı kırılmış. İstanbul’da her 250 yılda





bir deprem olur ve bu süre artık doldu, yeni depremi bekliyoruz. Elimizdeki verilere göre zamanımız daraldı. 10 yıl içinde İstanbul'u taşımamız mümkün değil. Ülkeyi Japonya ile kıyaslıyoruz. Onların bizden tek farkı, biraz daha disiplinli yaşamaları. 2. Dünya savaşı gören Japonlar, şiddetli deprem anını kahve içerek geçiriyor. Türkiye'de ise can pazarı yaşanıyor. Doğa ile inatlaşma olmaz. Doğru zemin, doğru bina ve doğru denetim ile binalar sağlam kalır." görüşünü paylaştı.

Merkez üssü Kahramanmaraş olan deprem sonucunda 200 kilometre uzaklıkta Adana'da onlarca binanın yıkıldığına dikkat çeken Çeltik, "Felaket yaşamak için Antalya'da deprem olmasına gerek yok. Antalya'da hareketli bir diri fay yok ancak Maraş'taki fay hattı 500 yıldır hareket etmiyordu ve bölgesel bir yıkıma neden oldu. Fethiye-Burdur fay hattı, Antalya'ya 80 kilometre uzaklıkta. Bunun yanında deniz içinde detaylı bir çalışma yok. Akdeniz'de nasıl fay olduğunu bilmiyoruz." şeklinde konuştu.

Antalya'nın 2. derecede deprem bölgesi olduğunu hatırlatan Çeltik, ülke geneli gibi Antalya'nın da depreme hazır olmadığını söyledi. Kentteki riskli bölgeleri de sıralayan Çeltik, "Finike'de ve Konyalati Hurma bölgesinde 30 yıl önce pirinç üretiliyordu. Yani buralar sulak alanlardı. Büyükbaş hayvanlar, bataklıkta yürüyemiyordu. Şimdi aynı yerlere 8-10 katlı binalar yapıldı. Doğuda Boğaçayı, batıda havalimanı, kuzeyde Döşemealtı ve güneyde denize kadar olan alanlar büyük oranda güvenli. Çünkü traverten alan üzerinde ve zemin depreme kısmen dayanıklı. Zemin yaklaşık 640 kilometre

relik tek parça bir blok halinde. Ancak Muratpaşa'da Yamansaz, Konyaaltı'nda Hurma ile Kemer, Demre, Finike'de çok ciddi problemler var." dedi.

Yönetmelik ve yasaların derhal değişmesi gerektiğini belirten Çeltik, şu bilgileri verdi: "Yapı denetim firmaları binaların sadece üzerini denetliyor. Bundan sonra ise zemin etütleri daha çok gündeme gelecek. Antalya'da 19 ilçe belediyesinin 13'ünde jeoloji mühendisi yok. Dolayısıyla yapı denetim firmalarının binaların üstü ile ilgili verdiği raporların ne kadar güvenli olduğunu bilmiyoruz. Finike Belediyesi bir jeoloji mühendisi görevlendirdi ve binaların zeminleri denetleniyor. Demre, Finike, Manavgat, Kumluca, Serik ve Alanya ise denize çok yakın ve sivilaşma oranları çok yüksek. 19 belediyenin 17'sinde kazı kontrolü yapılmıyor. Düzenlenen rapora göre kazının yapıp yapılmadığı da çok önemli."

Jeoloji Mühendisleri Odası Genel Merkezi'nin 2020 yılında bir rapor hazırlayarak Kahramanmaraş'a gönderdiğini belirten Çeltik, "2020 yılında hazırladığımız raporda, 7.5 büyüklüğünde bir rapor beklendiğini belediye başkanına ilettik. Kahramanmaraş'taki yetkili hazırladığımız rapor için, 'Ben bu rapora inanmıyorum' dedi. Duvarın arkasında veya yerin altında ne olduğunu her vatandaş bilemez. Ancak biz jeoloji uzmanları bunu biliyoruz. Bizim sektörde buna 'Jeolojinin laneti' diyoruz. O nedenle kararı, uzmanların çalışmalarına göre vermek zorundayız" görüşünü paylaştı.

Deprem konusunda vatandaşların da bilinçlenmesi gerektiğini ifade eden Jeoloji Mühendisleri Odası Antalya



Şubesi Başkanı Bayram Ali Çeltik, “Ev alan insanlar daha çok dairenin içine bakıyor. Binanın zeminini sorgulayan neredeyse yok. Bir araştırma yapmadık ancak tahminen 70 binde 2 kişi zemini sorgulayan insan çıkıyor. Vatandaşlarımız öncelikle bir deprem bölgesinde yaşadığını kabul edecek ve buna göre sorgulama yeteneği olacak. Canı yanan, hisseden, talep eden ve isteyen bir toplum olmak zorundayız. Yapı denetim firmalarında jeoloji mühendisleri çalışmıyor. Antakya’da yeni binalar çökmemiş ancak zeminden kaynaklı bütün olarak yan yatmış. Bunun nedeni zemin. Zemin tespiti yerinde yapılırsa, bundan sonra yapılacak binaların en az yüzde 80’i çok daha güvenli olur. ‘Deprem öldürmez bina öldürür’ söze doğru değil. Bina sağlam olsa bile zemin sağlam değilse kayıp kaçınılmazdır” şeklinde konuştu.

#### “Uzman Mühendislik şimdi daha önemli.”

**Makine Mühendisleri Odası (MMO) Antalya Şube Başkanı İbrahim Atmaca, bina inşaatlarında ‘Uzman Mühendislik’ uygulamasına geçilmesi gerektiğini belirtti.**

Makine Mühendisleri Odası (MMO) Antalya Şube Başkanı Prof. Dr. İbrahim Atmaca, Kahramanmaraş merkezli yaşanan deprem felaketinin mühendislik mesleğinin önemini çarpıcı bir şekilde bir kez daha gözler önüne serdiğini söyledi. Deprem ve benzeri afetlerin tekrarını önleyebilmek için birtakım uygulama ve iyileştirmelerin hızla devreye alınması gerektiğini dile getiren Prof. Dr. Atmaca, “Ülke tarihimizin en şiddetli depremini yaşamış olsak da felaketin bu kadar ağır olmasının en önemli sebebi alınmayan mühendislik önlemleridir” dedi.

Doğal afetler başta olmak üzere birçok kaza ve olayın mühendislik mesleğinin önemini gözler önüne serdiğine dikkat çeken İbrahim Atmaca, “Zira alınmayan bir mühendislik önlemi ya da yapılan hata veya tam tersi şekilde baştan alınmış teknik önlemler, yaşanabilecek bir olayda çok sayıda insanın hayatına aynı anda olumlu ya da olumsuz tesir edebilmektedir. Bir binanın projelendirilmesinden, şantiyede uygulanmasına, kontrolünden ruhsatlanmasına kadar her aşamasında çeşitli aşamaları tamamlayarak ‘uzman mühendis’ yetkisini alan teknik insanlar yer alması gerekir. Diğer taraftan da bir binanın projesinde yer alan mimar, inşaat mühendisi, makine mühendisi, elektrik mühendisi, harita mühendisi ve jeoloji mühendisinin, projenin her safhasını birlikte yürüteceği “bütünleşik tasarım” uygulaması ve ofisleri devreye alınmalıdır. Hepsinden de önemlisi sahibi uzman mühendis olmayan bir şirketin tabelasında mühendislik sıfatının kullanmasının önüne geçilecek yasal alt yapı hızla düzenlenmelidir” dedi. Uzman Mühendislik uygulamasının birçok ülkede uy-



İbrahim Atmaca

gulandığına dikkat çeken Prof. Dr. Atmaca, şöyle devam etti: “Uzman Mühendis belgesi ve yetkisi için öncelikle tanımlanmış bir şekilde belirli bir süre konusunda tecrübeli başka bir uzman mühendisin yanında çalışarak tecrübe kazanma şartı yerine getirilmelidir. Akabinde zorunlu bir eğitim sonrası yapılacak sınavla yetkinliğin kanıtlanması sağlanmalıdır. Hatta meslekteki değişim ve gelişimleri takibi için meslek içi süreçte de yerine getirilmesi gereken şartlar belirlenmeli ve takibi sağlanmalıdır. Geçmişte kısa bir süre meslek odalarından alınan ‘uzman mühendislik’ belgeleri ile bina projeleri yapılıyor ve projeyi yapan mühendisin işi yapmaya ehil olduğunu kontrol eden mesleki denetim süreci gerçekleştiriliyordu. Ancak çıkarılan yönetmelikler ile bu uygulama maalesef son bulmuştur. Önceden kısıtlı bir süre bina projelerinde mecburi olan imza yetkili uzman mühendis uygulaması ve mesleki denetim prosedürü yaşadığımız ağır deprem felaketi sonrası mevzuat ile daha da güçlendirilmiş bir şekilde geri getirilmelidir.”

Prof. Dr. Atmaca, daha önceleri uygulandığı şekilde sadece projelerde değil şantiyede uygulamayı yapan mühendisten denetimi yapan mühendise, hatta belediyelerde ruhsatlandırma mekanizmasında çalışan mühendisler kadar tüm işleyişte uzman mühendislik belgesi koşulu getirilmesini önerdi. MMO Antalya Şube Başkanı Prof. Dr. Atmaca, şunları kaydetti: “Bina tasarım ve uygulamasında mimar, inşaat mühendisi, makine mühendisi, elektrik mühendisi, harita mühendisi ve jeoloji mühendisinin beraber çalışacağı bütünleşik tasarım ve taahhüt şirketlerinin oluşumunu özendirici yasal önlemlerin alınmasının da, binanın projelendirmesinden şantiyede uygulanmasına kadar sağlıklı yapıların gerçekleştirilmesi sürecine olumlu katkılar sağlayacaktır.”

#### “1999 öncesi yapılar boşaltılmalı!”

**Mimarlar Odası Antalya Şubesi, Türkiye’yi yıkan depremle ilgili değerlendirme yaptı. Şube Başkanı Hasan Çerçiler, 1999 öncesi inşa edilen tüm yapıların boşaltılması gerektiğini söyledi.**

Türkiye’yi yasa boğan depremin etkileri sürüyor. Mimarlar Odası Antalya Şube Başkanı Hasan Çerçiler, depremle ilgili değerlendirme yaptı. Deprem yönetmeliğini hatırlatan Çerçiler, 1999 öncesi tüm yapıların boşaltılması gerektiğini söyledi. Çerçiler, “Depremlerin ardından dört binden fazla artçı deprem meydana gelmiş, elli binden fazla yapı hasar görmüş ve milyonlarca vatandaşımız bu afetten etkilenmiştir. Depremde kaybettiğimiz vatandaşlarımıza Allah’tan rahmet, başta aileleri olmak üzere tüm milletimize başsağlığı ve yaralılarımıza acil şifalar diliyoruz. Bu süreçte Mimarlar Odası Antalya Şubesi olarak, deprem bölgesindeki

acil ihtiyaçlara destek olmak üzere vakit kaybetmeden çalışmalarına başlanmıştır. Depremi ilk günlerinde başlattığımız yardım kampanyası ile meslektaşlarımız ve vatandaşlarımızın bağışladığı yardımlar afet bölgesine ivedilikle ulaştırılmıştır. Başta Antalya Çevre, Şehircilik ve İklim Müdürlüğü ve Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı olmak üzere tüm kamu kurum ve sivil toplum kuruluşları ile koordineli olarak üyelerimizin deprem bölgesinde hasar tespit ve bilirkişilik çalışmalarına katılımı sağlanmıştır. Ülkemiz yaşanan bu büyük afetin yaralarını sarmaya çalışırken, olası deprem riskleri göz önüne alınarak, yaşanan depremlerden gerekli dersin alınması ve bilimin ışığında can ve mal güvenliğinin sağlanması konuları tekrar akıllara gelmiştir. Vatandaşlarımız şubemize ulaşarak konutlarının ve bulunduğu bölgenin riskli olup olmadığını sorgulamakta, korku ve tedirginlik yaşamaktadır” dedi.

“Antalya’nın deprem tarihine bakıldığında günümüze kadar Richter ölçeğine göre büyüklüğü 4 ve üzerinde 400’e yakın deprem meydana geldiği görülmektedir” diyen Çerçiler, “1999 depreminden önce 4. derece deprem bölgesi olan Antalya merkez ilçeleri, 1999 depremi sonrası 2. Derece deprem bölgesi kapsamına alınmıştır. Batı ilçeleri 1. Derece deprem bölgesi, doğu ilçeleri ise 3. ve 4. Derece deprem bölgesi kapsamında kalmaktadır. 1 Ocak 2019 tarihi itibarıyla Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası yenilenmiş ve deprem bölgesi kavramı ortadan kaldırılmıştır. AFAD verilerine göre Antalya ilinde Kale ve Kekova olmak üzere 2 fay sisteminin mevcut olduğu, ayrıca Helenik-Kıbrıs Fay Sistemi ile Burdur Fay Zonunun Antalya’da etkili olabilecek deprem riskleri taşıdığı görülmektedir. Antalya sınırları içerisinde aktif fay hatlarının potansiyeli yüksek olmasa da, olası deprem tehditleri göz önünde bulundurularak, hasarların önceden alınan tedbirlerle en aza indirilmesi sürecinde sakinlik planlaması ve riske dayalı afet yönetimini gerekli kılmaktadır” diye konuştu.

Mimarlar Odası Şube Başkanı Çerçiler, “Antalya’nın mevcut yapı stoğuna dair veri olmaması, 1999 yılı ve öncesi riskli olduğu öngörülen yapılaşmanın yoğunluğu,



Hasan  
Çerçiler

imar planlarına uygun olmayan yapılaşma, acil durum eylem planları ve Afet Toplanma Alanlarına ilişkin halkın yeterince bilgilendirilmemesi, Antalya genelinde deprem riskli alanlar için herhangi bir çalışma yapılmaması gibi etkenler Antalya için var olan deprem tehdidinin boyutunu arttırmaktadır. Bu yaşadığımız süreçte halen Muratpaşa ilçesi Kundu Kemerağzı Bölgesinde kumsal alan önünde zemin sıvılaşma tehlikesi olan arazilere otel yapıları için tahsisler yapılmakta, Aksu akarsuyu üzerindeki çay ve dere yataklarının değiştirilmesi planlanmakta, Antalya Kaleiçi Bölgesi surları ve saat kulesinin güçlendirilmesi yapılmaksızın sadece kubbe giydirilmesi gibi bilim dışı uygulamalarda ısrar edilmesine anlam veremiyoruz” şeklinde konuştu.

Başkan Çerçiler, önlem alınması için yapılacakları şöyle sıraladı: “Antalya’da özellikle 1999 öncesi inşa edilmiş tüm yapıların ivedilikle belirlenmesi ve yapı stokunun oluşturulması, Belirlenen bu yapıların riskli olanların güçlendirme veya yıkım faaliyetlerine başlanması, Kentsel Dönüşüm konusundaki eksiklerin bir an önce tamamlanarak hayata geçirilmesi,

Antalya’nın kimliğini oluşturan kültürel ve tarihi yapılarının olası bir depreme karşı dayanıklı hale getirilmesi, Sakınım planlaması yapılması ve riske dayalı afet yönetim planının oluşturulması, 6306 sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında kanun kapsamında çalışmaların ivedilikle tamamlanması, Rant odaklı, bilim ve akıldışı karar ve uygulamalara bir an önce son verilmesi gerekmektedir.”

antsanat





# “BİR AÇIK HAVA MÜZESİ” İÇİN ZEYL\*

İsa Küçük

*Sarı Çizmeli Halet'in anısına*

Bolluk ve huzur getirmişti ovaya  
Gün doğumundan gün batımına  
Tahıl ambarları dolmuştu  
Ve zeytinyağı küpleri

Vahşi bir kalabalık, anlaşılmaz dilleriyle gürültülü  
Vahşi bir kalabalık gelip, saldırdı Karatepe'ye  
Kadınların korkusuzca kirman eğirip  
Kumaş dokuduğu yollar  
Sokaklar  
Evler  
Evlerin kapıları  
Kerpiç duvarlar  
Yakılıp yıkıldı birer birer

Taş ustası Hatikka  
-Alevler içinde yok olurken, var olan-  
kazıdı Asativatas'ın sözlerini;  
“Bir insan.... bu kente göz diker  
kin ya da hakaret amacıyla bu kapıyı yıkarsa,  
....Evrenin Güneşi, onun da adını yeryüzünden silecektir.”

Birlikte uzandılar toprağa  
Oklar, mızraklar, atlar ve arabalar  
Yangınlar, depremler, yağmurlar, fırtınalar geçti  
Ve tohumlar getirdi rüzgâr  
Kök, gövde, dallar, yapraklar  
Sarıp sarmaladılar  
Yer ve Gök Tanrısı  
Ve Güneş  
Ve insanlar geldi  
Taşların ahn yazısı; Halet,  
O Güzel Kadın...

\*“BİR AÇIK HAVA MÜZESİ”, Cevat Çapan, Sözcükler, (sayı 89, Ocak-Şubat 2021).





# İhtiyaç Neredeyse Muratpaşa Orada

Muratpaşa Belediye Başkan Ümit Uysal, Türkiye'yi sarsan deprem felaketinin ardından hem bölgede hem de Antalya'da aralıksız çalıştıklarını belirterek, "İhtiyaç devam ettiği sürece hem deprem bölgesinde hem de Antalya'da çalışmayı sürdüreceğiz" dedi.

**A**ntalya, Türkiye'yi sarsan ikiz deprem felaketinin ardından otellerde, kamu misafirhanelerinde, yurtlarda ve tamдықlarının yanında kalan 150 binin üzerinde depremzedeyi misafir ediyor. Muratpaşa Belediyesi de kente gelen afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için iki ücretsiz mağazayı hizmete aldı.

Belediye Başkanı Ümit Uysal, Soğuksu Yaşlı Evi, Muratpaşa Atatürk Kent Meydanı ve 99. Yıl Kuvayı Milliye Spor Salonu'nda yardım toplama merkezleri oluşturduklarını söyledi. Bu merkezlere gelen yardım eşyaları bir yandan tırlarla deprem bölgesine sevk edilirken diğer yandan Antalya'ya gelen afetzedelerin yararlanması için ücretsiz mağazalara gönderiliyor. Başkan Uysal, şubat ayının son haftası itibarıyla bölgeye tır, kamyon ve minibüsten oluşan 102 araçlık insani

yardımın ulaştırıldığını söyledi. Ayrıca 200 çadır ve 18 konteynerin de bölgeye gönderildiğini dile getiren Uysal, 1618 ısıtıcı, 5 bin 980 battaniye ve 5 bin 630 hijyen paketinin de Hatay, Malatya, Adana, Kahramanmaraş ve Adıyaman'a ulaştırıldığını anlattı.

Antalya'da depremzedelere ücretsiz hizmet veren ilk mağaza, 8 Şubat'ta Abdullah Sevimçok Sivil Toplum ve İnovasyon Merkezlerinde (AS-SİM) açıldı. Burada yardımlar cinsiyetlerine, bedenlere göre ayrıldı, tek tek askılara asıldı. Ayakkabılar numara numara ayrıldı, çocuk bezi ve mamasının yanı sıra her türlü hijyen ürünü ayrı bölüme alındı. İkinci mağaza ise depremzedelerin yerleştirildiği otellere daha yakın bir bölge olan Güzeloba Mahallesi'nde kuruldu. Güzeloba İlköğretim Okulu Spor Salonu'ndaki ikinci mağaza 11 Şubat Cumartesi açıldı. Burası da aynı şekilde





düzenlendi. Başkan Uysal, Muratpaşa Belediyesi'nin ücretsiz mağazalarından AFAD tarafından otellere yerleştirilen ya da ikametgahı depremin etkilediği illerden birinde olan tüm afetzedelerin ücretsiz yararlandığını aktardı. Mağazalardan bugüne kadar Antalya'ya gelen 55 binin üzerinde afetzede yararlandı.

### Onlar İçin de Hayat Durdu

Belediye personelinin yanı sıra yüzlerce gönüllü hem yardım toplama merkezlerinde, hem de ücretsiz mağazalarda çalıştı. O gönüllülerden biri de 19 yıldır Antalya'da yaşayan Maria Tuncer. Depremin ilk günü yardım eşyası getirdiğini anlatan Tuncer, sonradan gönüllü olarak çalışmalara katıldığını söyledi. Tuncer, her sabah merkeze geldiğini ve kapanana kadar çalışmaya devam ettiğini belirtti.

### Yaşadıklarını Anlattılar

Muratpaşa Belediyesi, arama-kurtarma ve sağlık hizmetleri için bölgeye 23 iş makinesi, 44 personel ve 2 ambulans gönderdi. Depremin 36'ncı saatinde Hatay'a ulaşan Belediyenin ilk ekibi, çalışmalarını tamamladı. 23 kişilik ekip Hatay'da 10 gün neredeyse aralıksız çalıştı. Taşıt trafiğini de düzenleyen, yardım noktası oluşturan, arama-kurtarma çalışmalarına katılan ekipten Hüseyin Yıldız, "Döndüğünüzde bile iki ses kulaklarımızdan gitmiyor. Birincisi "Sesimi duyan var mı?", ikincisi ise "Ceset torbası verin" dedi.

### Acı Mesai

Belediyenin meslek edindirme - sanat ve hobi kurslarındaki gönüllüler, deprem felaketinin yaşandığı bölgeye kefen ve ceset torbası hazırlıyor. Bugüne kadar bin kefen ve 2 bin ceset torbası bölgeye gönderildi. Günler Sonra Yüzleri Güldü

Teneffüs Park, Türkiye'yi sarsan ikiz deprem felaketi sonrası Antalya'ya gelen çocukları da ağırladı. Aileleriyle birlikte parka gelen çocukların günler sonra yüzü gülerken Belediye Başkanı Ümit Uysal, "Çocuklarla beraber bir nebze biz de rehabilite olduk" dedi.

### Çözüm Var

Türkiye'yi sarsan ikiz deprem felaketinin ardından Antalya'da 520 bini aşkın nüfusla kentin merkezi olan Muratpaşa'da Belediye Başkanı Uysal, ilçenin 2 yıl içinde yapı stokunu iyileştirecek bir model sundu. 'İlla Ankara' demeyecek yeni bir kentsel dönüşüm yasasına ihtiyaç olduğunu dile getiren Başkan Uysal, "Yeter ki bize başladığımız işi bitirecek kadar bir yetki versinler. Muratpaşa'da, 2 sene içinde çok büyük oranda yol alabiliriz diye düşünüyorum. Buna gücümüz var" dedi.





# Depremde Antalya Seferberliği

**Yaşanan büyük deprem felaketinin hemen ardından Antalya'daki belediyeler ve sivil toplum kuruluşları, bölgeye yardım ulaştırmak için harekete geçtiler. Bu yazıda seferberlik faaliyetlerinin bir bölümüne ve dayanışma ruhuna yer vermek istedik.**

**A**ntalya Büyükşehir Belediyesi, AFAD'ın yönlendirmesi ile 6 Şubat günü altı itfaiye aracı, otuz arama kurtarma ekibine ek olarak dört araç ve on beş arama kurtarma ekibi ile Hatay'a doğru yola çıktı; yardım tırları, jeneratörler, teknik ekip, vinç, ekskavatör ve operatörler bölgeye ulaştırıldı. Arama kurtarma ekipleri, birçok kişiyi enkaz altından kurtardı. Büyükşehir Belediyesi, Kızılay'la işbirliğine giderek kan bağışi kampanyası da başlattı, pek çok merkezde aşevi kurarak üç öğün sıcak yemek hizmeti verdi. Hatay'da ilk olarak 400 kişilik çadırkent kurup daha sonra kapasitesini 800 kişiye çıkartan Büyükşehir, Halkekemek fabrikası aracılığıyla afet bölgesine paketlenmiş ekmeikleri ulaştırmaya devam ediyor. Asat ekipleri, Hatay'ın su sistemini revize etti. Akustik dinleme cihazıyla birçok depremzedenin yerini belirleyip hayatlarını kurtardı. İtfaiye ve sağlık ekipleri toplam 378 personel ve araç gereç ile afet bölgesindeydi. Afetzedeler, Cam Piramit yardım toplama merkezinde başta giyim olmak üzere temel ihtiyaçlarını temin ediyorlar. Doğu Garajı'ndaki Kültür ve Ticaret Merkezi de ücretsiz giyim bankası olarak Büyükşehir Belediyesi tarafından kuruldu. Büyükşehir, Antalya'ya gelen depremzedelerin havalimanı ve otogardan konaklayacakları yerlere ulaşımını da sağlamakta.



Oya  
**BOYSAN**

Antalya'ya gelen afetzedeler Nazım Hikmet Fuar ve Kongre Merkezi'nde sosyal market ve butik yardımı da yapıyor. Belediye'ye bağlı sivil savunma servisi ve ilk yardım ekibi bölgede canla başla çalışıyor. Ayrıca iş makineleriyle de deprem bölgesinde arama kurtarma çalışmalarına destek verildi; bölgeye 38 yardım tırı gönüllü yurttaşların desteğiyle hazırlanıp gönderildi. Döşemealtı Belediyesi acil duyuru yaparak depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için yardım kampanyası başlattı. Belediye ana binası ve Yeşilbayır'da bulunan Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü yardım toplama merkezi olarak belirlendi. İlk olarak 6 Şubat'ta belediyenin Fen İşleri'ne bağlı ekipler bir tır teknik ekip malzemesi ve iki kamyonla Hatay iline gönderildi. İş makineleri ve teknik ekiple arama kurtarma çalışmalarına yardım edildi.

Aksu Belediyesi de yardım için kampanya başlattı. İlk olarak paletli expatör kamyon tır ve bir pikapla, yedi personel arama kurtarma çalışmaları için Osmaniye'ye gönderildi. Belediye hizmet binasının önündeki toplama alanı yardım merkezine dönüştürüldü, ilçe sakinlerinin desteğiyle bir tır yardım malzemesi 7 Şubat'ta yola çıktı. İskenderun'a arama kurtarma çalışmalarına

Konyaaltı Belediyesi, Nazım Hikmet Fuar ve Kongre Merkezi'nde AFAD'ın ihtiyaç listelerine göre yardım kampanyası başlattı. Ekipler deprem bölgesine hızla tırlarla gıda ve diğer ihtiyaçları ilk gün ulaştırdılar. Sivil Savunma ekipleri arama kurtarma çalışmalarına katıldı; depremde çocuklar belediye kreşlerine yerleştirilip ihtiyaçları karşılandı. Konyaaltı, yetişkinlerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını da üstlendi; ayrıca depremden Antalya'ya gelen ve Akdeniz Üniversitesi Tıp fakültesi Hastanesi'nde tedavi gören hasta ve hasta yakınlarının da ihtiyaçlarını karşıladı. Afet bölgesinden





destek vermek için belediyenin ekipleri gönderildi. Depremzedelere ev eşyası ve gıda desteğinde bulunmayı sürdüren Aksu Belediyesi'nin yardım elini uzattığı bölgelerden biri de Elbistan oldu.

Kepez Belediyesi ve Kepez Vakfı işbirliğiyle deprem yardım kampanyası başlatıldı; yardım merkezi Turgut Özal Spor Salonu olarak belirlendi. Belediye sağlık merkezi, Kızılay'ın işbirliğiyle kan bağışi kampanyası da başlattı. Kepez Belediyesi bünyesindeki iş makineleri ve sağlık araçları bölgeye gönderildi; Osmaniye ve Elbistan'da sahra mutfağı kuruldu. AKMEK kursiyerleri deprem bölgesindeki bebeklere yatak, yorgan ve yastık üretmeye başladılar; oyun atölyeleri ile çocuklara rehabilitasyon çalışmaları da devam etmekte.

2011'de büyük bir deprem yaşayan Van İli Derneği (Van-Der), Antalya Doğu ve Güneydoğu İş İnsanları Derneği (ADGIAD), Alevi kültür dernekleri ve pek çok hemşehri derneği, bölge insanına yardım etmek amacıyla canla başla çalıştılar. Van Derneği acil bir kampanya başlatarak hızlı bir şekilde yardım toplayıp bölgeye ulaştırdı. Antalya'daki depremzedelerin giyim, hijyen, ısınma ve gıda ihtiyaçlarının karşılanması çalışmaları halen devam ediyor. Dernek üyeleri, hemşehrilerinin otellerini depremzedelere açtılar; onları boş evlerine yerleştirip ihtiyaçlarını karşıladılar. İş sahiplerinin işçi istihdamında depremzedelere öncelik tanınması kararı da uygulamaya konuldu; ayrıca depremde çocukların, dersanelere ücretsiz yerleştirilmesi sağlandı. ADGIAD ise başlattığı aynı ve nakdi yardım kampanyasından sonra dört kişilik bir ekibi bölgeye göndererek dört ilde sıcak yemek için mutfak kurulmasına önyak oldu. Deprem bölgelerinden ilimize ulaşım sağlandı; Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesine bir tır odun gönderildi. Bunların yanında Antalya'daki birçok sivil toplum kuruluşu deprem bölgesinde aşevleri kurdular, depremzedelere, gıda ve ihtiyaç malzemesi yardımında bulundular; otellerine, cemevlerine ve köylerine depremzedeleri yerleştirdiler.

Geçenlerde Antalya'daki sivil toplum kuruluşları Muratpaşa Belediyesi'nde bir araya gelerek depremde etkilenen illerin dernek başkanlarının da dâhil olduğu bir komisyon oluşturma ve depremzedeler için neler yapılabileceği konusunda birlikte hareket etme kararı aldılar. Yaralarımızı birlikte saracağız. #dayanışmayaşatır

antsanat

## GEA Antalya Kurtarma Faaliyetleri



GEA -Toprak Ana-, 1994 yılında, tamamı gönüllülerden oluşan bir arama kurtarma, ekoloji ve insani yardım grubu. Ulusal ve uluslararası alanda yaşamı tehdit eden bütün felaketlerde, afet sonrasında enkaz altında kalmış insanlara ulaşmak için arama kurtarma operasyonları gerçekleştirmekte, ihtiyaç halinde afet bölgesinde tıbbi ve insani yardım faaliyetleri sürdürmektedir.

Depremden hemen sonra GEA Arama Kurtarma bünyesindeki İstanbul, Ankara, Adana, İzmir, İzmit, Antalya, Eskişehir, Bursa ve Van illerindeki ekipler İskenderun'a ulaşarak çalışmalara başladılar. GEA Antalya Arama Kurtarma Ekibi, deprem sabahı saat 06.00'da yola çıkarak Hatay, İskenderun bölgesine en erken ulaşan ekiplerden biri oldu. Hatay, İskenderun ve Antakya'da yürütülen arama kurtarma çalışmalarında ekipten 17 kişi operasyona katılmış ve 40 kazazede enkaz altında sağ olarak kurtarılmıştı.

Antalya Muratpaşa Belediyesi ile protokol içinde bulunan GEA Antalya Arama Kurtarma ekibi, daha önce de okullarda, işyerlerinde ve mahalle sakinlerine deprem bilincini aşılacak amacıyla gerçekleştirdiği "Depremle Birlikte Yaşam" seminerlerini sürdürmektedir. Aynı zamanda yaşanan bu süreç sonrasında Muratpaşa Belediyesi sınırları içindeki mahallelerde gönüllülerden oluşan ekiplere tarama, tahliye, hafif kurtarma eğitimi verilmeye başlanacak. Bu eğitimler sonucunda her mahallede 30 kişilik ekipler kurularak halkımız bilinçlendirilecek ve kurtarma konusunda eğitimli insan sayımız artırılabilecek.

Murat Turan Beşparmak

# "SESSİZLİK GELDİ!"



Özkan  
ÖZTAŞ

**İki haftalık zorlu süreç boyunca, büyük bir yıkıma uğrayan kadim kentte bulunan ve bölge insanıyla dayanışmaya katılan yazarımız, trajedinin boyutlarını ilk elden gözler önüne seriyor; "Hatay kaldı mı?" sorusuna yanıt arıyor.**

**P**azartesi günü depremden yaklaşık 15 saat sonra varmışım Hatay'a. Hatay'ın kalbi Antakya-Defne hattında Asi Nehri'nin hemen kenarından, yıkılan binaların arasında yolumuzu bulmaya çalışıyorduk. Sokakları hatırlamaya çalışıyorduk diğer yandan. Burası mıydı Armutlu'ya çıkan yer, yoksa şu köşeden mi dönüyorduk? Nasıldı eskiden? Peki ya şimdi? Yolumuzu bulabilecek miydik sahiden?

6 Şubat Pazartesi akşamı yağın yağmur çaresizliğin üzerine düşüyordu tane tane. Bir yanda insanların feryatları diğer yanda çaresizlik. Bir başına bırakılmışlar cumhuriyetiydi Hatay. Üstelik yok olan ya da yok olma tehlikesi yaşayan tek şey insanların hayatı ya da evlerinden ibaret değildi. Bir kültürün ve tarihin enkazıydı gün ışıırken molozların altında karşımıza çıkan.

14 gününe eşlik ettiğim ve daha çok tıbbi malzemeler, gıda ve hijyen malzemelerin dağıtımından oluşan gönüllü dayanışma sürecimizde sayısız telefon aldım. Bir kısmı ne yapabiliriz diye soruyordu, bir kısmı da "acilen yardım bekliyoruz" diyordu. Ama depremin

sanırım onuncu gününde çalan bir telefon o ana kadar gözüme takılmayan bir başka fay hattını hatırlatıyordu adeta. Telefondaki ses, "Biliyorum belki saçma gelecek bu konuşma, ama bence bir göreviniz daha var orada. İnsanların hayatlarından daha önemli değil belki ama bir o kadar anlam taşıyan bir başka konu bu. Hatay'ın tarihsel ve kültürel varlıklarını takip edebilenler var mı aranızda? Ne durumda oralar? Erzak ya da ilaç dağıtırken bir de bu gözle bakar mısın" diyordu.

Arayan hocamdı. Yıllarca hafıza mekanlarını anlatmış ve bir sürü öğrencisini bu hafızaya dahil etmişti. Şimdi yıkılan bir kentteki tarihsel birikimi soruyordu. "Ne durumdalar", "kaldı mı" diye.

Sahi ne kalmıştı Hatay'dan geriye ya da var mıydı geriye kalan bir şey? Sabah kumanyasını dağıttıktan sonra ilk işim şehri kolaçan etmek olacaktı. Ekmekler paylaştırıldı ve soğuktan üşüyen ellere sıcak kağıt bardaklarda çaylar servis edildi. Yaralılara ilaçları verildi, erzakı olmayanlara kumanyaları hazırlandı. Sonrasında hemen kameramı ve sehpasımı alıp Antakya'nın merkezine geçtim.



Tablo herkesin malumu. Hepimiz gördük televizyonlarda, haberlerde. Birçoğumuz bir yakınının peşi sıra gitti deprem bölgelerine. Edip Cansever'in deyişiyle, "Dağılmış pazar yerlerine benziyordu memleket". Merkezde tarihi Meclis binası, tarihi belediye binası ve bir dönem Hatay Cumhuriyeti'nin yönetildiği eski valilik binası yıkılmıştı.

Ve Asi Nehri. Savaşlara, tanrılara ve kullara, krallara ve kölelere, efendilere ve asilere tanıklık eden nehirden çamur akıyordu. Hemen üzerindeki tarihi güç bela duran -ki artçı depremlerle sonrasında çökecek olan- köprüden risk alıp geçerek Saray Caddesi'ne doğru yol almaya çalıştım. Işıl ışıl Saray Caddesi. Hani azıcık aşağı doğru kaptırıp da sağ tarafa salındı mı Toros Restoran'a varılan yerin başı. Hatay'a giden, gitmiş ya da gitmeyi düşünen herkesin bir kerecik de olsa gördüğü, pırl pırl kadehler eşliğinde kurulan hoş sohbet sofralar yoktu artık. Kiliselerin ve camilerin önünde koskoca bir enkaz karşılıyordu insanı. Dile kolay dedikleri şey bu olsa gerek diye düşünüyor insan. Anlatırken ya da yazarken ne kolay dökülüyor sözcükler. Ama kolay mı, 4000 yıllık bir tarihten söz ediyoruz. Tarihin ilk ışıklandırılan caddesi Herod, tüm kültür tarihinin en ön önemli mozaikleri, Anadolu tarihinin ilk camilerinden Habib-i Neccar, tarihin ilk olimpiyatları ve Hristiyanlığın kimlik edindiği topraklardan söz ediyoruz. Ve kaldırıp elimizi, geriye ne kaldı diye soruyoruz.

Yıllar boyunca savaş bölgelerinde haberler yapmıştım. Diyarbakır, Şırnak, Mardin ve Suriye. Bir sürü enkaz ve moloz etrafında dolaşmıştım. Esasinda yabancı değildi zihnimde viraneye dönmüş sokaklar ve evler. Ancak bu daha farklıydı onlardan. Çünkü yaşanan acının herhangi bir tarafı yoktu bu sefer. Tüm şehir aynı çaresizliği ince bir şilte gibi giyinmişti üzerine.

Sanki o şarkılar bir daha söylenmeyecek, insanlar kol kola girip bir daha dabke oynamayacak, paskalyada sokaklarda davul sesleri yankılanmayacak, bir daha o bayramlar olmayacak ve kimse boyanmış yumurtalarla kapımızı çalmayacak hissi bitiveriyordu yanı başımızda. Kültür tarihinin en önemli nesnelere dair aklınıza ne gelirse mutlaka yanı başında biten bir şey vardı oysa. O tarihin öznesi, yapıcısı, eyleyicisi, şarkılarını söyleyen ya da masallarını anlatan: İnsan!

İnsanların enkaz altında kalması, "Yoksa bu tarih bir kez daha yaşanmayacak mı?" sorusunu getiriyordu akıllara. Kültürün izlerini taşıyan ve onları ve koruyan müzeler dahi birer enkaza dönüşüyorsa artık nereye sığınırdu insan?

Arama/kurtarma çalışmaları devam ederken zaman zaman bir uyarı yapıyordu. Kendi aramızda buna "sessiz-

lik geldi" adını vermiştik. Enkaz başında arama kurtarma ekipleri "Sessizlik" diye bağırınca herkes susuyor, tüm kent tek bir insana dönüşüyordu adeta. Ve o tek bir insanın da ağzını bıçak açmıyordu. Nefes almıyordu sanki kimse. Jeneratörler kapatılıyor, kontaklar geri çevriliyordu. Enkaz kazan iş makinası, kazma kürek sesi, bardağa düşen kesme şekerin sesi dahi susuyordu. Şairin dediği cinsten, "hani kelebek uça duyulurdu". Tüm kent bir ses arıyordu. Bir yaşam belirtisi.

Şimdi önümüzde uzanan Hatay'a bakınca bir yaşam belirtisi arıyor insan aynı şekilde. Bu koskoca kültür, tarih, medeniyet, ritüeller, masallar ve hikâyeler, ekmeklerin bölüşüldüğü sofralara kadar tüm bir kültür yine ayağa kalkar mı diye sormadan edemiyor insan. Ben de, tüm bir kente gelen "sessizliği" ne dağıtır diye düşünüyorum kendi kendime.

Hemen yanı başından geçtiğim afet çadırına resim çizen bir çocuk iliyor gözüme. Almış pastel boyalarını avucuna, sıkıca tutmuş renklerin hepsini, tuval yapmış çadırını çiziyordu. Hemen nehrin yanı başında.

Cumhuriyet Parkı'nda çadırını boyayan çocukların doğum günü varmış akşam üstelik. Aramızdan üç beş kişi hazır

bir kek üzerine akşamı aydınlatan bir mum alıp plan yapıyor.

Kimse bir şarkı söylemiyor belki ama hala annelerin ağzında bir ninni sallıyor kucağındaki bebeği.

Önce bir sessizlik geliyor hemen ardı sıra çocukların sesleri. Dağılıyor sessizlik. Bir de duvara yazılan "Geri döneceğiz" sloganları.

Özü insandır tüm bir kültürün ve tarihin. Boyun eğmiyor insan, her seferinde yeniden inşa ediyor hayatı. Hatay bunu tarihinde yedi kez daha yaşamıştı evvelinde.

Evet, yedi kez yıkılıp yedi kez yeniden kurulmuş bir şehirden söz ediyoruz. Yedi kez yeniden aydınlandı sokaklar, yedi kez yeniden örüldü duvarlar. Yedi kez yeniden örüldü köprüler. Yedi kez duvarları süsledi resimler yeniden. Yeniden yükseldi göğe şarkılar her seferinde. Asi Nehri tanığıdır.

Heykeller kalkacak tekrar ayağa. Biliyor onlar da bunu, başka depremler de gördüler. O mozaikler ayrıldıkları yerlerinden tanıyorlar birbirlerini. Tekrar inşa edilemeyecek belki bazı kiliseler, ama paskalyada dağıtılan şekerlemeler biliyor hangi çocuğun gülümsemesinde eksik kaldıklarını.



“Depreme Dayanıklı Ülke”den (\*)

# DEPREM ŞİİRLERİ

Halkımızın acıyla boğuştuğu günlerde, 99 Depremi'nin üzerinden neredeyse çeyrek yüzyıl geçtikten sonra ders alma konusunda hiçbir şey değişmemiş gibi görünüyor. Yine hazırlıksızlık, yine denetimsizlik, yine rant kaygısı öncelikli inşaatlar... Bu arada, şehirler büyümüş, inşaatlar artmış ve felaketin boyutları da büyümüş oldu; ancak her felaketten sonra olduğu gibi medyada sahne alan uzmanların konuyu bilim ve akıl meselesi olarak tartıştığına tanık oluyoruz. Oysa bilinmesi gereken önemli bir şey daha var: Toplumsal koşullardan, siyasetten bağımsız bir bilim, bilgi, akıl alanı yoktur.

**E**rzincan, Niksar ve Erbaa, Samsun, Sultandağı, Balıkesir, Elazığ, Ladik, Bolu, Pütürge, Marmaris, Doğubayazıt, Gerede, Gediz, Varto, Lice, Edremit, Van, Simav, Bingöl, Pülümür, Muradiye, Erzincan, Adapazarı, Burdur, Muğla, Dinar, Gölcük, Maraş... Depremle de anılan, etkilenen kentler, kasabalardan kimileri... Doğal olarak da yüzyıllardır Anadolu'nun taşıyla toprağıyla oynayan depremlerin son yüz yıl boyunca ülkemizin edebiyat-şiir alanına nasıl yansıdığını bu sayfalarda küçük bir seçkiyle AntSanat okurlarına sunuyoruz.

Tevfik Fikret, 1894 Balıkesir depremi üzerine yazdığı iki şiirde (“Zelzele” ve Verin Zavallılara”) duyarlılığını gözlemiyle ve dilekleriyle birlikte dile getirmiştir. İlk şiirin dil içi çevrisini sunuyoruz.

## DEPREM (ZELZELE)

Bin üç yüz ondu... Daha dün sen bu eski yıkıntıya konuk olmuştun. Sanki sinirli ve ateşli hastalar gibi yeryüzü birden için için ve uzun bir sarsıntıyla çırpındı, kırdı, yıktı... Kaygı ve korku soldurdu yüzleri; evler, aileler Birer döküntü oldu; kalanlar hep ezik, yıkık; en onurlu başlarda, korkuyla boyun eğme. Minarelerin bile yerlerde başı. İnsan böyle uğursuz bir vuruşla Birazcık uyanır karşılaşıncı. Biraz uyanmak için bin belâ... Ne kaba ders! Sen işte böyle kara günlerin konuğusun. Yaşam sürecin elbette kolay ve sevinçli bir yolculuk olmayacak; ama bu çile çölünde kolay ve sevinçli bir yolculuğun ancak hayâli vardır; uzak bir serap için koşmak ve sonunda yorulmak, boşuna yorulmaktır. Hayatı gerçeğin deviyle çarpışan kazanır; zafer biraz da yıkım ister; yüceltici savaşa koşan şanlı, ama ağır, korkulu adımlar atar, önünde depremler, arkasında depremler!



Hüseyin Cahit  
**KERSE**

20. yüzyılın en önemli halk şairi Âşık Veysel'in (1894 – 1973) şiir evreninde yer alan temel izleklerden biri olan doğanın ele almış şekli, ekoeleştirici kuramı çerçevesinde değerlendirilir. Ozan, 1939 Erzincan Depremi ardından, bazen gönül gözüyle bazen sazının tellerinden yükselen çığlıklarla doğanın insanla uyumunu ve eş değerliğini dağ, toprak, orman ve hayvan ekserinde haykırarak kişilerde bir çevre bilinci oluşumuna katkıda bulunur.

## ERZİNCAN AĞIDI

Sam değmiş de bağlar dökmüş gazeli  
Hani harap olmuş Keşan Erzincan  
Nice yiğitleri nice güzeli  
Feleğin toruna düşen Erzincan

Kimi ana vermiş kimisi baba  
Nice yavru vermiş gelmez hesaba  
Felek kor insanı ne kaptan kaba  
Tarihli felaket nişan Erzincan

Bahar gelir güller açmaz bağında  
Kainat uykuda hep yatağında  
Bir seher vaktinde uyku çağında  
Feryadı dağlardan aşan Erzincan

Susmuş bülbülleri güller perişan  
Garkolmuş toprağa kalmamış nişan  
Kükredikçe dalgalara karışan  
Hani Fırat ile coşan Erzincan

Dokuz kırk altıda uğradım gördüm  
Veysel der içimden ağladım durdum  
Bu ulu Tanrı'dan isteyin yardım  
Gayret kuşağı kuşan Erzincan

Halide Nusret Zorlutuna'nın (1901 – 1984): 1966 Muş-Varto Depremi için yazdığı şiir var. Bu deprem, “Kaf Kaf” adıyla 59. Altın Portakal Festivali'nde belgesel yarışma kategorisine de konuk olmuştur.





Tevfik Fikret

### VARTO İÇİN

Toprak! Aziz Toprak, hıncın kimedir?  
Ana evlâdına böyle kıyar mı?  
Bu insafsız tokat hangimizdir?  
Sen anasın zulüm sana uyar mı?

Ne korkunç saldırış, aman bu ne hız:  
Ne yiğit bıraktın, ne gelin, ne kız!  
Yanar durur, kanar durur bağrımız,  
Ana evlâdına böyle kıyar mı?

Nineler, yavrular koynunda senin  
Cümle vebâlimiz boynunda senin.  
Ne hikmet gizli bu oynunda senin?  
Ana evlâdına böyle kıyar mı?

Sıcak yazlar geçti, işte güz geldi;  
Hayırsız karakış bu yıl tez geldi,  
El uzattık, can uzattık... Az geldi,  
Toprak evlâdına böyle kıyar mı?

Yeter! Etme anam bu zulmu bize!  
Birek yaşayalım yine diz dize.  
Allah'ın lütfusun sen hepimizi,  
Kıyma! Ana evlâdına kıyar mı?

...

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın (1914 – 2008) “Depremle Konuşmalar” adlı bir dizi şiirinden biri şu dizelerle biter: “Ey deprem / Ey depremdaki güzelim yeryüzü / Biliyorum daha iri/ Daha daha iri/ Bizim öküzün boynuzlarındasın”.

### DEPREM TÜRKÜSÜ

Sana ağlamak için  
Göz büyümeli  
Kara teller kopmuştur  
Geleceklere doğru  
Saz büyümeli

Yangından arta kalan  
Köz büyümeli  
Devrimin yollarında  
Oğul uzamalı, hey kız büyümeli

Basa basa yürüyerek  
İz büyümeli  
Soğurken aç ölüler  
Kuru ekmek bağrında  
Tuz büyümeli.

Bu yastan eylem, bilinç  
Hız büyümeli  
Yetmedi mi sustuğun  
Artık al bayraklarla  
Söz büyümeli...

...

Oktay Rifat (1914 – 1988), “Küçük Kıyamet” diye anılan, 10 Eylül 1509'da yaşanan fethedilmiş İstanbul'daki ilk depremi pek bilinmeyen güzel bir şiiriyle dile getirmiştir.

### 1509 DEPREMİ

Bir zaman vardı ki zamanlar içinde,  
Kanatları turuncu bir kuşa benzer,  
Üsküdar'ı seyrederdim sarsıldı yer,  
Devrildi pencereden kanlar içinde.

Yandı gülüm üç yüz atlı vezir kulum  
Mustafa'nın konağında, cumba, revak,  
Düştü nakış, indi pul pul altın varak,  
Taş taşa dargın, yıkıldı İstanbul'um.

Ve dev suretler göründü, matta, lukas,  
Yohanna ve melekler, dökülmüş bizans  
Duvarlarında, çifte kartal ve incil,

Baktılar mavimsi göklerinden bencil,  
Baktılar haçlarla korkunç, titreyerek,  
Çaresiz kullarıma, yalnız ve ürkek.

“Dolanı dolanı gelir / Ölüm yavaşça yavaşça / Kalem alıp yaz derdimi / Gülüm yavaşça yavaşça” türküsüyle tanıdığımız çağdaş ve özgün halk ozanımız Meslekî (1848-2008) Sivas-Kangal'ın Mamasş köyünden seslenir:



Attilâ İlhan

### SENİ ARİYOR

Yelkenim kırıldı deryaya daldım  
İsmi ananlar seni arıyor  
Mamaş'da karalı haberin aldım  
Selâmın alanlar seni arıyor  
Hanedan kişidir ecdadı soyu  
Viran oldu gitti Bozarmut köyü  
Kardan beyaz kandan uzaktı huyu  
Matemde kalanlar seni arıyor  
Ağır meclislerde dinlendi sözün  
Uçurdun kuğunu göllerde kazın  
Karalar bağladı gelinin kızın  
Dul yetim kalanlar seni arıyor  
Meslek âşık der ki bu dünya fânı  
Nice yoksullara yedirdi namı  
Kazay-i Kangal'da söylenir namı  
Açlıktan ölenler seni arıyor

...  
Postmodern ve ironik öğelerle yüklü şiirleriyle ünlenen Can Yücel (1929 – 1999), politik tutumunu haksızlığa, sömürüye öfkeli yoğun bir sevgi arayışıyla sürdürmüştür.

### HAMLET DEDİ Kİ

Bir değişiklik olacak yağmur mu güreş mi  
Ozanların ozon tabakası delindiğine göre  
Bir afet olacak tufan mı kurak mı  
Yedi üstünde bir deprem İstanbul'u götürür  
Ölmenin adını anmıyoruz  
Bir ihtimal daha var  
O da yaşamak mı dersin

### SİZMOGRAFI

Dünya öküzün boynuzları üstünde durmuş  
Her kıpırdayışında öküz, deprem olurmuş  
Oysa dünya, halkların omzu üstünde durur  
Kıpırdasın da gör...

...  
Sırada Attilâ İlhan (1925 – 2005) var. Romantik havasıyla trajik yanı ağır basan bir şairden yine özgün imgelerle beslediği bir “deprem” bekleyişi. “Sıcak ve buharlı deprem titreşimleri.”

### DEPREM BEKÇİSİ

mıknatıslı bir anten gibi tek tek  
gökyüzüne açılmış kirpiklerim  
dilimde yanık yıldızların tadı  
ayakta ne uyku ne durak bütün  
bir gece deprem bekledim  
olmadık saatleri yokladım  
hiç biri yerinden kılmıdamadı

...

Türkçe'nin gizli ve ince olanaklarını ustalıkla kullanan Cemal Süreya'nın (1931 – 1990) Afyon Garındaki “Eşiklere oturmuş bir dolu insan”ın üzerinden sonu “Keşke yalnız bunun için sevseydim seni” yinelemesiyle vurgulanan dizeleri şöyle:

Afyon garındaki küçük kızı anımsa, hani,  
Trene binerken pabuçlarını çıkarmıştı;  
Varto depremini düşün , yardım olarak Batı'dan  
Gönderilmiş bir kutu süttozunu ve sütyeni.

...

Nihat Behram'dan (1946) halk şiiri tadında bir 17 Ağustos Ağıtı'ndan bir bölüm:  
Del'oldum vay yerce gökçe del'oldum  
Dört yanımdan acı kaptı oy beni  
Sayılmakla bitmez olmuş ölümüz  
Yetiş anam bir göçükte duy beni

Ölüm de acıkmış gelmişe benzer  
Söz dilde biçare kalmışa benzer  
Mezarlar köpürmüş azmışa benzer  
Çiçekleyip bir beşiğe koy beni

Dolanı da yalın yürek dolanı  
Candan ayır kader denen yalanı  
Her acının mutlak vardır bileni  
Alazlayıp karanlıktan al beni

(\*) Yaşanan 2 büyük depremin ardından bölgeye gelen ABD'li arama kurtarma ekibi üyesi John Morrison, katıldığı televizyon programında, “Bu ülkenin inanılmaz derecede dayanıklı olduğunu biliyorsunuz” dedi.



# Depreme Hazır Ol(ama)mak

**Deprem bilincinin oluşmasının yanı sıra, arama ve kurtarma çalışmalarına hakimiyetiyle tanınan Nasuh Mahruki, 25 Şubat 2023 tarihinde Antalya’da gerçekleşen bir konferansın ardından, yazarmız İrten’in sorularını yanıtladı. Bu bölümde, çalışmalarını AKUT Vakfı’nda sürdüren Mahruki’yle -kapsamı çok daha geniş olan- söyleşiden satır başlarını okuyacağız.**

## Depreme Hazır Olmak Ne Demek?

Depremi; afetin öncesi, sırası ve sonrası olarak yorumlamak gerek. Öncesinde önlemler ve olası risklerin gözden geçirilmesi. Risk yönetimi safhası çok önemli ve maalesef bizler bu konuda zayıfız. “Kriz yönetiminde iyiyiz” derdik; ama maalesef bu defa burada da başarılı olunamadı. Bizim en emin olduğumuz, her ne olursa olsun Türk milletinin tek vücut olarak mücadeleye katılması. Evet, hepimiz afet yerine koştuk; ancak koordinasyon sorunları arkadan gelen desteğin de önünü kesti.

“Depreme hazırlık”, ülkenizdeki bütün mevcut yapı stoklarının bilimsel ilkelere ve mevcut yönetmeliklere uygun yapılmış olması demek; bürokrasinin kurumlararası işbirliklerini kurmuş olması demek... Ayrıca arama kurtarma, ilk yardım ve sağlık ekipleriyle hazır olmak, depremden sonra olası her türlü olumsuzluğu planlamak ve önlem almak demek. Devletin hazırlıklı olmasında dijital olanaklardan faydalanması, ekiplerin yeterli sayıda, yetkin ve donanımda olmaları; vatandaş ve medyası ile afetler konusunda her birimin bilinçli ve hazırlıklı olması demek. Özetle topyekun afete hazırlıklı olmak demek.

## Kurtarma Çalışmalarında Can Alıcı Süreçler

Öncelikle durum tespiti yapılmalı, afetin yarattığı sonuçlar görülmelidir. Gerekli koordinasyonu sağladığınızda, (profesyonel , gönüllü) bütün arama kurtarma yapılanmanızı bölgeye sevk edersiniz. Dolayısıyla ekiplerin bu ilk müdahaleleri de, sırasında sağlık birimine sevki de çok önemlidir. Arama kurtarma yürütülürken insanların yönlendirilecekleri toplanma alanlarının organizasyonu da çok önemlidir. Ekipler çalışmayı sürdürürken bir-iki gün içerisinde insani yardım başlar, -ki bu defa, kış koşullarını dikkate alırsak aynı gün başlaması gerekiyordu. Özetle bu defa, ilk andan itibaren seferberlik ve olağanüstü hal ilan edilmeli; arama-kurtarma ile insani yardım aynı anda başlatılmalıydı. Maalesef olmadı.

## Nerelerde Hata Yapıldı?

Bu depremde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin doğal afet yardım planlarından çıkartılmasının ne derece yanlış bir karar olduğunu gördük. Bedelini maalesef halk



Leyla  
İRTEN



ödedi. Sonuçta Türkiye bir doğal afet ülkesi; ilk defa afetle karşılaşmıyor; hatta dünyanın depremlerde incinebilirliği en yüksek olan on ülkesinden biri. Bu gerçeği kabullenmemiz gerek. Bu ülkede bütün yapı stoklarımızın depreme dayanıklı olması gerekiyor. Diğer bir konu; afetlere hazır olmamız gerekiyor, ki Türkiye bu bilince sahipti.

Tüm bunlara ek olarak, sivil savunma sistemi ortadan kaldırıldı. Önceden bütün illerde, ilçelerde, mahallelerde, köylerde sorumlular vardı. Bir afet anında ya da örneğin bir savaşta halkı örgütleyecek mekanizma idi bunlar. Sokaktan kente kadar uzayan bu yapılanma ortadan kalkmış durumda.

Afet sonuçta savaş koşulu olduğu için, tüm dünyada olduğu gibi; sadece sivillere bırakılacak bir konu değil. elli bir hiyerarşik düzenle, devasa bir lojistik gücü, insan gücü, makine gücüyle yapılabilir ancak. Bütün bu organizasyonun emanet edildiği AFAD’ın organizasyon olarak AKUT’un biraz daha büyüğü olduğu dikkate alınırsa ne insan kaynağının, ne de tecrübesinin böylesi yıkıcı bir afetle mücadeleye yetmeyeceği çok net anlaşılır zaten.

## Nereden Başlamalı?

Deprem ülkesi güzel Türkiye’imizde deprem bir ders olarak müfredata alınmalı; her birimizin nesilden nesile bu gerçeği ve alınması gereken önlemleri gelecek kuşaklara aktarması hayatidir.

# Gürbüz Hoca'nın Fırçasından Deprem

Uluslararası üne sahip karikatür ve grafik tasarım sanatçısı Gürbüz Doğan Ekşioğlu, deprem felaketinin ardından kaleme aldığı görüşleri ve illüstrasyonlarıyla içinden geçtiğimiz sürece tanıklık ediyor. Antalyalı sanatseverlerin 4 Ekim 2019'da Türkan Şoray Kültür Merkezi'nde açılan sergiden hatırlayacakları sanatçı, okuyuculara, "Kimin yanındasın? Doğaya yapılan bu yanlış siyasi kararları dile getirenin mi yoksa susturmak isteyeninin mi?" diye soruyor.

**G**ürbüz Doğan Ekşioğlu, 1954 yılında Ordu'nun Mesudiye ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Ordu'da, yüksek öğrenimini ise 1979 yılında İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Grafik Sanatları Bölümü'nde tamamlamıştır. 1980 yılında bir reklam ajansında sanat direktörü olarak çalıştıktan sonra 1981 yılında yüksek öğrenimini tamamladığı yüksek okulda "Temel Sanat Eğitimi" dersi asistanı olarak göreve başlamıştır. 1992 yılında "Sanatta Yeterlilik" alarak yardımcı doçent unvanı almıştır. Sanatçı, 2006 yılından bu yana Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarımı Bölümü'nde gençlerin ufkunu açmaya devam ederken kesintisiz bir biçimde eserlerini üretmektedir. Eserleri şimdiye dek Türkiye'nin yanı sıra on dokuz ayrı ülkede yayımlanmıştır. Dünyanın en önemli dergileri olarak kabul edilen "The New Yorker"a yedi kez, "Forbes"e ise bir kez kapak çalışması yapmıştır. Ekşioğlu, "The New Yorker"ın 11 Eylül saldırılarının yıldönümü baskısının kapağında yayımlanmış olan karikatürüyle belleklerde yer eden özel bir başarı kazanmıştır. Sanatçının iki çalışması "Unicef" tarafından kartpostal olarak basılmış ve tüm dünyada satışa sunulmuştur. Dünya Basın Konseyi Birliği'nin amblemi de yine Ekşioğlu'nun çalışmalarından biridir.

İkisi yurt dışında olmak üzere toplam otuz bir kişisel sergi açmış olan sanatçı, çok sayıda ulusal ve uluslararası karma

sergiye de katılmıştır.

1988 Sedat Simavi

Plastik Sanatlar

Ödülü'nün de

sahibi olan

Ekşioğlu'nun

bir sergisine

4-27

Ekim 2019

tarihleri

arasında

Muratpaşa

Belediyesi

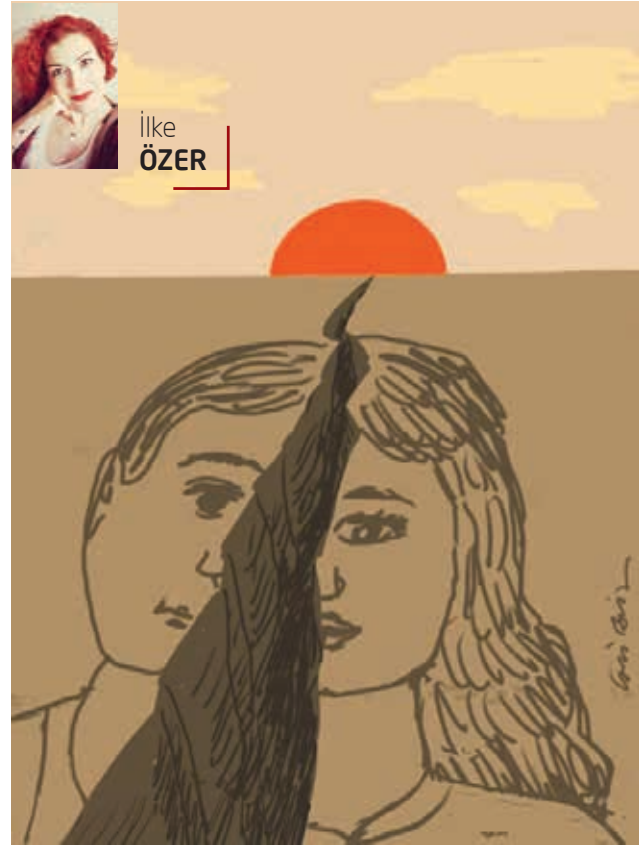
Türkan Şoray

Kültür Merkezi

ev sahipliği yap-



Gürbüz Doğan  
Ekşioğlu



mış; böylece sanatçının eserleri Antalyalı sanatseverlerle buluşmuştur.

## Trajediyeye Cevap

6 Şubat'ta yaşanan, ülkemizin on bir ilinde can ve mal kayıplarına, geri kalanında ise benzersiz üzüntülere neden olan iki büyük deprem sonrasında Ekşioğlu'nun depremle ilgili yapmış olduğu çalışmalarını sosyal medya üzerinden paylaşması, "The Daily Heller" dergisinin gözünden kaçmamış olmalı ki Ekşioğlu'nun 'dünya grafik tasarımı alanının en önemli editör ve yazarı' olarak tanımladığı Steven Heller, sanatçıyla bir röportaj yaparak yayımlamıştır. Başlığı "Gürbüz'ün Sanatı Trajediyeye Cevap Veriyor" olarak Türkçeye çevrilebilecek röportajda Heller, Ekşioğlu'na ilk olarak "Çizimlerinizi ne kadar süredir düzenli olarak çevrimiçi yayınlıyorsunuz?" diye sormuş; sanatçının bu soruya yanıtı, "2010'lu yıllarda 'facebook' ilk çıktığında sayfamda güncel konulara ilişkin çizimler yapıp paylaşmaya

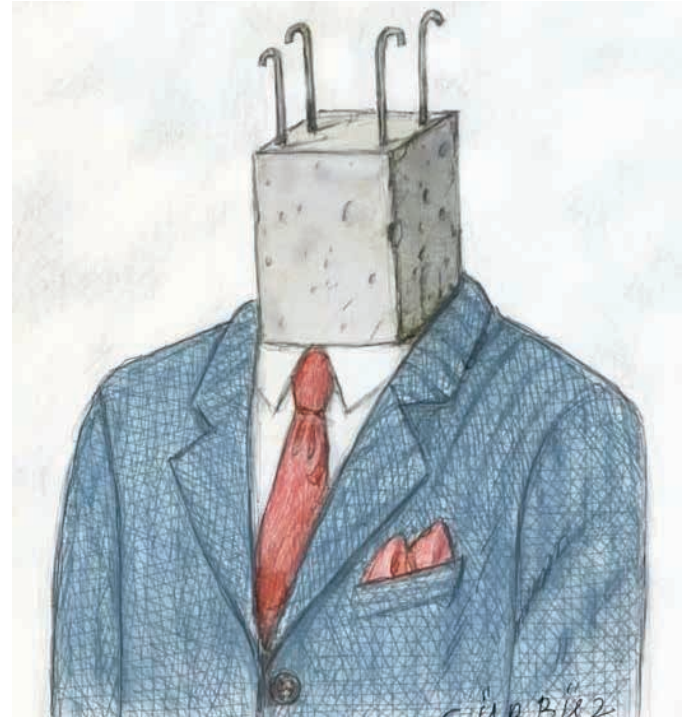


başladığımda takipçilerim tarafından ilgiyle karşılanması beni motive etti. 2014 Nisan ayında sadece 'facebook' için çizdiğim 192 adet işimin olduğu bir sergi açmıştım ve iki ay sürmüştü. Daha sonraki yıllarda 'instagram' çıktı ve güncel çizimlerimi 136 bin takipçimin olduğu 'instagram'da paylaşmaya devam ediyorum," olmuştur. Heller'ın Ekşioğlu'na ikinci olarak sorduğu "Sosyal medyadan önce çalışmalarınız nasıl dağıtılıyordu?" sorusuna sanatçı, sergileri ve reklam ajansları için işler yaptığını belirterek yanıt vermiştir. Ekşioğlu'nun çalışmalarının güncel kaygılar ve sorunlar hakkında yorum niteliğinde olduğunu vurgulayan Heller, sanatçıya kendini 'karikatürist' olarak tanımlayıp tanımlamadığını sorduğunda ise Ekşioğlu karikatürün yaratıcılık ve zekâsından çok yararlandığını ama hiçbir gazete ya da dergide 'karikatürist' olarak çalışmadığını belirtip kendisini 'illüstratör' olarak değerlendirdiğini eklemiştir.



### "Son yıllarda otosansür uyguluyorum"

"Sürrealizm dili eserlerine yayılıyor. Bu dili nereden öğrendiniz?" sorusuna yanıt olarak "Lise yıllarımda Milton Glaser'den ve Türk grafik tasarımcısı Mengü Ertel'den; Bauhaus ekolü ile eğitim yapan Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Grafik Sanatları Bölümü'nde okurken ise Folon, Fukuda ve Türk karikatüristler Turhan Selçuk ile Ali Ulvi Ersoy'dan etkilenmişim," demiştir. Heller'ın "Basın sınırlamasının olduğu birçok ülkede sürrealizm, kısıtlamaları aşmanın bir yöntemi olmuştur. İşinizin kabul edilmesiyle ilgili herhangi bir sorun yaşadınız mı?" sorusunu Ekşioğlu "Yazılı basın için çizim yapmadığım için henüz herhangi bir baskıyla karşılaşmadım. Ancak son yıllarda otosansür uyguluyorum. Eskisi kadar cesurca çizemiyorum," olarak yanıtlamıştır. Heller'ın "Büyük ve trajik deprem işinizi ve paylaşım sıklığınızı nasıl etkiledi?" sorusuna Ekşioğlu'nun yanıtı "Sanatçımın



yaşadığı dönemi belgelemesi gerektiğini düşünüyorum. Deprem olalı bugün sekizinci gün ve ben sosyal medyada 16 çizim paylaştım," olmuştur.

### Siyasetin Zamanı mı?

Ekşioğlu Heller'ın sorularını yanıtladığı günden bu yana depremle ilgili çizimlerini paylaşmaya devam etmektedir. Instagram'da paylaştığı çizimleri ve kimi gönderilerinin altına yazdığı notlarla depremlerden kaynaklı üzüntüsünü ve bu depremlerle ilgili birtakım eleştirilerini takipçilerine yansıtmaktadır. İşte o notlardan bazıları:

"Deprem bölgesi olduğunu leblebi tozu kadar akıllı olanın bile duyduğu ülkemizde fay hatları üstünü imara açmak ve binlerce insanın can verdiği enkaz yığınları arasında 'mucize' beklemek siyasi bir karardır! Her seçim öncesi oy almak için imar affı çıkararak insanları çürük binalarda ölüme mahkûm etmek siyasi bir karardır! Hayatta tek doğru yol olan bilimin yolundan uzaklaşarak hurafelere kucak açmak siyasi bir karardır! Şu an bu gerçekleri okuyarak 'Siyasetin zamanı mı şimdi?' diyerek rahatsız olmak siyasi bir karardır!"

antsanat





Deniz Karakurt Şekerci,  
"Woman", 120X160cm Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2021





## Geliri Depremzedelere Bağışlanacak Bir Sergi “Being Human”

Akil yürütme özelliğine sahip olan insan, zekası aracılığıyla insan olmaya dair sorular sormakta ve bu sorularına cevaplar aramaktadır. Bu durum da insanı anlama ve anlamlandırma çabasına sokabilmektedir. İnsanın birbirini anlamaya yönelik zorunlu çabası, bir paradoks oluşturabiliyor. Ulus Baker’in de dediği gibi “Her şeyi anlamak zorunda değilsiniz, anlamak yalnızca dünyayla ilişkimizin bir düzeyinden ibaret.”

Peki nedir insan olmak?

Sanıldığı kadar kolay olmamalı insan olmak. İzlediğimiz filmlerden dinlediğimiz müziklere, okuduğumuz kitaplardan yaşamayı seçtiğimiz ya da yaşamak zorunda kaldığımız coğrafyaya kadar her şeyi bize sorgulatan bir soru olarak hep tekrar etmekte. Aslında bunun tanımını net olarak yapamıyoruz. Özüne ulaşmaya çalışan canlılarımız neticede. Bunu da yaşadıklarımız, değerlerimiz, zekamızı doğru bir biçimde kullanmamız şekillendirmekte.

Bu sergi, bize her şeyini anlamak zorunda olmadığımız insanı tekrar hatırlatmaktadır. Ve insan olmak nedir sorusunu tekrar tekrar sormamızı sağlamaktadır.

2022 Mart ayında başlığını oluşturup çalışmalarını

yürütmeye başladığımız sergi tam da ülkemizin içinde bulunduğu zorlu durumu sorgular nitelikte. Türkiye’de kariyerlerinin farklı konumlarında bulunan sekiz sanatçının özgün anlatım biçimleri, zengin malzeme sunumu ve kavramsal bakış açıları ile “İnsan Olmak” izleyiciyi karşılamakta. Tuval, kağıt, seramik, tekstil, video sanatı, kolaj gibi medyumlar bir araya gelerek ‘insan olmayı’ yorumluyor.

Sergide eserlerin satışından elde edilecek gelir, AHBAÜ üzerinden depremzedelere bağışlanacaktır.

**Gülden Bostancı\Deniz Karakurt Şekerci**

**Sanatçılar:** Ercan Ayçiçek, Burhan Kum, Ertuğrul Güngör & Faruk Ertekin, Kübra Kılıç, Ataman Oğuz, Deniz Gökdoğan, Meltem Sarıkaya, Güven Kıraç.







Münevver  
EMİNOĞLU

## Mehmet Ali Laga'yı Depremle Anlamak

**Antalya Kültür Sanat 7 Şubat günü 2023'ün ilk sergisini açacak olmanın sevinçli telaşını yaşamaktaydı ki, hemen bir gün önce, 6 Şubat sabahı depreme uyandık.**

**Deprem büyüktü, yeni bir "küçük kıyamet" yaşamakta olduğumuzu kısa zamanda idrak ettik.**

**Antalya Kültür Sanat'ın sevinçli telâş endişeli, korkulu, çaresiz bir sessizliğe evrildi.**

**Cumhuriyet'in 100. yılına başlarken, Osmanlı Monarşisi'ni Türkiye Cumhuriyeti'ne taşıyan sürecin önemli bir temsilcisini selamlamak amacıyla kurguladığımız "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Mehmet Ali Laga Asker ve Ressam" sergisi 7 Şubat 2023 sabahı sessiz sedasız açıldı.**

Ülkenin en çalkantılı, en zor yıllarında sanat tutkusu ve vatan sevgisinden taviz vermeden, cepheden okula, okuldan cepheye koşan Asker ve Ressam Mehmet Ali Laga, II. Abdülhamit'in de bağlı olduğu Şazeli tarikatı şeyhi Zâfir Efendi'nin torunu, Harbiye mezunu bir teğmen, Balkan ve Çanakkale Savaşları'nın "müstahkem mevkii ressamı", Cumhuriyet'in resim öğretmeni, Celal Esad Arseven'e göre "kuvvetli bir empresyonist", Nurullah Berk'e göre "dürüst ve asil mizachı, hırs ve şöhret arzusu tanımayan doğru karakterli" sıfatlarıyla artık 100 yaşına ulaşmış yeni Türkiye'nin kuruluş felsefesindeki değerleri temsil eden en doğru isimlerden biriydi.

Sanat tarihçileri Ömer Faruk Şerifoğlu ve Dr. İlon Baytar küratörlüğünde hazırlanan, Haluk Perk, Mustafa Taviloğlu, Mustafa Pilevneli, Halil Bezmen, Şükrü Bozluoçay, Onur Soysalan Ömer Faruk Şerifoğlu, Halkbank, Folkart ve aile koleksiyonundan derlenen 70 eserin yanı sıra desen defterleri, fotoğraflar ve sergi broşürleri gibi

dönem belgelerinden oluşan sergi, Mehmet Ali Laga hakkındaki en kapsamlı çalışmayı küçük kıyametin gölgesi altında, abartısız-gürültüsüz, sessiz sedasız Antalyalı sanatseverlerle buluşturuyor.

Şimdi, depremin üzerinden 2 hafta geçmiş, kıyameti görmüş, izlerinin yıllara ve nice hayatlara, giderek hepimize dokunacağını kavramış olarak Laga'ya yeniden bakıyorum. 1878 doğumlu Laga'ya ve yaptıklarına bakmak, aslında çökmekte olan bir dünya devletine, hak arayışlarına, meşrutiyete, Birinci Dünya Savaşı'nın acımasız izlerine, yıkıma, sansüre ama aynı zamanda mücadeleye, umuda, dayanışmaya, küllerinden yeniden doğmaya bakmak demek... Adeta bugüne bakmak demek!

1878'de itibarlı bir tasavvuf şeyhinin torunu olarak doğan Laga, Osmanlı'nın "Batılılaşma"ya çalıştığı yıllarda büyüdü; şeyh torunu olmasına rağmen batılı sisteme göre yapılandırılmış Kuleli Askeri Lisesi ve Harbiye'de okudu. İmparatorluğun en çalkantılı yıllarında askerlikle beraber resim, müzik, edebiyat öğrendi. Önce



Balkan, sonra Çanakkale Savaşı'nda "müstahkem mevki ressamı" olarak görev yaptı, savaşı belgeledi. Cephedeki gündelik hayata, enkaza dönmüş kentlere, hasar görmüş anıt yapılarına ilişkin pek çok ipucu sunan bu desenlerin büyük bölümü bugün Çanakkale Deniz Müzesi koleksiyonunda bulunuyor. Sanat'ın iyileştirici gücü o zaman da biliniyor olmalı ki, Laga'nın Çanakkale'yi belgelediği esnada, savaşın vahşetini göstermek ve barış umutlarını diri tutmak amacıyla kurulan, adı sanat tarihimize "Şişli Atölyesi" olarak geçen bir atölyede Mehmed Ruhi, Ali Cemal, Namık İsmail, İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Sami Yetik ve Ali Sami Boyar mizansen savaş resimleri yapmaktaydılar. Bu atölyede üretilen eserler, Ömer Adil, Avni Lifij, Harika Lifij, İsmail Hakkı, Halil Paşa, Şevket Dağ ve başka sanatçıların da katılımıyla 1917 sonunda "Harp Resimleri ve Diğerleri" adıyla önce Galatasaray Lisesi'nde, 1918 Mayıs ayında da "Türk Ressamları Sergisi" adıyla Viyana'da sergilendi. Yurt dışında açılan ilk Türk sergisi olmasıyla bilinen Viyana Sergisi'ne Laga Çanakkale konulu 7 eseriyle katıldı.

Savaş bitti. Umutla, savaşla, dayanışmayla kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti bu defa muasır medeniyete ulaşmak için seferberlik halindeyken Mehmet Ali Laga eğitim ordusunun bir neferi olarak emekli olduğu 1930 yılına resim öğretmeni olarak çalıştı. Örgütçüydü Laga. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin kurucularından, Türk Ressamlar Cemiyeti'nin faal üyelerindendi. Aralıksız resim yaptı, zaman zaman sergilere katıldı; 1947'deki ölümünün ardından sanatı ve örnek kişiliği hakkında pek çok güzelleme yazıldı. Bugün, küçük kıyametin üzerinden iki hafta geçmişken, yaraların sağılması, acıların teskin olması, normalleşmek için daha çok uzun zaman geçmesi gerektiğini bilmişken, üstelik kötü yönetim, beceriksizlik, kokuşmuşluk, sansür ve benzeri bin bir musibetle sarmalanmışken ufukta görünen yeni seferberlik, tam da Antalya Kültür Sanat'ın iki katında Mehmet Ali Laga'nın hikâyesiyle vücut bulan seferberliği hatırlatıyor. Depreme ve bütün diğer musibetlere rağmen daha güzel, daha yaşanır, içinde boğulmayıp nefes aldığımız bir ülke için topyekûn seferberlik... Mücadeleyle, dayanışmayla, umutla, inatla ve elbette sanatla... Depremi ilk anlarından itibaren her şeye koşan, elinden geleni yapan, yapmaya devam edecek olan iyi insanların yaktığı meşale sönmesin; bu hedefte sanatını aracı kılan sanatçılara selam olsun...

Laga, Antalyalıları umut vermek için 26 Mart'a kadar Antalya Kültür Sanat'ta. Ayrıntılı Bilgi İçin: [www.antalyakultursanat.org.tr](http://www.antalyakultursanat.org.tr)

antsanat



## Turan Erol'un Ardından



Bizleri ulusça derinden acıya boğan deprem felaketini yaşadığımız bu günlerde, acı bir kayıp daha yaşadık. Değerli üstadımızı, çağdaş Türk resminin öncülerinden, hocaların hocası, Turan Erol ve eşi Türken Hanımı, 16 Şubat 2023 günü tedavi gördükleri hastanede birkaç saat arayla kaybettik.

Sanatımızda yer edinmiş önemli isimlerinden olan Turan Erol, 1927'de Milas'ta doğdu. 1946 yılı Mayıs'ında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'nde, Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesinde öğrenim gördüğü sırada, resme yeni bir perspektif ve renk getirmek amacıyla; Leyla Gamsız, Nedim Günsür, Orhan Peker, Fikret Otyam gibi atölye arkadaşları ile birlikte "On'lar Grubu"nu kurdu. Akademi'yi bitirince, Diyarbakır'a giderek 1960'a kadar öğretmenlik yaptı ve bir yandan da resim çalışmalarına ağırlık verdi. 1960'tan itibaren Milli Eğitim Enstitüsü Resim-iş Bölümü'nde öğretmenlik yapmaya başladıktan sonra, Fransız Hükümeti'nin bursu ile gittiği Paris'te üç yıl resimle ilgili araştırmalarda bulundu. Yurda döndükten sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nde çalışmaya başladı. Eserlerinde peyzaj ağırlıklı doğa görünümleri yoğunluktadır. Geliştirdiği tavır kübist etkili figüratif eğilimde olup, figür soyutlamaları ve düz çizgilerle şematize ettiği düzenlemeler dikkati çeker. Kompozisyon kur-gusunun temelini lekeye bağlar; renkler de leke değerleriyle bütünleşmiştir.

Mehmet Ali  
Aksakal



# Muratpaşa'da Kültür ve Sanat

Festivalleri, tiyatro gösterileri, sergileri, atölyeleri, anma günleri, söyleşileri, komşu buluşmaları ve pek çok kültür sanat etkinliğiyle sanata ve sanatçıya destek Muratpaşa Belediyesi, geçen aylar boyunca düzenlediği etkinliklerle kenti sanat ile buluşturmayı ve "Muratpaşa'da Sanat Var" demeyi sürdürdü. Yeni yılın ilk 2 ayı Muratpaşa'da hangi etkinlikler gerçekleştirildi, gelin birlikte göz atalım...



## Sergi Açılışı

2023 yılı Muratpaşa'da Sanat Var etkinlikleri, Cumhuriyetin 100. Yılı tema alınarak, Cumhuriyet ile yaşıt bir Cumhuriyet kadını "Zerrin Kehnemuyi" sergisiyle başladı. Türkan Şoray Kültür Merkezi'nde 6 Ocak Cuma günü açılışı yapılan, Türk resminin önemli isimlerinden 87 yaşındaki Zerrin Kehnemuyi'nin eserlerinin yer aldığı serginin küratörlüğünü Şebnem Bahar yaptı. Kehnemuyi'nin manevi oğlu, Antalya Devlet Opera ve Bale Keman sanatçısı Fahrettin Arda'nın koleksiyonundan da eserlerin yer aldığı sergide aynı zamanda Arda'nın Kehnemuyi ile yaptığı röportajdan oluşan bir belgesel de gösterildi. Yaşı ve sağlık problemleri nedeniyle açılışa katılamayan Kehnemuyi belgeselde yapılan röportajda, "...doğa müthiş bir ritim içinde, onda güzellik var, sonbaharda yapraklar dökülüyor, kışın hiç yok dinleniyor, derken baharda tekrar şakır şakır açıyor. Ben şimdi bunun resmini niye yapmayayım diyor". Sanata ilk başlama hikayesini "5 yaşındayken büyükannesinin balkona koyduğu salçayı, yumuşak kırmızılık olarak tanımlayıp duvara yayması" olarak anlatıyor. Demek ki, bir boyanın bir yüzey üzerine yayılacağı hissi bende o zamanlardan beri varmış diyerek hikayeyi bitiriyor. Bunun gibi daha bir çok hikayenin içerisinde yer aldığı



Burcu  
HAYKIR  
ERDEM

belgesel ve sergi 6 Şubat tarihine kadar, ücretsiz olarak sanatseverlerle buluştu. Buradan bir kez daha tüm okurlarımıza hatırlatmak isteriz ki, Muratpaşa Belediyesi tarafından düzenlenen tüm etkinlikler, halka açık ve ücretsiz olarak gerçekleşiyor.

## Atölye Çalışmaları

Türkan Şoray Kültür Merkezi'nde başlayan atölye çalışmalarında artık sanatseverler izleyici olmaktan çıkıp sanatsal üretimlere dahil oluyor. Muratpaşa'da yeni yılın ilk atölyesi "Ritim" ile başladı. 21-28-29 Ocak tarihlerinde gerçekleştirilen Ritim Atölyesi'nde, her yaşta katılımcı önce kendilerine dağıtılan müzik enstrümanlarıyla teknik öğrendiler, ardından ise hep beraber bir parça çalıp birikmiş streslerini atıp, sanatın iyileştirici gücünün farkına vararak doyusya eğlendiler.

Bir diğer atölye ise; sadece kahvenin hazırlanması değil aynı zamanda sunumunu da öğrenmek isteyenler için, dünyaca ünlü kahve markası Schiller iş birliğinde gerçekleştirildi. 25 kişilik gruplarla yapılan Barista Atölyesi'nin ilk grubu 23 Ocak tarihinde yapıldı. Toplamda 10 grupla yapılan atölyede, 1 hafta boyunca teorik ve uygulamalı dersler verildi.



### Adalet ve Demokrasi Haftası

24 Ocak 1993'te öldürülen gazeteci yazar Uğur Mumcu ile 31 Ocak 1990'da öldürülen Prof. Dr. Muammer Aksoy'un anıldığı, Adalet ve Demokrasi Haftası etkinlikleri kapsamında, ayrıntılarını bu sayımızda okuyacağımız, "Cumhuriyetin 100. Yılında "Türkiye'de Yazılı Eserler Basın ve Basın Özgürlüğü Tarihi" başlıklı söyleşi gerçekleştirildi. Basın özgürlüğü tarihi aynı zamanda ülkenin demokratikleşmesi ve siyasal rejimi hakkında bize bilgi verir diyerek, bu çerçevede ülkemizin siyasi tarihinde yolculuğa çıktığımız söyleşi, Muratpaşa Belediye Başkanı Ümit Uysal ve Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın katılımlarıyla, 24 Ocak Salı günü Türkan Şoray Kültür Merkezi'nde gerçekleştirildi.

### 5. Antalya Yörük Çalıştayı

Kendi dünyasını sırtında taşıyan, sahip olduğu ve savunduğu değerlerle evrensel kültür mirasının da bir parçası olan Yörük kültürünü yaşatmak, savunduğu değerleri ve hayata dair bakış açısını gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla, 4-5 Şubat tarihlerinde, Türkan Şoray Kültür Merkezi'nde, Türkiye'nin dört bir yanından yaklaşık 300 Yörük ve Türkmen derneğinin temsilcilerinin ve alanlarında uzman akademisyenlerin katıldığı 5. Yörük Çalıştayı gerçekleştirildi.

"Yörükler ve Müzik" temasıyla gerçekleştirilen çalıştayı'nın birinci günü, 4 Şubat Cumartesi günü, iki oturum gerçekleştirildi. Birinci oturum Türk Halk müziğinin üstatlarından Özay Gönülüm adına, ikinci oturum ise üç telli sazın ustası Hayri Dev anısına gerçekleştirildi.

Birinci oturumun başkanlığını Akdeniz Üniversitesi Antalya Devlet Konservatuarı Türk Müziği Bölümü hocalarından Doç. Dr. Sevilay Gök gerçekleştirirken, oturumda konuşmacı olarak; Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölümü hocalarından Doç. Dr. Hale Yamaner Okdan "Batı Anadolu Yörük Kültüründe Geleneksel Kadın Dansları" konusu ile, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi İcra Sanatları Fakültesi hocalarından Doç. Dr. Sinan Ayyıldız "Teke Yöresi Yörük Türkmen Müziğinde



Çok Seslilik" konusu ile, Anadolu Üniversitesi Halk Bilim Araştırmaları Merkezi hocalarından Öğr. Gör. Dr. Erdal Uludağ "Teke Yöresi Yörük Türkmen Müzik Kültüründe Boğaz Havaları" konusu ile yer aldı.

İkinci oturumunun başkanlığını ise, "Yörük Çalgıları Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme" konusu ile Akdeniz Üniversitesi Yörük Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Fatih Uslu gerçekleştirirken, oturumda konuşmacı olarak; Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzikoloji Bölümü hocalarından Doç. Dr. Levent Ergun "Konargöçer Yaşam Müzik İlişkisi: Yörük Müziği" konusu ile, Eğitimci ve Atlas Dergisi Yazarı Yusuf Erkan "Tekelinin Tınısı Müzikal Burdur" konusu ile yer aldı. Oturumda aynı zamanda Cura Ustası ve emekli öğretmen Necati Arslan ve Sivashlı çoban Tanık Kara da yer aldı. Kara, sesiyle dinleyicileri etkileyerek, kendine hayran bıraktı.

Bilimsel oturumların ardından düzenlenen gecede, Erik Dalı türküsünün sahibi Kadir Türen, namı diğer Dirmilli Curacı Gadir için, yine Bahar sayımızda masaya yatırdığımız 'Ustayı Saygı Gecesi' düzenlendi. Yapımcılığını Muratpaşa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün, yönetmenliğini Melih Arıç'ın, müzik ve kurgusunun İlke Türkoğan'ın, danışmanlığını Kamile Yılmaz ve Ferhat Erdem'in yaptığı Curacı Kadir Belgesel Gösterimi ile başlayan gece; konuklar Ferhat Erdem, Kamile Yılmaz, Halil Erdem, Yusuf Erkan, İlke Türkoğan, Abdullah Türen sohbetleri ve türkülerle devam etti. Aynı zamanda Dirmil Sipsi ve Cura Ekibi Hüseyin Demir (Sipsi), Mehmet Ali Kayabaş (Sipsi), Servet Tekin (Cura/Solist), Erol Kanyıldiran (Bağlama), Bayram Bayraklar (Sipsi), İsmail Türkan (Ritim)'ın da sahne aldığı gecede, Muratpaşa Belediye Başkanı Ümit Uysal'da 'Gabardıç' isimli türküyü seslendirdi.

Çalıştay, ikinci gün moderatörlüğünü Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Bakır'ın yaptığı Yörük Beyleri Serbest Kürsü ve ardından Sevil & Sami Demirci dinletisi ile sona erdi.



# İlber Ortaylı Anlatıyor: Basın Özgürlüğünden Uğur Mumcu'ya

Türkan Şoray Kültür Merkezi, 24 Ocak 2023 Salı akşamı, gazeteci yazar Uğur Mumcu ile Prof. Dr. Muammer Aksoy anısına düzenlenen önemli bir etkinliğe imza attı. Adalet ve Demokrasi Haftası kapsamına düzenlenen "Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de Yazılı Eserler Basın ve Basın Özgürlüğü Tarihi"

başlıklı söyleşinin konuğu, Prof. Dr. İlber Ortaylı idi.

Bu yazıda, moderatörlüğünü Muratpaşa Belediye Başkanı Ümit Uysal'ın yaptığı, yoğun bir ilgiyle karşılanan söyleşiden kesitler bulacaksınız.

**T**ürk basını çok çileli bir basın. Bugünkü hâliyle de pek iç açıcı görünümü olmayan bir basın. Temel sorun, iletişim araçlarının haddinden fazla didaktik yönetilmesi. Öncelikle halkı artık sıkıya başlandı; programlar takip edilmiyor. Başlangıçta insanlar okuyorlar, sinirleniyorlar, tartışıyorlar, taraftar görünüyorlar, muhalif oluyorlar; ama bir müddet sonra kabak tadı vermeye başlıyor. Bu gibi fikirlerden hoşlananlar bile dinlemiyorlar, okumuyorlar.

## "Haberde Hakikat Yok!"

Meşhur bir Sovyet lafı vardır, fıkra gibi. Birine sormuşlar, "Gazete okumuyor musun?" diye. "Hayır, okumuyorum," demiş adam. "Niye?" diye sormuşlar bu kez. "İzvestiya 'haber' demek; pravda ise 'gerçek'. İzvestiya'da pravda yok, pravda'da ise izvestiya yok! Haberde / gazetede hakikat yok, gerçek yok; gerçekte de haber yok! Bu nutuklar sıkı artık demek yani.

Bizim televizyonlar da böyle çok tatsız hâle geldi. Ve bir süre sonra maalesef böyle yayın organlarında görülen hastalıklar başlıyor. Aşırı reklam yükü insanı sıkacak kadar çok. Amerika ve Avrupa'da bu yük dağıtılır. İkinci si basın ve ekranlarda son derece kötü bir Türkçe kullanılıyor. Tecrübeli gazeteciler, güzel Türkçe yazanlar veya aynı şekilde beyazcamda güzel Türkçe kullananlar, diksiyonu düzgün olanlar yok oluyor. Mesela benim diksiyonum düzgün tabii; fakat artikülasyonum spiker veya oyuncu olmaya müsait değil, düşük plak gibi. Ama ben hoca olduğum için konuşmalarımın not edilmesi bakımından ehven bir tarzdır. İyi bir sunucuda bu durum böyle olmaz. Bakıyorum, sunucular bile sesleri yutuyorlar artık. Genç kızlarımız da öyle konuşuyor; çünkü bakıyorlar camda -kendilerine göre güzel bir kadın-, onun gibi olmaya çalışıyorlar. RTÜK de bunlara dikkat etmiyor; oysa gerçek işinin bu olması lazım. Bunları cezalandırması, yanlış gramer kullanmaya son vermesi lazım.



Zeynep  
SARITAŞ

## "Çok Ağır Bedeller Ödemiş Bir Basınımız Var"

Burada 100-150 yıl önceyi konuşuyoruz; sansür vardı, basın mensupları öldürülüyordu, fiziki müdahaleye uğruyordu diye. Sanki çok geçmişte kalmış, tarihte bir yaprak gibi konuşuyoruz; ama biraz

dikkatli baktığımızda müdahalenin devam ettiğini görüyoruz. En sert şekilde dövülen, öldürülen yığınla basın mensubu var. Ülkemizde de var dünyada da! Şimdi buna yeni bir enstrüman daha eklendi: Adına basını satın alma deniyor. Satın alıyorsunuz basını, komple sizin kapağınıza dönüşebiliyor; toplumu manipüle ediyor, sürekli yalan üretiyor. Oysa demokrasinin ön şartıdır basın.

Bugün ülkemizde 50 tane gazetecilik, basın-yayın okulu var. Buna hiç sözüm yok; ama doğru dürüst seminerleri çok az. Gazeteler kendileri oluş-

turup gazetecileri yetiştirsinler. Henüz

yeni bir Basın Lisesi kuruldu; bunlar çocuklara bu dediklerimi yaptırmaya çalışıyor, önemli amaçları var.

Ama gözlemlediğim kadarıyla çocukların amaçları gazetecilik değil, buna merakları yok.

Sonra basın mesleğini politik kariyer için kullananlar var. Bu çok tehlikeli ve yanlış bir yol.

Hem tehlikeli hem yanlış; çünkü basın politikayı takip eder, içine girmez. Bu maalesef bize 1950'den

sonra gelen bir hastalıktır. Bu hastalıkla çok bir yere gidemeyiz. Ben

bunun acı örneklerini gördüm. Mesela naylon gazete çıkararak insanları vardı. O tarihte yüzleri gülmüş; fakat bunların hepsi daha sonra

çöpe atılmış.

Uğur Mumcu için

## Uğur Mumcu için

Uğur Mumcu, eski bir Ankaralı ailenin çocuğu idi. Para-pul falan hiçbir zaman kıymetli olmadı onun için. Oduğu kadarıyla geçindi. Eşi de bizim fakülteden bir kızcağızdı, biliyorsunuz; Uğur'la evlendi, memur ve sonradan da milletvekili oldu CHP'de. Bir keresinde kürsüde çok sevdiği bir dostuyla kavgaya başlamıştı. Yeri geldi-







ğinde haşindi, ama çok iyi, çok bilgili bir adamdı. Herhalde bir müddet geçti. Adam önemli hırsızlıkları, yolsuzlukları gözünün yaşına bakmadan teşhir ediyor. Bu bazen yakın arkadaşı bile olabiliyor. Mafyanın numaralarıyla politikanın birleşmesini yazmaya başladı. Birdenbire İtalya'daki adalet kurbanlarıyla benim için aynı dereceye geldi.Yaptığı incelemeler sonucunda birdenbire Bulgaristan devletinin itibarı sarsıldı. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, Türkiye mafyasıyla (silah kaçakçısı, eroin kaçakçısı) iş birliği hâlinde. Oraya sığınan mücrim neleleri saklıyor, bunları yazmaya başladı. Bulgarlar ona çok kızdılar, “Bu nasıl solcu, bize pislik atıyor” diye. Sonra millet de fark etti ki, solcu olmak haydutlarla iş birliği içinde olmak değildir.

### “Devenin Taşıma Maliyeti Eğrisi”

Benim için de bir yazı yazmış, çok gülmüştüm. Bir makale yazmışım, “Devenin taşıma maliyeti eğrisi” diye. Osmanlı İmparatorluğu'nda demiryolu yok, buharlı gemi yok. Mallar karayollarında deveyle, denizde yelkenliyle taşınıyor. Deve ile ticaret yapıldığı takdirde mallar nasıl taşınır, nasıl kıymetlenir, kıymetinin çok olmaması ve alınabilmesi için nasıl ara mekanizmalar, mal değişimi gerekir; böyle iktisadi işletme tipi bir tarih makalesi. Uğur Mumcu buna sinirlenmiş, kan gövdeyi götürüyor! 12 Mart döneminin adamlarından biri de devenin taşıma maliyetiyle uğraşılıyor” diye yazı yazmış. Arkadaşlar da demiş, “yok ya o iyi çocuktur yazma” diye. Sonradan yazmaktan vazgeçmiş. İnatçı bir karakteri vardı, hoş bir insandı ve tabii ki tehdit alıyordu. Bir sabah arabasına binerken evinin önünde; şimdi Uğur Mumcu Caddesi olan yerin paralelindeki sokakta katlettiler. Aracına karısıyla ya da çocuğuyla da binebilirdi. Bu bir terör tamamıyla; ama ne yazık ki bir başlangıçtı.

### Demokrasi Şehitleri

Bir müddet sonra Muammer Hoca (Aksoy) bir başka terör saldırısına kurban gitti. Muammer tanınan biri, çok derin bir entelektüel. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş çok iyi notla. Ayrıca bir Türk münevverinin kolaylıkla yapamayacağı bir şeyi becermiş. Geçmişinde ne Galatasaray, ne Saint Joseph var; hiçbir şey yok. Nefis Fransızcası vardı; kendi kendine öğrenmiş. Yetenekli ve çalışkan bir adamdı. Ben onu lise sondayken tanıdım. Alman kütüphanesinde bahar sergisine gelmişti. Orada resimleri konuşuyor; fonda müzik çalanlara da “şunu çalar mısınız” diye rica ediyor. Ben dayanamayıp sordum, “Beyefendi siz Devlet Konservatuvarı'nda mısınız?”. “Yok”, dedi, “ben hukukçuyum”. Bu adamı işte böyle davalara giriyor, laikliği savunuyor, Cumhuriyeti savunuyor diye acımasızca öldürdüler. Ne yazık ki bundan rahatsız olanlar var bu ülkede. Sonra Bahriye Üçok. Yani bizim Coşkun Üçok hocanın eşi bir kere kendi çalışan, bilen bir hanım. Coşkun Hoca çok derin bir hukuk tarihçisi, bana çok şey öğretmiştir. Tabii teokratik rejime karşı bir aydıındı. Onu da öldürdüler. Ve ardından Ahmet Taner Kışlalı. Çok ilginç bir adamdı. Kimileri ona “İslam düşmanı” dediler. Adamın eşi Fransız, Müslüman olmuş! İslam düşmanı adamın karısı Fransız iken Müslüman olur mu? Bunu dahi sorgulamadılar.

Bu söyleşi vesilesiyle bağımsız kalma gayreti içinde olan cesur basın mensuplarını anmak istiyorum. Onlar bütün güçlüklerle rağmen ayakta kalmaya çalışıyor. Anadolu basınını buradan saygıyla selamlıyorum.





İbrahim  
**KARAOĞLU**

## Geçmiş Uzun Sürer

**Yaşadığımız büyük acının bir çıkış yolu da sanat...  
Yolunuz Türkan Şoray Kültür Merkezi'nden geçerse,  
ressam Yalçın Gökçebağ'ın yaşam dolu resimleriyle buluşun.**

“Geçmişe doğru açtım zamanın penceresini; hayatımın her evresini dolanarak çocukluğuma doğru giden yolların içinden geçtiği resimlerime... Ardımdaki geçmiş bu sergi. Dönüp geriye baktığımda hatırladıklarım. Unutamadığım mekânlar; mevsimlerin duru, ışıklı, renkli aydınlığında yaşadığım heyecanlar; hatıralarla yüklü tuvallerimin içi. Doğadaki ışığın, gölgelerin, çizgilerin, renklerin ve anlatmak istediğim her şeyin dilimin ucundaki kelimeleri bu tuvallerdeki. Bulutları, kuşları, rüzgârları, bahçeleri, ağaçları, meyveleri, tarlaları, buğdayları, otları, bağ bozumlarını, harman zamanlarını, çocukluk oyunlarını ve hayallerimi ne çok sevdiğimin, ne çok özlediğimin görsel hafızası bu resimlerimin içinde uyuyan” diye tanımlıyor res-

sam Yalçın Gökçebağ, Antalya Türkan Şoray Kültür Merkezi'ndeki “Geçmiş Uzun Sürer” adlı retrospektif sergisini. Onun haiku gibi tanımladığı sergi; resminin kalbi olan doğanın, insanın ve mevsimlerin uzun, derin öyküleriyle yüklü pastoral bir senfoni aslında. Her resmi düşlerimize dokunarak dolanıyor onun senfonisinin içinde.

Bu sergi bağlamında, İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan “Geçmiş Uzun Sürer” adlı Yalçın Gökçebağ kitabını yazarken, çocukluğundan bugüne her mevsimin onun yaşamındaki karşılığını ve anlamını sorgulayan bir görsel okumayı esas aldım. Bu yazımda, kış mevsiminin sessizliğini unutulmaz bir görsel senfoniye dönüştürdüğü resimlerini anlattım Gökçebağ'ın.



Bir daha hiç dönemeyeceği uzak bir güneş bahçesi çocukluğu ve ışıltılı gülümsüyor resimlerinde.

Sırları hiç dökülmemiş, içi derin, anılarla yüklü eski bir aynanın içinden tuvallerine yansıyanlar; pulsuz, zarfsız birer mektup gibi. Çocukluğuyla birlikte yiten, eksilen ne varsa onları unutmama resimleri bu mektuplar. Her birinin içinde en eski sureti, gözlerimize bakıyor. Göz göze geliyoruz her resminde; hayatımızdan eksilmiş şeylere dokunuyor bakışlarımız.

Özlediği zamanları, mekânları, mevsimleri, sözcükleri renklerle tercüme ederek boyuyor resimlerini. En masum duyguları, hevesleri, imgeleri, heyecanları; her şeyi orada rengârenk; sevgiyle, umutla mühürlenmiş. Oradan bakıyor; hayallerinin tutkuya dönüştüğü yerden...

Geçmişin mevsimlerini geri getiremiyor ama yakınlaştırıyor, duyumsatıyor, sezdiriyor içinden baktığı resimleri. Kış hiç bitmiyor sanki, en uzun mevsim onun resimlerinde. UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) tarafından “dünya çocuklarına iyilik” konsepti kapsamında, İsviçre’de kartpostal olarak basılan ve dünyanın dört bir yanına ulaşan resminde de mevsim kış; “Güneşli Bir Kış Günü” adı. Doğanın gizemli bir gülümsemeye dönüşen bembeyaz sessizliğiyle dolu resmin içi; Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Kar ve hatıralar” şiirini duyumsatıyor; “Beyaz bir sükût işte; kar...” Eşsiz mevsimlerinden biri kış; çoğu resimleri bu mevsimin içinde uyuyor. Her şeyin mutluluk olduğuna inanmış; kış da öyle bir şey; onu mutlu eden, kıvandıran bir iksir gibi.

“Doğduğum Köy” adlı resminde de bitimsiz bir bir kış telaşı var. Kerpiçten yapılmış, düz damlı evler; kışın ısınmak için duvarlarına yapıştırılmış tezekleri, ahşap pencereleri, kapıları birbirine benziyor ve bu evlerin hafızasındaki izlerini kışla boyamış. Yan yana, omuz omuza evler; birbirleriyle fısıldayarak konuşuyorlar sanki. Evlerin damı killi toprak. Eriyen kar suları ve yağmur içine akmasını diye evlerin, kadınlar silindirik loğ taşını yuvarlaya yuvarlaya toprağını sıkıştırıp düzlüyorlar damların. Evlerin önünde kadınlar, çocuklar, eşekle gelip geçenler, tarla ve bahçe işlerinde kullanılan at arabaları, koyunlar, inekler, kağnılar, kavak ağaçları... Yaprakları iyice sararmış kavakların, dökülmeye başlamış. Kışın zor geçtiği yerlerde böyle olurmuş; yapraklarını erken dökermiş kavaklar...

Kara trenler... Telgraf direkleri... Kuşlar...

Kocaman, ulu bir adak ağacının yere yakın dallarına asılmış rengârenk adak mendilleri. Karda açan çiçeklerin süslü bakışları... Pastoral bir kar masalı kış resimleri, çocukluk cennetinin bahçesi. Hayallerini, yaşadıklarını, gördüklerini, göremediklerini, sesleri, renkleri, imgeleri bekliyor resimlerinde...

(Yukarıdaki resim, Yalçın Gökçebağ’ın 70’li yıllardaki Side’den gözlemlerini içermektedir.)



## “Retrospektif Niteliğinde Bir Sergi”

“Bu sergi, benim resme başladığım yıllardan yani çocukluk yıllarımdan itibaren yaptığım ve bu yıla kadar gelen bütün resimlerimden oluşan bir seçkidir. Gönen Köy Enstitüsü’nden Çapa’ya resimden yetenekli çocuk olarak geçmişim. 1955 yılında. O yıllardan itibaren benim sanat hayatım, resim hayatım başlıyor. O günden bugüne kadar yaptığım resimlerden bir seçki. Bu arada Köy Enstitüleri’nde üç önemli ders vardır. Resim, müzik ve beden eğitimi. Beni bugünlere getiren orasıdır. Özellikle resim öğretmenim İsmail Gülamber benim için çok çaba sarf etti. O, suluboya resmimi çok beğenmiş. Kara tahtanın üzerine astı. “Çocuklar, işte resim budur,” dedi. Böylece sınıfın ressamı oldum.

Bu, retrospektif niteliğinde bir sergi. Çapa’da, Gazi Eğitim’deyken ve mezun olduktan sonra sürünme döneminde yaptığım resimler. O zamanlar resim satılmazdı. Bana göre bunlar gerçek Yalçın Gökçebağ resimleri. Resim satılıyor şimdi, talep çok olunca. Burada direnmek önemli. Paraya, maddiyata direnmek. Direnmezsen gidersen. Yaptığımı bozmayacaksın. Seri üretime girmeyeceksin. Hâlâ da çok şükür ben çizgimi değiştirmeden devam ediyorum.

Bu sergiyi Antalya’ya getirmemin bir nedeni de genç arkadaşlar, genç sanatçılar görsünler. Çünkü biz soyut, kavramsal resimlerle tam temas kuramıyoruz. Müze yok. Onu kuracak alt yapı yok. Eğitim de yok. Onun için benim resimlerimde -kimi naif diyor ama- bazı figürleri kaldırırsan, altından soyut çıkar. Ben çağımızın resmini yapan bir sanatçıyım. Bunun için de bırak insanlar resimle temas kursunlar, duvarlarına asınca keyif alsınlar.”

Söyleşi: Mehmet Özkal



Şebnem  
BAHAR

## Cumhuriyetin 100. Yılında Bir Cumhuriyet Kadını Zerrin Kehnemuyi Sergisi

**Sergi salonlarında sergilerini gezdiğiniz sanatçıların kaç tanesi ile tanışma fırsatımız oldu? Sanatçı ile tanıştığımız sergileri daha farklı bir gözle gezersiniz. Çünkü tanıştığımız sanatçıyı anlamaya çalışırsınız, tuval ile buluşmasını hayal ederseniz, resimde kendi benliğinizle buluşma yaratmaya çalışırsınız.**

**T**ürkan Şoray Kültür Merkezi'nde 2023 yılının ilk sergisini sanatçı Zerrin Kehnemuyi'nin bir ömre sığan; ama sergi salonuna sığmayan resimleri ile açtık. Bizim için çok anlamlı bir sergi oldu.

Bu cumhuriyetimizin 100. yılında Cumhuriyet ile aynı yıl doğan bir Cumhuriyet kadınının sergisiydi. Sergiye Zerrin Hanım katılamasa da kalbinin bir yarısı bizimle birlikteydi. Sergi sonrasında yapmış olduğumuz telefon görüşmesinde sesinden ne kadar mutlu olduğu anlaşılıyordu. Kendim de bir sanatçı, galeri sahibi ve küratör olarak onu çok iyi anlayabiliyordum.

Sanatseverler belki Kehnemuyi ile tanışma fırsatı elde edemedi; ama Zerrin Hanım'ın eserlerini kendi benlikleri ile buluşturabildiler. Çünkü o bir doğa aşığıydı; birbirini tekrarlamayan yapıtlarıyla izleyiciyi kendi dünyasına alabiliyordu. Bazı sanatçılar vardır, sizi farklı dünyalara götürür, sizi kendi dünyasında gezdirir. Zerrin Hanım da eserlerinde sizi kendi dünyasında gezintiye çıkarıyordu. Eserlerin her biri farklı disiplin ve teknikte resmedilmiş naif çalışmalardı. Ruhundaki samimiyeti hemen fark edebiliyordunuz. Resimleri sanki çerçeveye ihtiyaç yok gibi, kendi çerçevelerini kendisi resmediyordu. Yapmış olduğu resimlerde bir ritim oluşuyordu; sanki bir fanusun içinde gibi resmi sarmal şekilde izleyebiliyordunuz. Kendisinin doğaya aşkını tüm resimlerinde fark etmeniz mümkün. İnsanın doğa ile savaşını asla kabul etmemiş, "doğa ile savaşan, onu yok etmeye çalışan insanın aslında kendini yok ettiğini, insanın doğanın bir parçası olduğunu,



ama bunun farkında olmadığını" düşünen bir sanatçıydı. Bu sebeple resimlerinde insanı asla üstün varlık olarak resmetmemiştir. Eserlerinde insan, yaşadığı canlılar ve nesnelere ile bir bütün olarak var olmuştur. Zerrin Kehnemuyi, sanat hayatına D.G.S.A Resim Bölümü'nde başlamış; daha sonraları Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesinde devam etmiştir. Mezun olduktan sonra uzun yıllar (1961-79) Robert Kolejl'de resim öğretmenliği yapmış, içindeki çocuğu hep çocuk öğrencileri ile beslemiş, naiflikten hiç kopmamış bir ressamdır. 1976 yılında "Çocuğun Resim Eğitimi" kitabını Millî Eğitim Bakanlığı onayıyla eğitim dünyasına kazandırmıştır. Açtığı bir çok sergi yurt içi ve dışında beğeni görmüş, bir çok koleksiyonda eserleri yer almıştır.

O, mütevazî yaşantısında hiç bir zaman aşırılığa kaçmadan insan olmanın getirdiği erdemlere önem vererek yaşamış saygıdeğer bir sanatçıydı. Şahsım adına söyleyecek olursam, bu sergiyi bir Cumhuriyet kadını olarak Atama olan minnetimi kendi bildiğim iş ile taçlandırmak istedim. "Cumhuriyetin 100. Yılında bir Cumhuriyet kadını: Zerrin Kehnemuyi" sergisi beni en mutlu eden ve heyecanlandıran bir sergi oldu. Sergi bitiminin beşinci gününde aldığımız bir haber hepimizi duygulandırdı. Kehnemuyi'yi 10 Şubat 2023 tarihinde geride bıraktığı eserlerle sonsuzluğa uğurladık. Onu saygıyla anarken, sergiye katkı sağlayan tüm sanatseverlere ve MuratpaşaBelediyesi'ne teşekkür ederim.



# Curacı Deli Gadir İçin

**Muratpaşa Belediyesi, 4 ve 5 Şubat 2023 tarihlerinde “Yörük Çalştayı” düzenledi. Başkan Ümit Uysal’ın hiçbir masraf ve emekten kaçınmadığı etkinliğin ilk gününün bir başka önemli etkinliği de “Curacı Kadir Türen” anmasıydı. Gecede önce “Kadir Türen Belgeseli” gösterildi. Belgeseli, sanatçı İlke Türkdoğan ve arkadaşlarıyla üç ay önce birlikte çekmiştik. Sonra Dirmil ekibi, Deli Gadir’den türküler çalıp söyledi.**



Kamile  
YILMAZ

**H**erkesin artık öğrendiği gibi Dirmil; sipsisi, curası, bağlaması ve türküleriyle ünlüdür. Tekeyöresi’nin türkülerinin ana rahmidir Dirmil. Türküleri, ülkemizin her bölgesinde söylenir, dinlenir, oynanır. Bu türkülerin çoğu Kadir Türen’e aittir. “Kezban Yenge”, “Erik Dalı”, “Bizim Yaylalarımız” ve daha nice-leri. “Erik dalı”, dünyaya da sesini duyurdu. Japonya’dan, Amerika’ya kadar bu türkünün sesiyle insanlar neşeye oynadı. Türkünün bu kadar duyulup sevilleceğini Kadir Türen de bilemezdi, zaten göremedi. Onun ölümünden yıllar sonra ünlendi “Erik Dalı”. O zamana dek türküyü birçok sanatçı söylemişti; ama onu yatanın adını söylememişlerdi. Torunu Kadir Türen, bunun farkına vardı. Uğraştı ve dedesinin türküsünün altına adını silinmez kalemle yazdırdı. Artık herkes bu türküyü söyleyince Kadir Türen adını da anmak zorunda. Muratpaşa Belediyesi, bir parka Kadir Türen’in adını verdi. Bu ülkede parka, caddelere, sokaklara genelde, halkın zararına çalışanların adı verilir; daha doğrusu biz buna alışkınız. Ülkenin şimdiki durumunun temelini atan, Menderes’in adı en büyük bulvardadır. Böylesi birçok ad sayabiliriz. Muratpaşa Belediyesi, bu kırgınlığımızı unutturacak, bizi sevindirecek bir yudum güzellikler yapmıştır. Kızılanık tarafında “Karac’oğlan Caddesi”, “Aşık Vey-sel Caddesi” vardır. Bu adları okuyunca yüzümüze öyle bir gülümseme yerleşir ki, umut hızlıca boy atar. Kadir Türen ve onun gibi o bölgeden çıkan onlarca ozan, hiç bir müzik eğitiminden geçmeden, doğal yetenekleriyle var olmuşlardır. Onları dinleyen, doğanın verdiği bu güce ve hiç onore edilmediği halde, müziğe duydukları aşka hayranlık duyar. O bölgede, belki de Anadolu’da müzikle uğraşanlara “Deli” denir. Bu biraz da cesareti anlatır. Müzik emekçilerine hayranlıkla karışık kıskançlık da hissedilir. Herkes böyle bir eylemi başaramaz. İki dize türkü bile söyleyemezken, ozanlar vurur sazın teline ve bütün canlıların gönül telini titretir. Bu ozanlar, doğadan etkilenir, uçan kuştan, kelebkten, açan çiçekten, salınan güzelden, onları müziğine katar, canlandırır, ölümsüzlük verir. Yay-



laya yürüyüp giden gelini her göz görüp dizelere yazabilir mi? Meşe ağaçlarının dibindeki mor menekşelere başka kim türkü yakabilir? Doğa, ozanlara aşırı bir duyarlılık vermiştir ki görsün, duysun, yazsın, söylesin, çalsın diye. Suyun sesini, güneşin rengini, çimenin nefesini sazla başka kim sese dönüştürebilir?

Kadir Türen özeline gelirim, onu tanıdığımda 18 yaşındaydım. İnce, zarif, uzun boylu, karizmatik, dimdik bir adamdı. Cahil cesaretiyle ona sorular sorardım. “Kadir Dayı, sana neden deli diyorlar?” Bir kahkaha atarak, “Tanrı bana boy pos, kamış gibi parmaklar vermiş, bir de akıl mı versin kızım?” derdi.

Benim evim bahçeliydi, içinde binbir çiçek dolu. Kadir Türen, yaka cebinde sürekli küçük bir çiçek demeti taşırdı. Her sabah benim bahçeme gelir beğendiği çiçekten alır, cebine yerleştirirdi. Bu ozan duyarlılığının, güzeli görebilmesinin, güzele olan hayranlığının göstergesiydi. Güzeli görmese, nasıl türkü üretebilsindi?

Türkülerini yazdığına bana getirir, “Bak bakalım kızım düzeltteğin bir yeri var mı?” der, sonra da kamış parmağını havaya kaldırır, “Çalma haaaa!” diyerek yürür giderdi. Dostluğumuz Dirmil’de yirmi yıl boyunca sürdü. Sonra ben Antalya’ya taşındım. Onun oğlu Şaban da taşındı. Kadir Türen, oğlunun evinde, Antalya’da son türküsünü söyledi: “Bizim evlerimiz yaylaya göçtü / Yaylaya varmadan yol ayrı düştü / Yaylalar oy... / Çobanın kavalı gediği aştı / Alamor koyunu kurt aldı kaçtı / Çobanın abası yandı tutuştu / Yaylalar oyy... / Bizim yaylalarımız boz boz kekikli / Suları var mercan balıklı / Yaylalar oy..”

# Süt Uykusu



Derya  
SÖNMEZ

Lohusaya bir yatak hazırla. Kenarlarını kırmızılı siyahlı ipe çevir. En az üç gün hazırladığın bu yatakta yatsın. Lohusanın başına kırmızı kurdele bağla. Odasındaki ışığı söndürme. Sakın ola bebeğiyle yalnız bırakma. Başının altına ekmek, Kur'an, demir, bıçak, yastığının altına kurt derisi koy. Kırkı çıkana kadar aynaya bakmasın, saçını kestirmesin, tek başına odunluğa girmesin. Lohusanın yanına adetli kadın girmesin. İki lohusa kadın yan yana gelmesin. Şayet geldilerse birbirlerinden birer düğme koparsın, saklasınlar. Lohusa evinden tuz verilmez, eve hayvan girmesine müsaade edilmez. Kırklı kadın düğüne, değirmene gönderilmez, eşikten atlamasına izin verilmez.

\*\*\*

Bebeğe küçük bir oda hazırlıyorlar. Tülin çalışma odası olarak kullandığı yeri boşaltıyor. Bunu kendisi teklif ediyor. Nasıl olsa bundan sonra işi gücü bebeğiyle ilgilenmek olacak. Öyle olması gerekir zaten, diyor kocası. Çalışma masasını, kitaplarını, yapmaktan hoşlandığı pek çok şeyi, yıllar içinde edindiği alışkanlıklarıyla birlikte kolilere yerleştirip belirsiz bir süre için bodruma kaldırıyor. İlk günlerde kendisini yabancı bir evde gibi hissediyor. Geride ona ait pek bir şey kalmasa da bebeğe yer açılması iyi oldu. Henüz doğmamış bebeğin yalnızca mutlu anlardan oluşan aldatıcı hayaliyle o boşluğu kısa sürede dolduruyor. Belinin ağrısına rağmen duvarları boyuyor. Hepsini neşeyle, büyük bir hevesle yapıyor. Pencerelere tavşan desenli pembe perdeler asıyor. Tavanda fosforlu bir ay ve karanlıkta ışılan minik yıldızlar. Bazen yeni aldığı tulumları beşiğin içine serip hayallere dalıyor. Ah insanı durduk yere gülümseten o mutlu, o iflah olmaz hayaller! Bebeğinin yıldızların altında huzurla uyuyacağı günleri düşünüyor. Ay ve yıldızların işe yaramadığı açık. Bebek beşik yerine annesinin memesinde uyumak istiyor. Saatlerce... Saatlerce susmadan ağlıyor. Acıktığı için, altını kirlettiği, sıcak geldiği ya da üşüdüğü için... Bazen de sadece ilgi çekmek, kucağa alınmak, yapabildiği o tek şeyi göstermek için. Saçları tüy gibi ince. Ağlarken alını benek benek kızarıyor ve şakağında küçük bir damar beliriyor. Bazen de tıpkı bir melek gibi. Annesinin sesinden şarkılar dinlemeye bayılıyor.

“Güzel bebek, tatlı bebek neredesin?”

Bacaklarıyla havayı döverken küçük çılgınlık atıyor. Derisi zar gibi. Savunmasız, narin ve iştahlı. Kendisinin

den başka hiçbir şeyin varlığına izin vermiyor. Eline geçirdiği ne varsa ağzına götürüp tadına bakıyor ve dünyayı bu şekilde tanımaya çalışıyor. Yirmi dört ayın sonunda vazgeçecek, bunun dünyayı anlamak için uygun bir yol olmadığını fark edecek. Annesi daha birkaç ay önce ona bildiklerini öğretmek için sabırsızlanıyordu. Şimdi söyleyebileceği bir şey var mı emin değil. Tülin'in içinden bir ses, artık kendisinin de dünyanın karmaşasına dahil olduğunu, ne yapacağını bilemeyen o büyük kalabalık arasındaki yerini aldığını söylüyor. Emzirme, banyo, biberonların, emziklerin temizliği, çamaşır, ütü derken yeniden emzirme döngüsünde gündüzler bir şekilde geçiyor. Onca bezin, çingırağın, pişik kreminin, göğüs pedinin arasında akşama doğru kocasına rastladığına seviniyor.

“Gereğinden fazla şey anlatıp onu bunaltma. Hiçbir şey anlatmayarak dışarıda bırakma.”

İkisinin arasında ince bir çizgi var. El yordamıyla bu görünmez çizgiyi aradığı günlerden birinde kocası elindeki gazeteyi sehpaye bırakıyor. Gözlüklerini burnunun ucuna indirip gürültünün geldiği yere doğru bakıyor. Ağlayan bebeğin yanına gidip başında dinliyor, beşiği sallamak ya da onu kucağına almak yerine sorular soruyor.

“Altını değiştirdik mi annesi?”

“Karnı tok mu annesi?”

Eskiden ona adıyla seslenirdi. Tülin aralarında bir daha kapanmayacak bir mesafe açıldığını hissediyor. Bundan sonra bebeğin başına ne gelirse gelsin kendisinin, sadece kendisinin suçu olacağına dair bir yargı erkeğin bakışlarında beliriyor, kadının başından kuyruk sokumuna kadar sırtını ürpertiyor, artık unutulması mümkün olmayan bir bilgi olarak kalbine yerleşiyor. Hissettiği bu şey, ister istemez bebekle arasına giriyor. Böylece bebeğine, hayatında daha önce kimseye yönelmediği türden bir dikkat göstermeye başlıyor. Başını çevirdiği her yerde prizler, sivri köşeler, kolayca ağza atılabilecek küçük parçalar. Ev bütün tuzaklarıyla bebeğini bekliyor. Fazla korumacı davrandığını söylüyorlar. Onu olması gerekenden kalın giydiriyor.

“Şimdiden böyle alıştıırırsan hastalıktan yakasını kurtaramaz.”

Her seferinde bir şeyleri eksik ya da yanlış yapıyor. Bazen bütün bu mutluluğun, mutsuzluğun, neşenin, çaresizliğin sebebi olarak bebeği görüyor.



“Bu günlerin kıymetini bil. Bol bol emzir, öp, kokla meleşini. En güzel günleriniz, göz açıp kapayıncaya kadar geçip gidecek.”

Tülin uykusuzluk yüzünden biraz sinirli, ister istemez dalgın. Kocasına hak veriyor tabii. Eğer kayınvalidesinin ya da bir başkasının karışmasını istemiyorsa bazı şeyleri kendisi akıl etmeli. Sözgelimi şu battaniyenin püsküllerinin bebeği rahatsız edeceğini düşünmeli. Banyodan sonra oyalanmadan, hızlıca çocuğu giydirmeli. Kola içmeyi bırakmalı. İşin doğrusu, gece herkes çekildikten sonra buz gibi kolayı gizli gizli kafaya dikmeye bayılıyor. Gündüzleri bebeği uyuttuktan sonra beşiği gösteren ekranı alıp doğruca mutfığa gidiyor. Sarelle kavanozunu büyük bir keyifle kaşıyor, her gün mutlaka tüketmesi önerilen pekmezden bir kaşık alıp çeşmenin altına tutuyor. Gözlerini ekrandan ayırmadan kaşıktaki çikolatayı emerken aslında bebeğini aldattığını fark ediyor ve yine aynı döngü başlıyor. Sonra kendisini affedinceye kadar uzun bir süre geçmesi gerekecek. Aç olmasa da emzirmek, onun için çırpınıp yorgunluktan bitap düşmek, bir yolunu bulup kendini feda etmek isteyecek. Ta ki yeniden gafil avlanıp yapmaması gereken bir şey yapacağı ana kadar. Hep aynı bitmek bilmeyen döngü.

Bazı geceler anneannesinin lizözünü sandıktan çıkarıp geceliğinin üzerine giyiyor. Üşüdüğü için değil. Anneannesinden annesine annesinden ona kalan şeyi anlayabilmek için. Gecenin bir yarısı, sonunda bebeği uyutup başını yastığa koyduğunda annesinden dinlediği hikâyeleri hatırlıyor ve yaşadıklarını bir yere oturtmaya çabılıyor. Gece bebek ağlayarak uyandığında kocasının neden uyuduğu odanın kapısını örttüğünü, onu bütün sorunların merkezine taşıyan, kocasını her şeyin dışında tutan şeyin ne olduğunu anlamaya çalışıyor. Bebeğini doyuramazsa bu onun suçu olacak. Neden? Çocukken hasta olduğu zamanlarda babası, onu ince giydirdiği ya da gece uyanıp üstünü örtmeyi ihmal ettiği için annesini suçlardı. Annesini biraz sarsak ve çabuk sinirlenen biri yapan şeyin onu da değiştirmesinden korkuyor.

“Uslu dur kızım. Lütfen uyu kızım.”

Fısıldıyor.

“Sus kızım. Hadi artık uyu kızım.”

“Tamam kızım, hadi sus artık kızım.”

Kameranın hoparlörü bebeğin ağlamasını algılayarak açılıyor ve Tülin’in fısıltısını evin bütün odalarına dağıtıyor.

“Sus artık! Dayanamıyorum!”

Bazen de bebeğin küçük bir tepkisi her şeyi değiştiriyor, emzirirken göz göze gelişleri, dudaklarında beliren anlamlı bir gülücük... Bu dünyada ona ihtiyaç duyduklarını verebilecek tek kişi olduğunu bilmenin tatmini Tülin’e güç veriyor. Bebek uyandıktan sonra meme başını yakalayıp iştahla emmeye başlıyor. Bu dünyada en mutlu olduğu yerde, en sevdiği şeyi yapıyor şimdi. Onu böyle gayretli görmek Tülin’in hoşuna gidiyor. Emerken yanaklarında beliren çukurlar, yutkundugu zaman iştahlı, tok bir ses

çıkarması. Arada gözlerini hafifçe kısıyor. Tülin onun bu halini garip bir tatmin duygusuyla izliyor. Doğurduğu bebek hayata tutunuyor işte, yaşamın güzelliklerini, keyiflerini tattıkça dünyaya daha da bağlanacak, bizden biri olacak. Tülin günlerdir doğru dürüst uyumadı, yorgun, gözlerini açık tutmakta zorlanıyor. Oyalanacak bir şeyler bulamazsa uyuyup kalmaktan korkuyor. Gecenin epey geç bir vakti. Caddeden arabalar geçmeye devam ediyor. Işıklar, girinti çıkıntılarında dolaştıkça perde hareket ediyor sanki. Arabaların farları duvarda büyüyor, bebeğin keyifle oynayan ayaklarını, Tülin’in kapanmak üzere olan göz kapaklarını tarıyor. Işık birdenbire küçülüyor, perdenin üzerinde bir noktada toplanıyor. Göz kırpar gibi yanıp sönüyor, yanıp sönüyor. Pembe perde ışıkların altında yanıp söndükçe, yanıp söndükçe... Önce kırmızıya çalıyor, sonra sarı, mor, bir anda mor, mosmor oluyor. Tülin ürpererek kendine geliyor. Buna kendine gelmek denebilirse. Bebeği memeden ayırıp üzerine eğiliyor, yanağını bebeğin yüzünde dolaştırıp soluğunu arıyor. Yüksekten düşerken yere çakılacağı anı beklemeye benzer bir korku. Çok şükür. Bebek nefes alıyor. Minik göğsü inip kalkıyor. İnip kalkıyor. Çok şükür. Pijamasındaki uyuklayan fil desenleri gibi gözleri kapalı, yanakları pembecik. Çok şükür. Çok şükür. Tülin artık yorgun değil. Gözleri faltaşı gibi açık. Şimdi bebeğinin uyanmasını istiyor. Uyansın ve sabaha kadar onu uğraştırırsın. Acıksın, altını kirletsin, ağlasın, ağlasın n’olur, şu anda ağlamasını çok istiyor.

Bebek mışıl mışıl uyuyor.

\*\*\*

Bütün tedbirlere rağmen lohusanın ağrısı çoksa, morarıyor, sayıklıyor, bayılıyorsa al bastığına karar verilir. Albastı denen, son derece çirkin, hiç evlenmemiş bir kocakarıdır. Ahırda, samanlıkta, viran yerde yaşar, kız doğuran geline musallat olur. Lohusanın göğsüne oturur, ciğerini söker, suya batırıp yer. Derler ki, albastının bazısı hem güzel hem becerikli olur. O vakit onu kendine bağlayıp hizmetçi edebilirsin. Albastı denen bu illetten kurtulmak için bir hoca veya ocaklı çağırarak icap eder. Gerekteğinde tüfek atılıp tencere kapakları birbirine vurularak gürültü çıkarılır ki kötü ruhlar defedilebilsin. Bütün bunlar fayda etmezse zaman geçirmeden yedi çeşmeden getirdiğin suyla anne ve bebeği yıka. Aynaları kırmızı bezlerle ört. Yattıkları odaya elek, kapının ardına keskin bir satır, odanın kapısına bekçi niyetine süpürge koy. Er kişinin gömleği odanın bir köşesinde bulunsun. Lohusaya alkol, sigara koklat. Olmadı odaya bir kır at getir, kişnesin, lohusanın üzerine koyduğun arpadan yesin. Kurşun döktür. Hocaya okut. Lohusanın elbisesinden aldığı parçayla tütsü yap. Yatağına arpa, yastığının altına tabanca koy. Kurşun döktür. Kulhuvallahu okut. Salavat getir. Besmele çek. Çörek otu yak. İğne batır. Saçını çek. Tokat at. Evinin bacasından içeri taş at.

# Köy Enstitüleri Devam Etseydi “Binalarımız Depremde Yıkılmazdı!”

17 Nisan 1940 tarihinde açılan ve Cumhuriyet aydınlanmasında çok önemli bir yer tutan Köy Enstitülerini, konunun uzmanlarından Pakize Türkoğlu ile masaya yatırıyoruz. Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın Genel Yönetim Kurulu'nda ve İstanbul Temsilciliği'nde bulunan ve 1998'de, “Tonguç ve Enstitüleri” adlı yapıtıyla, Türkiye İş Bankası Toplum ve İnsan Bilimleri Büyük Ödülü'ne değer görülen Antalyalı yazarla, Köy Enstitüsü bir eğitimcinin oğlu olmaktan onur duyan Vedat Sümbül konuştu.



Vedat  
SÜMBÜL

■ AntSanat'a hoş geldiniz. Köy Enstitüleri hangi nedenlerle ve hangi tarihlerde açılmıştır?

Cumhuriyetin 10. yılında, kentlerdeki birçok iyileşmeye karşın, uygulamadaki Batı örneği eğitimin, yüksek maliyeti ne-

deniyle köylere götürülemediği, gittiği yerde de sadece modernleşme ve okuryazarlığın köylünün işine yaramadığı anlaşılıyor. Atatürk'ün direktifleriyle köylere yönelik yeni bir atılımdır köy enstitüleri. 1936 denemesi ve deneylemesi ile başlatılmış, 1940'ta açılmıştır.

■ Siz hangi enstitüde okudunuz?

Aksu Köy Enstitüsü'nde okudum. Orayı bitirince sınavla Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü kazandım.

■ Köy Enstitüleri'ne neden sadece köy çocukları alınmıyordu?

Kentlerde ve kent koşullarına göre yetişen öğretmenler, isteyerek gitseler bile köylerin zor koşullarına dayanamayıp dönmek, kaçmak istiyorlardı. Onun için adayların köyden alınıp köye, hatta kendi köyüne gönderilmesi uygun görülmüştü. Köyde yetişen öğretmenler ise çok iyi bildikleri köy sorunlarını çözmek için çırpınıyor ve köyde olmaktan rahatsızlık duymuyorlardı. Zorluklarıyla yaşadıkları köylerinin çağdaşlık yönünde gelişmesine katkı yapmaktan mutluluk duyuyorlardı. Köylerine uygarlık götürmek onlara tarifsiz bir mutluluk ve gurur yaşıyordu. Zaten yasada da, “köye göre öğretmen ve başka elemanlar” yazıyordu.

■ Türkiye'de kaç köy enstitüsü vardı?

Birkaç ili kapsayan kesimlere ayrılarak 21 enstitü kurulmuştu, daha da artacaktı.

■ Köy Enstitüleri'nin getirdiği belirleyici özellikler nelerdi?

Bu sistemin getirdiği dünya çapında belirleyici yenilik, “eğitim, ekonomi ve kültür ilişkisi bağlamında üretim içinde eğitim öğretim yöntemidir.” Bütün yöntem ve teknikler kökten değişmişti ve her ders, kendi işlevi içinde yapıyordu. Ders yaparken ortaya çıkan ürün-

Halise Apaydın, Türkoğlu'yla Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde



ler, eğitimin giderine katkı sağladığı hatta sınırladığı için, maliyet ucuzluyor en uzaktaki köye bile eğitim götürmek kolaylaşıyor, eğitimin niteliği yükseliyordu.

■ Köy Enstitüleri nasıl bir program ya da projeydi?

Birey ve toplum için bolluk ve mutluluk getirici bir programdı Köy Enstitüleri. Sistemin yönetim yönlendiricisi İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, bu konuda şunları söylüyor: “Laik eğitim böylesine donanımlı ve halka refah sağlayıcı olmazsa din düzenninden yeni çıkmış o insanlar, bu eğitim durumumu iyileştirmiyor, en iyisi öteki dünyamı garantiye alayım, diyerek kaderciliğe dönebilir.”

■ Enstitüler niçin kapatıldı? Bu süreçte İsmet İnönü'nün tutumu ne oldu?

Bu konu hala tartışılıyor. Yukarıda değinmeye çalıştığım gibi köy enstitüleri büyük bir kültür ve eğitim devrimiydi. Eğitim ve ekonomi ilişkisini kendi yöntemiyle çözümlenmiş olan dünyada 21.yy'a örnek bir atılımdı. Kapatılması bir karşı devrim hareketidir. Ancak sisteme ilk karşı çıkanlar, İnönü döneminde mağduriyet yaşamış edebiyatçılardır ne yazık. İnönü, Atatürk'ün direktifini sonuna kadar destekleyen, sistemin hayata geçirilmesi için bakanlara yetkiler veren, her enstitü-



yü yerinde gören, Hasan Ali Yücel'i bakanlığa getirirken köyde eğitim kaldığı yerden sürecek diyen, Celal Bayar'la çok partili demokratik yönetim programını imzalarken "Köy enstitüleri kaldığı yerden sürecek." sözlerini imzalatan kişidir. Bir kurumun kapatılmasında yetkili yer, TBMM'dir. Orada, kendi partilileri bile İnönü'yü yalnız bırakmışlardır. Kaldı ki o, artık "Milli Şef" değil, tüm partilerin, tüm yurttaşların cumhurbaşkanıydı.

### ■ Köy Enstitüleri'nde sanata bakış ve sanat eğitimi hakkında bilgi verir misiniz?

Köy Enstitüleri programı, çok yönlü ve çok amaçlıydı. Sadece eğitim konusuna yeni bir bakış değildi, programın bir ayağı kültür sanata, sanat eğitimine dayanırdı. Sanatsal etkinlikler, enstitülerin olmazsa olmazıydı. Enstitü öğrencisi sanatın her alanında en üst seviyedeki örneklerle tanışırdı ve oradan ciddi boyutta yararlanırdı. Yöreselden ulusala, ulusaldan evrensele ulaşarak, bu ortamda yetişen öğretmenlerin Anadolu kültürünü okullara sokması amaçlanıyordu. Yukarıda her ders kendi işlevi içinde yapılıyordu, demiştim. Örneğin edebiyat öğretmeninin öncelikli işi, kitap okutmaktı. Enstitüye ilk gittiğimiz günlerde barakalardan biri kitaplık yapılmıştı. Biz Türk ve dünya edebiyatının klasiklerini küçük yaşlarda okumaya, tartışmaya, bilinçlenmeye başlayan öğrenciler olmuştuk. Okudukça içimizden yazmaya başlayanlar çıkıyordu. Doğal olarak yazılanlar yurt sevgisi, yurt sorunları üzerine oluyordu. Örneğin Yücel ve Tonguç gittikleri enstitülerde beğendikleri şiirleri alır, ceplerinde öteki enstitülere götürürlerdi. Yüksek Köy Enstitüsü'nde çıkardığımız ve kendi matbaamızda 10 bin basılan "Köy Enstitüleri Dergisi" öğrenci yazıları içindi. Sonraki yıllarda toplum gündemine bomba gibi düşen Mahmut Makal ve Fakir Baykurt'un küçük sınıflardaki birer şiiri basılmıştı rastlantı olarak. Bu dergiyi bir milletvekili TBMM'ye taşıyarak kürsüyü yumruklamıştı, bunlar bizim başımıza bela olur diye.

### ■ Enstitüler kapatılmasaydı ülkemiz bugün nasıl olurdu?

Bolluk ve mutluluk ülkesi olurduk. Bizim de silikon vadimiz, araştırma gemilerimiz, deprem araştırma ve korunma sistemlerimiz, dünya çapında aranan markalarımız olurdu. Binalarımız, depremlerde yıkılmazdı... Türkiye'nin yeni insanları böyle yetişiyordu.

### ■ Edebiyata ilginiz ne zaman başladı? Bunda enstitülü olmanızın payı var mı?

Edebiyatçı değildim; ama iyi bir edebiyat okuruydum. Göz kaybı nedeniyle şimdilerde pek okuyamıyorum. Ben, eğitim konusunda yazıyorum. Eğitim hakkında yazmak, biraz da demir leblebi gibi; ama kitaplarım kolay okunuyormuş. Bunda elbette Köy Enstitülü ol-

mamın etkisi büyük. Yazmaya öteden beri ilgim vardı. İlkokulda Antalya Halkevi'nin ilçeler arasında yaptığı, Atatürk ile ilgili bir kompozisyon yarışmasında Antalya birincisi olmuşum. 1 lira ödül verdiler. Bu yazıların kitapçığını gönderdiler bana (1938). Bir süre dergi ve gazetelerde kültür ve eğitim yazıları yazdım. Kitaplarım, emekli olduktan sonra çıktı. İlk kitabım "Tonguç ve Enstitüleri" Cumhuriyetin 75. yılında İş Bankası'nın büyük ödülünü aldı. Hâlâ çok okunan çok referans kitabı. "Kızlar da Yanmaz" adlı kitabım köy yaşamımı, Gazipaşa ve Alanya'daki ilkokul yaşamımı içeren bir kitap. Kendimi anlatmaktan çok, acemisi olduğum ortamları anlattığım bu kitabım da çok okundu. Gazipaşa'da iki kez okuyanlar var. Geçenlerde Gazipaşa'nın Çıglık köyünde, yaşlı bir adamın ikinci kez okumakta olduğunu ve benimle görüşmek istediğini söylediler. "Kısa Süren Hasat"ta Aksu Köy Enstitüsü'ndeki ve Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ndeki öğrencilik dönemim ve köy enstitülerinden cayılmaya başlandığı dönemle ilgili gözlemlerim var. "U Dönüşü" Antalya'ya dönüşü içerir. Başka bir kitabım da uzun süre çalıştığım yetiştirme yurdundaki anı ve gözlemlerimi içeriyor ("Kimseli Kimsesiz"). Bilgisayarda 2 kitap daha var; ama göremediğim için çıkaramıyorum, sekreter de kullanmıyorum.

### ■ Enstitülerin kültür sanat dünyasına armağan ettiği değerlerden söz eder misiniz?

Onlar zaten herkes tarafından tanınıyor. Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Mehmet Başaran onlardan sadece bazıları. Kitapları elden ele dolaşırken onlar, mahkeme yollarında oluyordu. Sadece edebiyatçı değil, akademisyen, politikacı vb. çok önemli değerler yetişti. Anlatmaya sayfalar yetmez. Bu kültür insanlarından Adnan Binyazar'ı Cumhuriyet gazetesinden, Osman Şahin'i yeni yazılarından halen izliyorum.

antsanat

Pakize Türkoğlu ve Sabahattin Eyüboğlu



# Antalya'dan Dünyaya Uzanan Bir Kadın Yazar: Cahit Uçuk

**Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kadın yazarlarından Cahit Uçuk, çocukluk ve gençlik yıllarını Antalya'da geçirmiştir. Uçuk'un yazarlık serüveninin, Atatürk'ün Antalya'ya yaptığı ziyaretin talihsiz bir şekilde bitmesiyle başladığı söylenebilir. İşte bir dönem en çok okunan yazarlar arasına girmiş uluslararası ödüllü, feminist yazarmızın o serüveni...**



İbrahim  
DAĞHAN

**K**urduğu yeni devlet, gerçekleştirdiği devrimlerle çağdaş medeniyet yolunda ilerlerken yurt gezilerine çıkan Atatürk, 1930 Mart'ında Antalya'ya ilk ziyaretini yapacaktır. Geldiğinde “Dünyanın en güzel şehri” diyeceği şehir, kurucusu Attalos'u karşılarken duyduğu heyecandan, sevinçten ve gururdan daha fazlasını duyarak karşılamaya hazırlanmaktadır. Ancak geldiğinde kalacağı ona yakışır bir konak henüz bulunamamıştır. Şehrin ileri gelenleri, Fırın Sokak 23 numaralı evin kapısını ümitsiz bir şekilde çalarlar. Bu ev Bahriye Üçok'un akrabası da olan Cahit Uçuk'un büyükannesinin evidir. Bundan sonrasını yazardan dinleyelim: “Antalya'da Yenikapı Fırın Rum Sokağı'ndaki evdeyiz... Büyükanne Selanik İslahane Caddesi'ndeki, annesi Hacı Ratibe Hanımefendi'den kalan konağın yerine (Mübadelede) verilen Yenikapı Caddesi'nde şahane büyük bir evi daha vardı. Fakat Antalyalıların, ‘Gazi Mustafa Kemal Paşa memleketimizi ziyaret buyuracaklarmış. Biz sizden rica etsek, bu evi şehrimiz adına paşamıza armağan etmek üzere bize verir misiniz? Yerine başka bir mülk alırsınız?’ ricalarına karşılık büyükanne, ‘Gazi Paşamıza evim değil canım feda, elbet veririm’ diyerek o evi seve seve bırakmıştı.”

## Paşa ile Tanışma

Atatürk Antalya'ya teşrif etmiş, Cahit Uçuk'un babaannesinden hediye edilen konakta dinlenmeye çekilmiştir. Atatürk'e onun gibi Selanlı genç bir avukat mihmandar olarak verilmiştir. Paşa'nın, kısa bir sohbetten sonra “Seni sevdim çocuk, sana kızımı (Afet İnan) verebilirim,” demesi üzerine genç avukat utanarak, “Teveccühlerinize minnettarım. Fakat bendeniz nikâhlıyım, Hatta nikâhlım Selanik'ten sizlerin komşularımızın kızı” deyince Atatürk, “Pekâlâ, öyleyse getir nişanlım. Görüşmek, ailesi hakkında malumat almak isterim,” diye buyurur. Bunun üzerine genç avukat ve

nişanlısı Cahit Uçuk, kaderini tamamen değiştirecek tanışma için büyük bir heyecan ve sevinçle konağa giderler. Sonrasını ondan dinleyelim: “Üzerimde sade, dümdüz bir elbise. Boya sürmeden, küçük bir mektepli kız gibi. Kapıdaki mihmandarlar beni karşıladı. Üst katındaki çalışma odasına girdik. Gülümseyerek yaklaştım. Öpülmek üzere uzattığı elini iki elimle tutup dudaklarıma götürdüm, ama başıma koymadım. O kadar gençti ki... Benim böylesine davranışımın ne anlam taşıdığını anlamıştı. Gülümsedi. Oturduk. İlk önce hasta ailem için, geçmiş olsun, dedikten sonra ailemi, büyükbabamı isim isim tanıdığımı anlattı. Kızı Afet'le tanışmam için de beni akşam yemeğine davet etti.”



## Gerçekleşmeyen Düğün

Cahit Uçuk o akşam, annesinin zorlamasıyla nişanlandığı hatta belediye nikâhının kıyıldığı ama bir türlü sevmediği nişanlısıyla yemeğe gider. Yemeğin en neşeli yerinde Atatürk, “Haydi hazır bu kadar dost bir araya toplanmışken bu çocukların düğünlerini yarın gece burada yapalım,” dedikten sonra gramafona bir Arjantin tangosu konulmasını emreder. “Madem yarın düğünümüz var, bu gece bir alıştırmaya yapalım,” der ve ilk dansı Afet Hanım, ikinciye de Cahit Uçuk ile yapar. Uçuk o sırada Atatürk'e, “Ne olur efendim, sevgili büyüğüm, evlenmek değil, okumak istiyorum. Beni

yurtdışına gönderin okuyup adam olayım,” demek ister fakat kelimeler boğazında düğümlenip kalır. Bunları söylemediğine ömür boyu pişman olacaktır.

Ertesi gün ilginç olaylar art arda gelişir. Önce nişanlısının şiddetli bir hastalığa tutulduğu, ardından yine nişanlısının ailesinden ‘Gazi'nin yapacağı düğünü, ne kendisi ne de bizler istemiyoruz’ haberi Cahit Uçuk'un ailesine ulaşır. Mart soğuğu şehrin her yerine yayılır. Kısa bir zaman sonra da çok sayıda arabanın hareket etmesiyle yükselen tozlu gürültünün ardından derin ve kederli bir sessizlik çöker. Atatürk Antalya'yı terk etmiştir... Cahit Uçuk çok sevdiği Gazi Paşa'sını gücendirdiklerine fazlasıyla üzülür, ancak düğünün gerçekleşmeyecek olmasına da bir o kadar sevinir. Atatürk'ten bir gün sonra da kendisi Antalya'yı terk edip





amcasının yanına, İstanbul'a gider. Bu terk ediş ona uluslararası ödül kazandıracak yazarlığın yolunu açacaktır.

### Edebiyat Özgürlüktür!

İlk eseri 1935'te Nazım Hikmet'in şiirlerinin de neşredildiği Yarım Ay dergisinde yayımlanır. Gerçekçilik akımına bağlı olmasına rağmen eserlerinde hayal gücünü de etkili bir biçimde kullanır. Yaşadığı dönemin kültür, sanat ve siyaset hayatını etkilemiş, toplumcu bir yazardır. Eserlerinde ortaya koyduğu karakterler Cumhuriyet sonrası kültürlü, cesur, özgüveni yüksek kadın karakterlerdir. Toplumun ve sanatın her alanında olduğu gibi edebiyatta da kadınlara işleyen baskı ve yok saymanın simgelerinden biri olan Uçuk, eserlerinde yarattığı bu güçlü karakterler üzerinden kadın haklarını ve kadın özgürleşmesini toplumun bütün katmanlarının anlayabileceği şekilde dile getirmiştir. Çok sayıda ödülün sahibi olan yazarımız 2004'te 95 yaşında yaşamını yitirmiştir. (Yazar, 1958'de "Türk İkipleri" kitabıyla Hans Christian Andersen ödülünü kazanmış ve Floransa'daki törene davet edilmiştir. O zamanlar yurt dışına çıkanlara devlet tarafından 99 liralık döviz verilmektedir. Bu paraya ilave edecek parası olmayan Uçuk, Floransa'ya gidemez. "Niçin gidemediği" sorulunca da, "99 Türk Lirası ile Türkiye Cumhuriyeti yazarlarının ne kadar yoksul olduklarını belirtmemek için" diyecektir.)



## 6 Mart 1930: Atatürk Antalya'da!



Aysu  
Güllnur  
Ak

Takvimler, 1930 yılının Mart ayı başını gösterdiğinde Atatürk İzmir'de bulunuyordu. Havaaların soğuk gitmesi nedeniyle ılık ikliminde bir hafta dinlenmeyi düşünerek, Isparta, Burdur ve ardından 6 Mart 1930 günü saat 16.00'da Antalya'ya ulaştı. Ulusal önderlerinin Antalya'ya geleceğini duyan halk sevince boğuldu. Sokaklar aydınlatılıp temizlenmiş ve birçok yere zafer takları kurulmuştu. Kepez'den şehre doğru yürüyen insanlar, yolun iki yanını doldurarak, "Hoş geldin", "Safalara getirdin", "Yaşa, Varol Gazi" sözleriyle sevinçlerini gösterdiler.

Bu sırada Yenikapı'daki valiliğe ait iki katlı köşk, Ata'nın ikametine ayrılmış ve baştan başa donatılmıştı. Karşılaşma töreni bittiğinde buraya geçildi. Akşam, Paşa onuruna verilen yemekte Türk Ocağı'nın düzenlediği gösterileri izledi. Ertesi gün öğleden sonra Tophane yolu, buz fabrikası ve Türk Ocağı'na ziyaretlerde bulundu; kütüphane, sinema ve diğer salonları gezerek Ocak Reisi'nden bilgi aldı; akşamüzeri de şehirde otomobille bir gezinti yaptı. Ertesi günün rotası Arapsuyu'nda pirinç ziraati yapılan Mursi Çiftliği'ydi. O tarihte yol olmadığından dolayı, bölgeye Rüstemiye Gemisi'yle gitti. Öğle yemeğinden sonra, bugünkü Lara yolu üzerindeki Rumkuş mevkiine geldiler. Paşa, oradan denizi, karşı sahili ve Beydağlarını uzun uzun seyredip, "Şüphesiz ki Antalya dünyanın en güzel yeridir." dedi; bölgenin adının "Erenkuş" olarak değiştirilmesini söyledi.

9 Mart Pazar günü Serik Büyükbekis köyündeki Aspendos Antik Tiyatrosu'nu Antalya Müzesi Müdürü Süleyman Fikri Bey'in rehberliğinde görmeye gitti. Tiyatronun önüne Yörük çadırı konulmuş, her taraf bayraklarla donatılmıştı. Tiyatronun derhal onararak ziyarete açılması direktifini verdi; dönüşte Osman Ağa'nın narenciye bahçesini gezdi. Çalışmaları yakından izledi, takdir etti. Akşam Yenikapı'da halk, Atamızın onuruna oyunlar oynayıp türküler söyledi. Paşa, ertesi günü Antalya Müzesi'nden getirilen birkaç el yazması tarih kitabını ve Kur'an'ı incelemekle geçirdi. Bir gün sonra da Burdur üzerinden karayoluyla dönüş hazırlığına başladı.



## Sinan Meydan:

# “Atatürk’ten Bize Başarabileceğimiz Duygusu Kaldı!”

**Eğitim-İş Sendikası Antalya Şubesi’nin her yıl törenle verdiği “Başöğretmen Atatürk Onur Ödülü”nün bu yılki sahibi değerli tarihçi ve yazar Sinan Meydan’dı. Kararı büyük bir memnuniyetle kabul ettiğini vurgulayan Meydan, bu ödülü Atatürk’ün izinde bağımsız ve Cumhuriyet için mücadele eden eğitim emekçileri adına aldığını ifade ederek sözlerine başladı.**



Birsen  
ATMACA

Ödül töreninde yaptığı konuşmasına, “Cumhuriyetimizin 100’üncü yılı. Atatürk’ün kurduğu laik Cumhuriyet’i yeniden güçlü temelleri üzerinde ayağa kaldırabilmek

toplumsal motivasyon anlamında çok değerli. Böyle önemli bir aşamada Türkiye’nin en önemli sivil toplum örgütlerinden birisi olan Eğitim-İş Sendikası’ndan böyle bir ödül almak benim için de onur ve motivasyon kaynağı oldu. Atatürk’ün izinde bağımsız ve çağdaş Cumhuriyet için mücadele eden eğitim emekçilerinden bu ödülü aldığım için gururluyum.” şeklinde başlayan Meydan, sorularımızı içtenlikle yanıtladı.

### ■ Geçen yüzyılı nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye başarılı mı?

Öncelikle Cumhuriyet dayanıklılık testini verdi ve şu söylediğimin asla unutulmaması lazım, bunu çok önemsiyorum, Cumhuriyetimiz antitezi ile sınanmıştır. Cumhuriyetin antitezi siyasal İslam iktidar olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti sınavdan, evet, yaralar alarak çıkmıştır ama çıkmıştır ve ikinci yüzyıla Türkiye Cumhuriyeti taşınmıştır. Taşınacaktır ve kurucu köklerden alınacak ilhamla da muasır medeniyetler düzeyine ulaşacaktır. Benim buna zerre kadar kuşku yoktur. Kuşku olanlar zaten aramızda olamaz, burada değildir, başka yeredir. Dolayısıyla biz bu inançla bu mücadeleyi sürdüreceğiz.

Türkiye geçtiğimiz yüzyılda bir şeyi başardı, aslında başardığı çok şey var da, bizim tarihimizde ilk kez kesintisiz bir yüzyıllık barış dönemimiz oldu. Kesintisiz bir yüzyıllık barış ne demek? Yani herhangi bir savaşa girmeden, üstelik etrafımız da bu kadar kayganken ve birileri ısrarla o savaşların içine atmaya çalışırken, Türkiye Cumhuriyeti 1923’te Lozan Antlaşması ile, o tapusunu aldığımız Türkiye Cumhuriyeti, ikinci yüzyıla girerken barışı sağlayarak girdi. Cumhuriyetin en büyük başarılarından bir tanesi budur. Bu coğrafyada yüzyıllık bir barışı sağladı. Bunun değerini anlamak lazım.

### ■ Cumhuriyetimizin 100. yılına girmek üzereyiz. Sizce Mustafa Kemal Atatürk’ten 2023’e ne kaldı?

Her şeyden önce başarabileceğimiz düşüncesi, duygu-



su ve Atatürk’ün değerleri kaldı. Türkiye Cumhuriyeti’ni tekrar ayağa kaldıracak temel de o değerlerdir, bu unutulmamalıdır.

### ■ Atatürk ve kurduğu laik Cumhuriyet son yıllarda pek çok saldırıya maruz kaldı. Bunu neye bağlıyorsunuz?

Türkiye Cumhuriyeti’nin örnek bir model olmasına bağlıyorum. Ne konuda örnek model dersiniz, Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti iki konuda örnek model. Birisi tam bağımsız bir Cumhuriyet, ikincisi laik olması. Tam bağımsız ve laiklikten rahatsız olan çevreler hem Cumhuriyete hem Atatürk’e saldırıyorlar. Bu saldırılarının nedeni hâlâ Türkiye Cumhuriyeti’nin örnek olma vasfını korumasından kaynaklanıyor. Dolayısıyla saldırıların odağında hem Türkiye’nin bağımsızlığı yani ulusal bütünlüğü var hem de Türkiye’nin laik olması var. Bu her iki değere de sahip çıkmak gerekiyor. Birbirine karşı bunları tercih etmeden, Türkiye’nin hem bağımsızlığına hem de laikliğine sahip çıkmak gerekiyor. Bu saldırılarla mücadele etmek her yurttaşın görevidir çünkü Türkiye’nin laik olması ve bağımsızlığı Türkiye’nin bekasıdır.



■ Sizce Atatürk'ü ve devrimlerini yeterince anlatabildik mi? Bu konuda eksiklikler nelerdir?

Yeterince doğru anlatamadık. Çok anlattık ama demek ki onun ruhunu ortaya koyamadık yani doğru anlatamadık. O ruhu çocuklara gençlere doğru aktaramadık. Aslında doğru aktarmak da öğretmenlerin, aydınların görevi. Biraz da tabii doğru aktarabilmek için doğru anlamamız gerekiyor. İşte orada zincirleme bir problem var ama doğru anlaşılmasında son yirmi yılda çok mesafe kaydettik. Toplumun büyük bir kısmı tarafından daha doğru anlaşılmaya başlandı. Nedeni de Atatürk'e yapılan bu saldırılar, iftiralar genç kuşakların araştırmasına neden oldu ve bu araştırmaların sonucunda gerçeğe ulaşıldı. Ben iddia ediyorum, son yirmi yılda bence Atatürk'ü en iyi anladığımız dönemi yaşıyoruz ve Türkiye bunun meyvelerini hem siyasal anlamda hem toplumsal anlamda önümüzdeki dönemde toplayacaktır.

■ Fenerbahçe'nin bir kararı var, Cumhuriyetin 100'üncü yılında stadın adının "Atatürk Stadyumu" olarak değiştirilmesini talep etti. Bu kararı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bence çok güzel, Cumhuriyetimizin 100'üncü yılına yakışır bir karar olarak değerlendiriyorum. Fenerbahçe Başkanı Ali Koç'u ve bu kararı alanları tebrik ediyorum. Son 20 yılda statlardan Atatürk adı bilinçli olarak silindi ve çıkarıldı. Dolayısıyla Cumhuriyetin ikinci yüzyılında Atatürk adının yeniden statlara dönmesi bağlamında büyük kulüplerden birinin öncü olması önemli bence. Sembolik bir anlamı var, doğru bir karar. Yüzyıla yakışacak güzellikte. Umarım hayata geçirilebilir.

antsanat



Emine  
TUTAR

## Milli Mücadelede Antalya

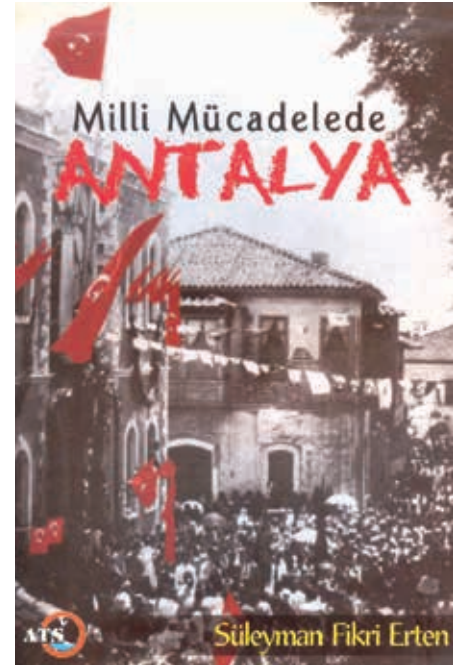


Süleyman Fikri Erten, 1876'da Bosna vilayetine bağlı Nahçı kasabasında doğdu. İlk eğitimini kasabasında okulunda tamamladı. İstanbul'dan gelenlerle ilişki kurarak Türkçesini geliştirdi; Sırpça, Almanca ve Arapça öğrendi. 1896'da hayalini kurduğu İstanbul'a gelerek Fatih'teki Gazanfer Ağa Medresesi'ne girdi. 1909'da Lazkiye, 1910'da Antalya İdadisi, 1915'te de Antalya Darülmüallim okulunda Tarih, Coğrafya ve Farsça öğretmenliği yaptı. 1924'te atandığı Antalya Antalya Müzesi Müdürlüğü'nü 1941 yılına kadar sürdürüp emekli olduktan sonra kendini Antalya tarih araştırmalarına ve müzecilik çalışmalarına adanmıştı. 1962'de vefat etti.

Antalya hakkında ilk Türkçe eseri 1922 yılında "Antalya Livası Tarihi" adıyla yazıp yayımlayan Erten, 28 Mart 1919 günü İtalyan işgali sırasında tarihi eserleri korumak için kendisini gönüllü Asar-ı Atika (eski eserler) memuru olarak tayin ettirmişti. Nitekim işgal sona erince (1921) İtalyan konsolosluğunda toplanan eserler Kaleiçi'ndeki bir evde koruma altına alındı.

Erten'e göre Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti dört yıl geceyi gündüze katarak İtalyanların işgali altında olduğu halde kendilerinden beklenen yurtsal görevlerini yerine getirmiştir. 24 Temmuz 1923'te imzalanan İkinci Lozan Antlaşması'ndaki "Topraklarımızın uzlaşma güçleri işgalindeki bölgelerinin boşaltılması" biçimlenmişti. Kentin kurtuluş tarihi işte buydu.

Adı Antalya tarihine altın harflerle yazılan Erten'in, 3. Basımı, Şubat 2012 yılında ATSO tarafından basılan bu eserini kaçırmayın.





# Perge'nin Sıra Dışı Kadını:

## PLANCIA MAGNA



Filiz  
ADALI

**Perge, Antalya'nın 18 km. doğusunda, Aksu ilçesi sınırlarında kalan Pamphylia bölgesinin en düzenli kentlerinin başında gelir. Roma kentleri arasında planlı ve düzgün kent modeli ile öne çıkan bir yerleşim yeridir. Aksu Nehri (Kestros) yakınlığında, verimli ovadaki coğrafyada konumlandırılmış kent; Helen, Roma ve Doğu Roma (Bizans) olmak üzere üç ayrı dönemde altın çağını yaşamıştır.**

**P**erge Antik Kenti tarihinin Tunç Çağı'na kadar indiği, Genç Klasik, Helenistik ve Roma İmparatorluğu dönemlerinin kentsel dokusuna sahip olduğu gözlemlenmektedir; ancak döneme yön veren düşünce akımlarının Plancia Magna gibi zamanına damga vurmaya başaran kadınlara hak ettikleri değeri verdiği söylenemez. Bu, tarih disiplininin erkek egemen ve burjuvanın menfaatlerini temel alan bir yaklaşımı benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle başta kadın olmak üzere, işçi ve köleler de tarihin dışında tutulmuşlardır. Kadını alt sınıf konumuna yerleştirmeye çalışan ataerkil yaklaşımlar, erkeği güç merkezi konumuna getirmiştir. Aynı yaklaşımlar, kadını akıl dışı davranma ve pek çok bakımdan yetersizlikle itham ederek akıllara zincire vurmaya istemiştir. Tek tanrılı dinler ise bu durumu kurumsallaştırarak meşurlaştırmış; tüm bunların sonucunda kadının potansiyel gücü, zekası, emeği ve hatta kendisi erkeğin denetimine sokularak mülke dönüştürülmüştür.

Bu tarihi akış çizelgesini tersine döndüren Plancia Magna, Perge kentinin altın çağını yaşadığı Roma döneminde "Plancii Vari Ailesi"nin kızıdır. İtalya kökenli olan aile M.S.1-2.yy'larda senatör sınıfına dahil olarak devlet organizasyonunda etkin görevler üstlenmiştir. Roma İmparatorluğu'nun, Yunan kültürünün hakim ol-

duğu doğu eyaletlerinde yaşamış en zengin ve tanınmış ailelerinden biri olan "Plancii Vari", ticari ilişkileriyle de etkin bir ailedir.

Azatlı köleleri ve oğlu C. Iulius Plancius Varus Cornutus, Plancia Magna'yı birçok yazıtta "Şehrin Kızı", "Demiourgos", "Şehrin Kurucusu", "Hayırsever", "Artemis Pergaia", "Diana Pergensis" "Büyük Ana Tanrıça'nın İlk ve Tek Rahibesi", "İmparator Kültü Baş Rahibesi" unvanlarıyla şereflendirmişlerdir. Plancia Magna sahip olduğu maddi imkânı ile hırsını birleştirerek kamu ve yaşadığı toplum yararına katkıda bulunmuş ve böyle anılmıştır. O zamanın şartları ve bakış açısına göre, yirmili yaşlarında evli bir kadın için bu durum, devrim niteliğindedir. Çünkü Roma kadını evlendiğinde hak ehliyetini ve variyetini kaybederdi, kocasının egemenliği altına girerdi. Kamusal alanda görev ve sorumluluk alamazdı. Bu yargıların kısmen eleştirildiği ve yeniden yapılanmaya gidildiği bir zaman diliminde Plancia akılcı atağı ile kenti için fırsatları en doğru biçimde kullanmıştır. Bunun kanıtı olarak kamusal alanda ele geçen yazıtlarda yer alan "Plancia Magna kendi parasını harcadı", "Bol bol harcadı", "Kocasının kontrolü olmadan harcadı" gibi cümleler gösterilebilir.

Plancia Magna M.S.119-122 yılları arasında Perge'nin



Helenistik Güney Kent kapısının arkasındaki Ova Avlu'yu kendi yönettiği yönettiği bir yapı programıyla düzenlemiştir. Var olan yapıya Perge kentinin yerel kültürleriyle ve efsanevi kurucularıyla birlikte imparator ve kendi ailesinin bireylerinin abideleştirildiği bir kompleks eklemiştir. Onun Perge kapısını yeniden inşa etmesi ve heykeller yaptırması, Perge'deki diğer erkek yöneticilerle rekabet içinde olduğu yönünde yorumlanabilir. Böyle bir rekabette onu abideleştiren projesi ise, Perge'nin su sistemini geliştirmesidir. Bundan dolayı 'Kentin Kızı' unvanı ile onurlandırılmış ve bu sayede kent yönetimi tamamen Magna'ya bırakılmıştır.

Perge'deki arkeolojik çalışmalarda, Plancia Magna'nın bağışları ile ilgili yazıtların yanı sıra onun katkılarından dolayı onurlandıran iki heykel ve dokuz yazıt açığa çıkarılmıştır. Heykellerin Plancia Magna'nın kentteki faaliyetlerinden yaklaşık 70 yıl sonraya ait bir eklentide bulunması, onun Perge için taşıdığı anlamı, Pergelilerin kalplerinde önemli bir yere sahip olduğunu, saygı ve özlemle anıldığını göstermektedir.

Kadınların zayıf olarak düşünüldüğü ve sınıfsal ayrımcılıklara maruz kaldığı bir dönemde, yüklendiği görevlere ve finansmanı olduğu politik içerikli anıtsal mimari faaliyetlerine bakıldığında Plancia Magna'nın güçlü bir ekonomik mevkide olduğu görülür. Bunun en önemli nedeni, anne, baba ve eşinin güçlü, zengin ailelerden gelmeleri ve senatör sınıfına dahil olmalarıdır. Belli ki Magna bu zenginliği en iyi biçimde değerlendirmiş; kentinde sahip olduğu yüksek sosyal statü ve politik gücü de bu şekilde elde etmiştir. Onun bu gücü cesurca ortaya koymuşu, dünyanın bilinen ilk kadın belediye başkanı olarak tanınmasını sağlamıştır.

Plancia Magna'nın şehrin yeniden ayağa kalkması için yaptıkları, iki bin yıl sonra, yani 1946 yılında Prof. Dr. Arif M. Mansel tarafından başlatılan kazı çalışmalarıyla ortaya çıkmaya başlamıştır. Arif Hoca'nın 1975 yılında aramızdan ayrılması üzerine Prof. Dr. Jale İnan kazı çalışmalarının başına geçmiştir. Böylece dünyanın bilinen ilk kadın belediye başkanının emek vererek yönettiği şehri yine aynı topraklarda yaşayan Türkiye'nin ilk kadın arkeoloğu yeniden ayağa kaldırmıştır.



## Hırka Giydir Sonbahara

*Sokakta eski bir şalvarlı Antalya yağmuru  
Bir sonbahar, solgunluğuyla yolcu*

*Düşmüyorum yollara şarkı yoksa yanımda*

*Nasıl unutulur bizim bol giysili kırlarımız  
Engininde kuşların 'kanadını sürüyerek uçtuğu'*

*Bir dal oyuyor ağaçkakan ömrünü oyuyor*

*Ellerini biriktiriyorum yollarda kaybolma  
Sonbaharın uçurumunda ıslak bir uyku*

*Kan kırmızısının el atsam dudaklarına*

*Koynunda kuş barındıran yosma bir Antalya  
Pahalı külot giyiyor pahalı sakız çiğniyor*

*Hangi dudağında birikiyor lafların*

*Düşmüyorum yollara şarkı yoksa yanımda*

*Çok mu çitiliyorum seni verimkâr kız*

*Güneşi dökünüyorum zamanı ve suyu  
dökünüyorum*

*O dalgalılığınla geçip gidişin dillerde*

*Bir hırka giydir sonbahara su içir*

*Şapkalı harfler kadar utangaç göğün önünde*

*Rüyasından korkan bir eylül gibi telaşlı*

**Musa Öz**



Çiğdem  
EKİZ

## “Tuhaf Bir Kadın”

*“Dünyaya gelmemle birlikte karşılaştığım ve ömrümce seyretmek zorunda bırakıldığım vahşet, haksızlıklar, insanlığın ödediği bedel, işte bu. Nasıl Baudelaire’i cıldırtan kapitalizmdir dedilerse, beni hasta eden de acı ve mutsuzluk.”*  
Leyla Erbil

Leyla Erbil (1931–2013) Rumeli kökenli vapur baş makinisti Hasan Tahsin Bey ve Arnavut kökenli Emine Huriye Hanım’ın üç kızından ortancasıydı. Babasının denizci olmasından dolayı ailesiyle birlikte katıldığı dünya gezilerinin görüşleri üzerinde büyük katkısı oldu. Kadıköy Kız Lisesi’nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi İngiliz Edebiyatı bölümünde eğitim gördü. Kısa öyküler ve şiirler yazmaya lise döneminde başladı. Çevirmen, kâtip, sekreter olarak çeşitli işlerde çalıştı. 1961’de kurulan Türkiye İşçi Partisi’ne üye oldu ve partinin Sanat ve Kültür Bürosu’nda görev aldı. Türkiye Sanatçıları Birliği’nin (1970), Türkiye Yazarlar Sendikası’nın (1974) kurucularından ve Pen Yazarlar Dergisi üyesiydi. 1959’da ilk öykü kitabı çıktı. Bu kitap usta bellediği iki yazara, Samuel Beckett ve Sait Faik’e adanmıştı ve o tarihte, geleneksel yazış biçimlerine karşı çıkma, yeni bir bakış açısıyla dil kurma çabasıyla dikkat çekti. İlk romanı Tuhaf Bir Kadın 1971 yılında yayınlandı. Roman, toplumun değerlerine, dini otoritelere ve tabulara kadının başkaldırışını anlatmasıyla yoğun ilgi gördü. 2002 yılında üyesi olduğu PEN Yazarlar Derneği tarafından Nobel Edebiyat Ödülü’ne aday gösterilen Erbil, Türkiye’de bu ödüle aday gösterilen ilk kadın yazardır.

Tuhaf Bir Kadın, 1950’ler Türkiye’sinde bir kadının topluma rağmen kendini gerçekleştirme yolunda verdiği savaşı anlatır. Özgürlüğünü elde etmeden “mutlu” olamayacağına inanan Nermin’in özgür olmak için ailede, sokakta, okulda, üniversitede, siyasi mücadele içinde verdiği savaşıma tanık oluruz. Leyla Erbil genç kızhıktan yetişkinliğe dek gerek iç monologlar aracılığıyla gerekse anne ve babasının gözünden “kadın” ın toplum içindeki yerini sorgular. Yazar, kadının toplumdaki klişeleşmiş yeri, ataerkil toplum, toplumsal-cinsiyet meselesini gözler önüne serer. Burjuva sınıfını, bu sınıfın değer yargılarını içselleştirmiş olan aile kurumunu, bunlara alternatif üretmeye çalışan aydınların çelişkilerini eleştirir. Erbil ile romanın ana karakteri Nermin’in biyografileri arasındaki benzerlikleri göz önünde bulundurduğumuzda romanın Erbil için bir otobiyografi olduğunu söylememiz yanlış olmaz.

Roman “Kız”, “Baba”, “Ana” ve “Kadın” olmak üzere dört bölümden oluşur. “Kız” bölümünde üniversite öğrencisi olan Nermin’in siyasi görüşlerinin temelini atıldığını görürüz. Gemici olan babası genellikle uzakta olduğundan aile içi mücadelesi esas olarak annesi ile



yaşadığıdır. Nuriye Hanım toplumun geleneksel ve muhafazakâr düzeninin evdeki temsilcisidir. Görünürde annesiyle ama esasen toplumsal değerlerle mücadele eden Nermin aynı çatışmayı kadın olarak dışlandığı erkek egemen edebiyat dünyasında da yaşar. “Baba” bölümünde elli beş yıl gemilerde çalışmış olan hasta ve yatalak babasının hayatı geriye dönüşler ve bilinç akışı tekniği ile anlatılır. Bu anıların içinde Türkiye Komünist Partisi’nin kurucularından Mustafa Suphi’nin ölümü hakkındaki bilgi ve belgelere de yer verilir. “Anne” bölümünde annenin hayatı algılayışı, babanın ölümünden sonra kızına bakışındaki değişiklikler ve kızıyla yakınlaşması anlatılır. “Kadın” bölümünde Nermin’in bir otel odasında yalnız başına geçirdiği birkaç saat geriye dönüşlerle aktarılır. Boy aynasının karşısında kendisiyle yüzleşen Nermin’i görürüz. Kendini gerçekleştirememiş olduğunu düşünen bir kadın vardır karşımızda. Tam manasıyla kendisiyle hesaplaştığı bölümdür bu Nermin’in. Nermin’in gözünden aynada gördüğümüz kadın idealleştirilmiş, yüceltilmiş bir kahraman değildir. Tüm günahları ve sevapları ile varlığını gözler önüne seren bir insandır.

Leyla Erbil siyasal, toplumsal ve bireysel katmanları öyle büyük bir ustalık ve insani bir sıcaklıkla harmanlar ki kitap bittikten sonra kendinizi elinizde bir fenerle içinize doğru bir yola çıkmış bulursunuz. Keyifli okumalar...

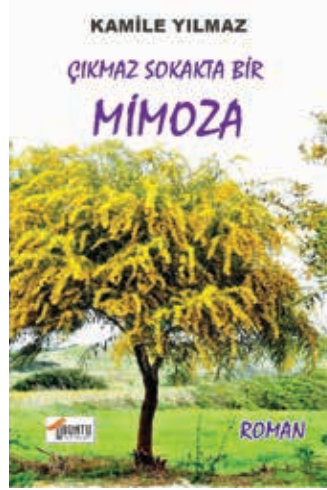
**Tuhaf Bir Kadın, Leyla Erbil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**



## “Çıkılmaz Sokakta Bir Mimoza”

“En kötü yaşam biçimi, başkalarının istediği gibi yaşamaktır.” der “Burçak Tarlası” kitabında kod adı Böğürtlen olan anlatıcı. Kamile Yılmaz’ın “Çıkılmaz Sokakta Bir Mimoza” romanında idealist bir öğretmen olan Bahar, kendilerine dayatılan hayatı yaşamak zorunda bırakılan kadınların hayatına dokunur. Onun köyde kız öğrencilerin okumaları için verdiği savaş, aslında kadınların kendilerini ifade edebilme gücü kazanmaları, kendi hayatlarının hakimi olabilmelerinin temel taşıdır.

Yazar da tam da bu noktadan romanını kurgular. Kadını varoluşsal açıdan ele alır. Kadın sorunlarını masaya yatırır. Ayşe’nin ve Elif’in nezdinde kadınların ve çocukların her türlü taciz ve tecavüze boyun eğmeleri, çocuk gelinler gibi sorunlar toplumun kanayan yarasıdır. Kamile Yılmaz, tüm bu sorunların karşısında kadının varoluş mücadelesini ince ince işler. Aslında yaşananlar insani sorunlardır. Karısını döven, aldatan, çalışmadan karısının



sırtından geçinen erkeler...Elif’in kocası Orhan’ın dediği gibi” Bizde erkek olmanın racunu budur.”

Asıl eğitilmesi gereken toplumdur, bilinçli toplumlar bilinçli bireylerden oluşur.

Ayşe’nin yaşadığı her türlü tecavüz, şiddet ve sefil hayatı kızı Elif’in de yaşamış olması çok daha acı vericidir.

Psikiyatride 1990’larda ortaya çıkan “Aile Dizimi Hellinger” kavramı vardır. Aile dizimi terapisi, temelinde aileler arasındaki sistemin zedelenmesi, bozulması ve kopması durumunun nesiller boyunca diğer bireylere aktarılması ve bireylerin hayatlarını etkileyebilmesi bulunmaktadır.

Bahar öğretmenle eşi Murat Öğretmen toplum için verdikleri mücadelelerden ötürü uğradıkları sosyal ve siyasi baskı çemberini kırmaya çalışırlar. Ama ağır bedeller de öderler.

İşte size Kamile Yılmaz’dan yine akıcı, yalın bir dille yazılmış, heyecanla okuyacağımız etkileyici bir roman daha...

**Nadire Sönmez**



Ahmet Kaya, "İsimsiz", 60x70 cm. Tuval Üzerine Yağlı Boya

# “Bir Beşik Gibi Sallansa Tüm Dünya, Rahat Uyusun Diye Tüm Çocuklar”

**“Bu bizim yalvarışımız / Bu bizim duamız / Dünyada barış istiyoruz.” Dünyanın tüm çocuklarının haykırışıdır bu! Duyma zamanı gelmedi mi hâlâ! Devletlerin kardeşliği mümkün olmayacak; insanlık tarihi bunu bize defalarca öğretti. Umudumuz halkların kardeşliği; çocukların çığlığı da bu: “Kanatlarına barış yazacağım / ve sen dünyamızın göklerinde uçacaksın / sınır tanımaksızın.”**

6 Şubat 2023 04.17’de 3 farklı şokla 80 saniyeden daha uzun süren bir depremle uyandıığımızda insanlığın en kadim topraklarında eşi benzeri görülmemiş bir afetle karşı karşıya olduğumuzun farkında değildik. Yüzleştiğimiz dünyanın en büyük depremiydi.

Bu doğanın isyanı mıydı, kader miydi, bilimin açıkladığı, öngördüğü yerkürenin hareketleri mi? Nedeni ne olursa olsun, uygarlık dediğimiz, insanoğlunun doğa ile savaşımından ortaya çıkan aygıtlardı ve biz bu aygıtlara sahip olmamıza karşın doğaya yenilmiştik. Güneş on şehrimizi aydınlattığında gördüklerimizi anlatmaya yetecek sözcükler bulamadık. Biz tek yürek olduk; tüm dünya acımızı paylaştı, yardımımıza koştu. Peki sonrası... Yaralar sarılacak, ateşin düştüğü yerdeki küller savrulmaya başladığında unutacak mıyız olan biteni! “Hafıza-ı beşer nisyan ile maluldür” sözü doğruysa unutacağız. Buscaglia’nin dediği gibi olsaydı keşke: “Elinizde renk renk kalemler var, bir cennet çizin ve orada yaşayın.”

Kalemlerimizi aldılar... renklerimizi çaldılar. Gücü olanlar istediklerini çiziyorlar! Bu depremde tek bir vatandaşımızı kaybetmeyebilirdik. Bu mümkündü. Yapılması gerekenleri yapmadık. Sen, ben değil, hiçbirimiz yapmadık üstümüze düşeni!

İnsanoğlu sahip olduğu olanakları doğru kullansa deprem gibi bir felaket karşısında bile tebessümle şunu yazabilir şairler: “Bir beşik gibi sallanır dünya, rahat uyusun diye tüm çocuklar.” Oysa halkları yönetenlerin yarattığı tümü yapay düşmanlar, nedenler; söylemler, ideolojiler insanlığın en öldürücü virüsü. Hiroşima ve Nagazaki ile karşılaştırıyoruz yaşadığımız felaketi. Evet, Japonya’da yaşananlar insanlık suçuydu. İnsan kararıydı çünkü!



Nail  
GÜÇ

Bizim yaşadığımız insan kararı değildi belki, ama gerekli önlemleri almamak bir insanlık suçu. Depremler ülkesi Japonya, benzer depremlerde neden can kaybı yaşamıyor?

Sorunun bilimsel, toplumsal cevaplarını aramayacağım. Çünkü günlerdir yıkıntılar altında bir anne-kız rüyama giriyor: Yerde bir piknik tüpü, üstünde buharlar çıkan bir tencere. Tencerede sadece su kaynadığını anne biliyor. Kızına hadi diyor, çorba pişene kadar gel kâğıttan kuşlar yapalım. Anne biliyor ki çocuğu yorulacak, aç olsa da su kaynarken uyuyacak. Başlıyorlar kâğıtları katlamaya. Annesi de çocuk da sanki gündelik hayatlarında gibi; yüzlerinde korku yok, endişe yok! Eh ne de olsa biz 70’lerin çocuklarıyız. Yeni kuşaklara masal gibi gelebilir son cümlelerim. Ne var ki ben yine sözü bir masala, efsaneye demek daha doğru, getireceğim.

## Sadako Sasaki

Hiroşimalı binlerce küçük kızdan biridir Sadako Sasaki. 1945’te ABD’nin atom bombası Hiroşima’daki evlerinin bir mil uzağında patladığında iki yaşındaymış henüz. Yaralanmamış, hastalanmamış. Okuluna gidiyormuş güzel güzel. Ancak 12 yaşına geldiğinde birdenbire hastalanmış. Doktorlar, Sadako’ya ‘atom bombası hastalığı’ adı verilen kan kanseri teşhisi koyduğunda; uzun yaşamı, umudu, şansı ve mutluluğu simgeleyen turnaların efsanesi canlanmış yeniden.

‘Kâğıttan Bin Turna Kuşu’ efsanesine göre, birisi kâğıttan 1000 turna kuşu yaparsa Tanrılar bu kişinin dileğini yerine getirirmiş. Bunun üzerine Sadako, hastalığını cesaretle karşılayıp, kâğıt turnaları katlamaya koyulmuş. Katlarken de konuşmuş turnalarıyla: “Kanatlarınıza ‘huzur’ yazacağım. Böylece tüm dünyada uçabileceksiniz.”







On iki yaşındaki bir kızın, öleceğini bilerek, bin turnayı tamamlarsa ölümden kurtulacağını umut ederek gece gündüz kâğıttan kuşlar yapması... 644. turnanın bitişi... 645. turnaya başlayamamak ve çekip gitmek...

### Sadako Anıtı Hiroşima Barış Parkı'nda

O günden bu yana turna kuşu barışın ve nükleer silahlı savaşın simgesi olur. Arkadaşları Sadako'nun ve atom bombasından ölen bütün çocukların anısına bir anıt hayal etmeye başlarlar. Gençler ülkenin her yanında bu proje için para toplar. Sonunda hayalleri gerçek olur ve 1958'de Hiroşima'da Barış Parkı'nda Sadako'nun anıtı törenle açılır. O günden bu yana her yıl Barış Günü olan 6 Ağustos'ta dünyanın dört bir yanından çocuklar yaptıkları kâğıttan bin turna kuşunu Sadako'nun Hiroşima'daki anıtına gönderirler. Çünkü Sadako'nun anıtındaki yalvarış, aynı zamanda tüm çocukların ortak duygusudur: "Bu bizim duamız, dünyada barış istiyoruz."

### Masallar, Hikâyeler, Şiirler Onaracak Bizi

Sadako'nun öyküsünü yıllar önce Oktay Akbal'ın "Hiroşimalar Olmasın" kitabından okumuştum. "Sadako ve Kağıttan Bin Turna Kuşu" adlı uzun öyküyü Eleanor

Coerr 1977'de yazmış. Beyaz Balina Yayınları 2021'de kitabın yeni baskısını yaptı. Yazar, Sasaki'nin günlüğünden yola çıkarak, Hiroşima'ya atılan atom bombasının ardından bu ülkede yaşananları ve dünya kamuoyundaki yankılarını trajik bir üslupla kaleme alıyor.

Sadako'nun sarsıcı öyküsü pek çok yazarı etkilemiş. Dilimize de çevrilen Tatayuki Isı'nın Sadako ve Johanna Hohnhold'un "Sadako" adlı eserleri çocuklarımızın ve gençlerimizin okuması gereken kitaplardan.

Nazım Hikmet'in o ünlü şiirinden aklıma geliveren hepimizin bildiği dizeleri anımsamamak olmaz: "Hiroşima'da öleli / oluyor bir on yıl kadar. Yedi yaşında bir kızım, / büyümeyen ölü çocuklar."

Anne Frank ya da Sadako gibi yaşadığımız felaketleri bize unutturmayacak kahramanlarımız olmalı. Gerçek kahramanlar onlardır çünkü. Ölümü yenen kahramanlar. Umudum yaşadığımız yıkımın altından çıkardığımız nice kahraman çocuktan sadece birine sahip çıkılmasıdır. Sahip çıkalım, yaşatalım ki unutmayalım!

# Okurunu Arayan Yazar

1.

Okurunu bulamamış değerli edebiyatçı keşfedilmemiş bir hazine gibidir.

Yazarı ve eseri okuruyla etkileşime girmeden dönem ya da dönemler geçebilmektedir. (Dönem; aynı zaman içinde dünyanın, iklimin ve makamın artık eskisi gibi olmadığı bir yere vardığı yere kadar geçen sürenin adıdır).

Değerli bir yazarın veya eserin, onun var olduğu anlamına gelen okuruyla buluşması için gerekli etkileşimin, yazarın yaşadığı ya da eserin yaratıldığı zamanda gerçekleşmeyebileceğini kabul etmek zorundayız.

Bu gecikme, etkin-yaratıcı çağlarını aşıyorsa, bu kederli bir buluşma, ölümünden sonraya varıyorsa, büsbütün trajik bir durumdur yazar için.

Kafka'yı, Pessoa'yı hatırlayalım...

2.

Yazarın yaşadığı zamanda okuruyla buluşmama yüksek olasılığı, yazarı yazmak yanında, yazdığının tanıtımını da üstleneceği gibi bir hükme götürmemeli bizi.

Yazar, kuşkusuz eserinin tanıtılması ve okunmasında kişisel pay sahibidir. Fakat bu pay esas olarak onu yaratmış olmasıyla ilgilidir.

Devamında veya bunun yanındaki tanıtım işlevi, yazar için profesyonel bir uğraşa dönüşmemelidir. Bunun yapılması, yazarı esnaflaştırır, tüccarlaştırır.

Bu, edebi yaratımın soyluluğuna da "halel" getirir. Onu, "çok satıcı"lar sınıfına sokar.

Bu çağda, ilk modernlerin kutlamacı ("celebrity") karakterine, sansasyonel ve eksantrik eylemlerine özenmek edebiyatçıyı komikleştirir.

3.

Çok satıcılar, edebiyat türünün röntgene aktardıkları gerçek omurgasını, değerli de olsa bir metalle ikame ederek ya da kalıbını aldıkları yüzünü, balmumundan bir tenle bütünleştirerek, evet bunları iyi yaparak, gerçek edebiyatçı görünümü edinirler. Protez, maske kullanırlar...

Yazdıkları ve yayınladıkları, bir zaman aralığında, büyük satış sayılarına ulaşır. Fakat zamanları geçince ya unutulurlar ya da bir zamanlar çok satmış olmalarının hatırlarına az sayıda okunup, satılmayı sürdürürler.

Eserlerinin özgün bir yazılış öyküsü yoktur; üretim ve süreç akışı vardır.

Bu eserleri okumak güzel bir parkta dolaşma duygusu sunabilse de ormanda olma duygusu sunmaktan uzaktır. Çağ dönüştüren ya da verili dünyaya yeni bakış açıları sunma anlamında ufuk açan eserler değildir çok satanlar. Bilgiyi, çalışılarak kazanılan beceriyi ve deneyimi; kazançlı bir ürün, memnun bir müşteri (okur) yaratmak için kullanmışlar, karşılığını bulan bir "zanaat" becerisi sergilemişlerdir.



Ferruh  
TUNÇ

Çok satanlar becerilerini "has" edebiyatçıların eserlerinden edindikleri bilgiye ve onları -farklıymış gibi- tekrara borçludurlar. Bu yüzden, çok satan edebiyatın değerli edebiyatla arasında bir duvar yoktur. Ve bu duvar olmayış hali, onların hevesli okur tarafından has edebiyatçı gibi algılanmalarına da olanak verir. Böylece, pazar dinamiklerinin zorlamasıyla da, kolaylıkla gerçek edebiyatçı gibi algılanırlar.

Zamanında karşılık bulsun bulmasın; özgün, yeni, başka estetik algı ve duyum kapıları açan, insanlık durumlarını deşifre eden, başka duruş ve tutumlar öneren eserlerin okurda karşılığını bulması, hatta çok satması da elbette söz konusudur. Bu halde onlara, sırf çok sattıkları için "çok satan" diyemeyiz.

4.

Pazar dinamikleri ürün ister. Bu öyledir ki, has edebiyatçı dahi yaratısını, ne kadar pazar dışı olsa da, bir ürün bütünlüğü içinde sunmak zorunda hissedebilir. Bu halde ürün ile sanat eserinin öz formu ancak dikkatli olan fark edebileceği kısmi bir örtüşme içindedir. Sanat eserinin öz formu ile satıştaki ürün formu arasındaki benzerlik en çok, ilkinin çok satanlar tarafından bir ürün olarak çoğaltılarak tüketilecekleri ilk prototip oluşudur. Değerli edebiyatçı hangi nedenle olursa olsun alım satım oyununa (eserinin veya sanatının ürünleştirildiği yerlerde dolaşarak, alıcıya seslenmeyi önemseyerek) girmiş olsa bile prototip çoğaltımını aşan bir tutumla yeni eserler yaratır.

5.

Değerli yazarın bir yerden sonra kendini tekrarı, böylece kendinin "çok satar"ı olması hali burada kendini hatırlatsa da bu ayrıca ele alınması gereken anlaşılabilir bir konudur.

6.

Sanat eserinin öz biçimi ile malın ("meta"nın) formu birbirine karıştırılmamalıdır. Onun yaratılmış, özgün bir ürün olmaktan pazar için çoğaltılmış ve anlatılmış mal ("meta") olma haline geçişi, pazar güçlerinin işidir.

Pazar bir eser ya da yazar için çalışmaz; pazar, mal ve onu seri üreten için çalışır. Biricik olanın asıl yeri pazar değildir. Onun yeri kendisiyle ilham ve etkileşim içinde olan benzeridir. Benzeri, malda soyutlanan emeği ve yaratıcılığı somutlayabilen, sanatın varsa bir amacı, bu amacın yarattığı ya da zenginleştirdiği, yeni insandır. Pazardaki mal; aynı işlevi sunacak benzerleri olan, beğenilince ya da satın alınınca daha da üretilebilen ve tüketilebilen bir şey olmalıdır. Bir kitabın yeni baskısından söz etmiyorum burada, hayır! Bir kitabın bir başka kitabı ikamesinden söz ediyorum. Bütün çok satanlar bu yüzden, birine benzemek bakımından birbirlerine



benzerler. Onlar, sanat eseri değil, mal (“commodity”) dırlar ve hep gerçek sanat eserlerini ikame ederler.

7.

Peki, değerli kalarak nasıl var olacağız? Yani çok satan olmadan, özgün kalarak, okurla buluşmak ne demektir? Bu mümkün müdür? Mümkünse, yolları nedir?

Değerli ve sorumlu bir yazar, bir tanıtım uğraşına girip esnaflaşmadan, tüccarlaşmadan, edebiyatçı olmanın soyluluğunu lekelemeden okuru ile “ben varım”, “buradayım” diyebileceği ve hoş karşılanacağı bir etkileşime nasıl girebilir?

Bu notta, bunun yollarını ortaya koyamamış olsam da ne olmadığına dair bir fikir vermiş sayabilir miyim kendimi? Umalım ki öyledir. (Burada özgünlük ve etkilenme ilişkisini de ele alabilir, bunun çoğaltmadan, ikame ve istismardan farkını da belirginleştirebilirdik. O da başka bir zamana kalsın.)

Değerli yazarın bu çok satma hali ve ürünün reklamcısı rolü üstüne daha çok düşünmesi ve anlatması gerekiyor. Yoksa taklitlerin asıllarla yarıştığı; dikkat, duyarlık ve değer eksikliğinden güç alarak “has”edebiyatı yok saydığı zamanların hükmüne göre kesilen cezayı yalnız zamanında yeterince tanınmayan ya da az tanınanlar değil bütün bir edebiyat çekecek! Bitirirken, çok satmadığı halde (yok sattığı da diyebilirdim!) çok satarlığın kurallarını, küçük pazarında imanla uygulayanlara da değinmeli miydim? Yok; değmez...

8.

Özetle;

Esnaflaşma! Tanıtım, yayıncının işidir; katıl, yardım et, ama ön alma.

Okurun olmak, çok satmak değildir. Çok satan çok değerli sanatçı da vardır.

Edebi yarattı biriciktir. Okurla pazarda bile buluşsa, onunla müşterisi olmayan yanları üstünden ilişki kurar.

Okurla tüketiciyi ayırt eden, bu mümkün değilse aynılaştırmayan bir anlayış ve eylem bütünlüğü geliştirmeliyiz.

Değerli edebiyatın ve edebiyatçının çok sarkenki halini, az satarın sırf bu yüzden kendini değerli sayma aldatisını, sanat eserinden etkilenme ile onu ikame etmenin farkını akılda tutarak bu konuda daha çok konuşabilmeliyiz.

## Mola Ver

Bitti diye atmıyorsak şeyleri, mola vermek diyorum ben adına.

Durulmalı, dinlenmeli bir zaman, yaşamak yorduğunda.

Yaşamaya mola her nasıl olacaksa.

Bittiğine inandığın hiçbir şey bitmiyor ki aslında.

Yağ tenekesinden her zaman son bir yemeklik yağ daha çıkar,

Sıktığın limondan fazladan birkaç damla.

Diş macunu mercimek boyutuyla çıkar son bir sıkmada.

Bereket mi diyelim şimdi buna, tasarruf mu, tamah mı?

Alışmak diyorum ben ve sonu geciktirmek o son yaklaştığında.

Tadı aynı çünkü yapılan son yemeğin, limonlu çayın.

Dişler yine temiz oluyor fırçalanınca.

İnsan bir gün daha yaşamış oluyor şu dünyada.

Mola vermeli, inandığın şeyler ömre zarar kalbe yük olduğunda.

Durulmalı, dinlenmeli bir zaman, direnmek için güç kazanmaya.

Bitti diye ömrümüz her gece ölüvermiyoruz uyku kazandığında.

Mola ver. Geri sar. Yeniden başla.

“Geri sar, geri sar, geri sar!”

Yaşamaya.

Savaşa.

Aşka.

Ünsal Çankaya

Gebze, 20.1.2023



## “Depremde Halkın Kenetlenmesi Tarihe Kazınacak”

**Gazeteci, yazar ve belgeselci Nebil Özgentürk'e Bir Yudum İnsan Belgesel Ofisi'nde misafir olup memlekete, sanata, Antalya'ya dair bir söyleşi gerçekleştirdik. Yolunun Antalya'yla sıklıkla kesiştiğinden söz eden Özgentürk, bu sütunlarda ilk kez okuyacağımız yeni projelerinin dışında, depreme ilişkin görüşlerini de dergimizin okuyucularıyla paylaştı.**

**A**ntalya'ya çeşitli etkinlikler için sıklıkla davet ediliyorsunuz. En son edebiyatımızın usta şairi Nazım Hikmet Ran'ı anma programı için Antalya'daydınız. Muratpaşa Belediyesi'nce, Türkan Şoray Kültür Merkezi'nde düzenlenen gecede yönetmenliğini sizin yaptığımız “Nazım Hikmet 120 Yaşında” belgeseli, Antalya seyircisiyle buluştu ve coşkuyla alkışlandı. Bu belgeselin daha önce çektiğiniz Nazım belgesellerinden farkı neydi ve bu fikir nasıl oluştu?

Nazım'ın kız kardeşi Samiye Yaltırım'ın kurucusu olduğu Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı vardır İstanbul'da. Otuz yıllık bir vakıf... Başkanlığını Rutkay Aziz yapıyor. Bir gün Rutkay abi beni bu vakıfa davet etti. “Nazım'ın 120. yaşına ilişkin bir belgesel yap, biz de destek olalım.” dedi. Rutkay abinin bu teklifi beni mutlu etti ve heyecanlandırdı. Farklı bir şey yapmak istedim bu kez. Nazım'a benzeyen bir oyuncu buldum; makyaj da yapılıncaya ikiz bir Nazım oldu ve Şahin Sancak, Nazım'a hayat verdi. Belgeseli sinema filmi çeker gibi aylarca emek vererek İstanbul'da ve Moskova'da çekti. Nazım'ı kaçırdık, Nazım'ı Piraye'yle, Vera'yla yan yana getirdik, Nazım oturdu hayatını anlattı falan. Doksan dakikalık bir çekim oldu. Ve Nazım 120 yaşına

geldiği zaman belgeseli yayınladık. Belgesel; İstanbul, İzmir, Antalya, Adana ve Ankara'da gösterildi ve diğer illerde de gösterilmeye devam edecek.

■ **Antalya'yla teması canlı biri olarak Antalya'nın kültür sanat ortamını nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Antalya'yı kültür sanat kentlerinden biri olarak görüyorum. Her şeyden önce Türkiye'deki ilk film festivalinin yapıldığı kenttir Antalya. Cannes, Venedik tadında bir festival; Antalya Altın Portakal Film Festivali... Altın Portakal demek, sinema demek. Ben de yazlık sinemalarla büyümüş bir Adanalı olarak çok seviyorum bu festivali. Abim de sinemacı olduğu için onun da filmleri katılmıştı 70'li yıllarda. Abimin filminin yarışma yılları... Ben o zamanlar gencim. Antalya'ya ilk kez bu vesileyle gelmişim. İlerleyen zamanlarda Altın Portakal'ın belgeselini yapmak da kısmet oldu bana.

Yine kentin kültür sanat ortamına zenginlik katan başka bir festivali daha vardır Antalya'nın: Antalya Piyano Festivali. Bu festivale de gönül verdim; çünkü Fazıl Say ve festivalin düzenleyicisi Kadir Dursun, benim çok sevdiğim dostlarımdır. Kadir de bizi başarılı organizasyonlarıyla Antalya'ya çok çeker. Yılda iki kez festival yapıyordu Kadir. Piyano Festivali dışında Finike'nin üstünde Arykanda Antik Kenti'ne klasik müziği taşımıştır.



Antalya'yla gönül bağımlı güçlendiren bir şey daha vardır, ondan bahsedeyim. Manevi babam dediğim Fikret Okyam, bu güzel şehirde yaşamıştır. Fikret abi, 70'li yılların sonunda Ankara'dan ayrılıp Antalya'ya yerleşince artık Antalyalı oldu. O bizim aynı zamanda ustamızdı. Yaşar Kemal, Çetin Altan, Fikret Okyam, Halit Kıvanç... Bu güzel insanlar, 1920'lerin, Cumhuriyet'in çocuklarıdır. Biz bu insanları çok sevdik. Onur, dürüstlük, başarı, ülkeye katkı, yoksul insanlarla dayanışma gibi kavramlar üzerine çok güzel çalışmalar yapan insanlar bu insanlar... Derken Antalya benim uğrak yerim oldu. Çok severim Antalya'yı, tabii temmuz olmazsa...

■ **Nebil Özgentürk denince akla ilk gelen belgeselci kimliğiniz oluyor. Birbirinden değerli pek çok belgeselin yapımcılığını ve yönetmenliğini yaptınız. “Bir Yudum İnsan” adımı verdiğiniz programınızda Can Yücel'den Ruhi Su'ya, Aşık Mahzuni'den Yaşar Kemal'e, Zülfü Livaneli'den Zeki Müren'e birçok sanatçının hayatını bilinmeyen yönleriyle ekranlara taşıdınız. Bunların yanı sıra her ne kadar belgeselci olarak anılsanız da bir de yazarlık yönünüz var. Şu an benim için imzaladığınız “Sessiz Gece Yazıları”, “Sanatımızın Hatıra Defteri”, “Biz Kültür Yolcuları” gibi daha sayamadığım birçok kitabın yazarısınız. Bize bu yönünüzden de bahseder misiniz biraz?**

Benim yazarlık maceram “Bir Yudum İnsan”la başladı. 1992'de, gençlik yıllarımda yazdıklarımı topladık bu kitapta. Çınar Yayınları'ndan rahmetli Rifaz Ilgaz yayımladı kitabımı. 1997'den sonra belgeselci olarak kabul görmeye başladıktan sonra belgesel çekimleri sırasında yaşadıklarımı, hissettiklerimi, belgesellerin özetlerini içeren pek çok kitap yayımladım. Bunlar kitap belgesel karışımı otuza yakın ele avuca gelen çalışmalar. Antalya dâhil bir çok yerde kitap fuarlarına katıldım. Ama yine de hep belgeselci olarak anılırım. O algıyı aşamadım. Tıpkı Şener Şen deyince akla hemen sinemanın gelmesi gibi. Oysa Şener Şen sanat hayatına tiyatroyla başlamıştır ve şimdi de tiyatro yapıyor. Genco Erkal mesela. Genco Erkal demek, tiyatro hatta tek kişilik oyun demektir. Ama Genco Erkal'ın bunun yanında on sekize yakın sinema filmi vardır. Tarık Akan'ın belgeselci kimliğini biliyor muydunuz? Sekiz tane belgesel yönetti Akan. Antalya'nın da belgeselini çekti; Aspendos, Likya Yolu gibi arkeolojik öyküsünü... Özetle bazı insanlar neyle öne çıkıyorsa o yönleriyle anılıyorlar ve bu öyle kalıyor. Benim için de böyle kaldı. Belgesel çekmeyi seviyorum tabii, bundan şikâyetçiyim gibi anlaşılmasın. Belgesel demek, zaten yazı demektir bir bakıma.

■ **Bir söyleşinizde, “Ben belgeseli haber tadında yapmak istemiyorum.” demiştiniz. Siz yaptığımız işi nasıl tanımlıyorsunuz?**

Bir belgeselin içinde haber olsun elbette ama o habe-

ri; anlatımı, müziği ve kurgusuyla biyografik sinema tadında işlesin. Ben Yılmaz Güney ve Atıf Yılmaz'ın ruhuyla büyüdüm. İçimdeki sinema sevgisini ve kuramını belgesellerle vermek istedim. Belgesellerde hem gazetecilik hem de sanat vardır. Belgeselde sadece yana görüntü konulmuyor ki. Bir hikâye anlatılıyor. Röportajların yanı sıra getirilmesine belgesel demiyorum. Ne yazık ki o tür belgeseller yayınlanıyor orada burada. Onlar esasında birer röportaj çalışması. Belgesel, bir hikâye anlatmak zorundadır. Belgeselin bir metni, bir ana iskeleti ve derdi olmak durumunda. Ben hep derdi olan belgeseller yapmaya çalıştım.

■ **Sürekli üreten bir isimsiniz. Yeni projelerinizden söz eder misiniz?**

8 Mart Dünya Kadınlar Günü için Meltem Cumbul'un ve Hakan Bilgin'in oynadığı bir kısa film çektik. Şu an bir Zülfü Livaneli belgeseli yapıyor, sekiz-dokuz bölümlük kısa filmler çekiyoruz. Livaneli'yi Mert Fırat oynuyor. Ayrıca Kuvayi Milliye'ye ilişkin barış öyküleri çekiyoruz. Savaşa gitmek zorunda kalan insanların barış öyküsü... Biliyorsunuz Gazi Mustafa Kemal, savaşı barış için isteyen bir liderdi. Time Dergisi'nde Yunan başbakanının ve komutanının barış ödülüne aday gösterildiği bir adamdı. Biz bunun etrafında bir barış belgeseli yapıyoruz. Kuvayi Milliye'yi anlatarak Nazım'ın destanını da hissederek...

■ **İznilinizle acı gündemle ilgili bir soru yöneltmek istiyorum. Kahramanmaraş Pazarcık merkezli, çevre illeri de etkileyen ve art arda yaşanan deprem tüm Türkiye'yi yasa boğdu. Yüreğimiz yandı. Halk mütahiş bir dayanışma ve yardımlaşma örneği gösterdi. Bu arada eleştiriler de oldu tabii... Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Bu deprem Dünya kenti Hatay, kahraman adını alan Maraş, Gazi adını alan Antep, doğduğum kent Adana gibi birbirinden değerli 10 kentimizi vurdu. Ben bu ülkenin 35 yıldır yazı yazan, belgesel yapan bir insanıyım. Hakikaten tarihe çok hüznü bir kayıt geçiyor. Tarihimiz bu acı günleri kara harflerle yazacak. Kaybettığımız canlar, büyük üzüntümüz... Depremde maalesef sınıfı geçemedik. Yöneticiler, halkımızın taleplerine, ihtiyaçlarına cevap veremediler. Bunu hepimiz gördük ve biliyoruz. Bir halk ancak bu kadar çaresiz bırakılır. Sivil toplum örgütleri ve pek çok belediyenin çabası öne çıktı, ama devlet çarkı işlemedi ne yazık ki. Ülkemizin ve diğer ülkelerin dört bir yanından milyonlar yardım için seferber oldu. Acının ortasında moral veren tek tablo buydu. Bu depremde halkın kenetlenmesi de tarihe kazanacak. Türkiye'nin şu anki hali içler acısı. İnsanımızın en azından yüzde yetmiş yakını kurtuluş bekliyor.

# Kardan Adam



Nimet  
Ünal  
**MIZRAKLI**

**B**abasının işlettiği küçük bakkal dükkanında ki terazi kefesinde tarttığı şeker, tuz ve un kadar beyaz mıydı acaba yaşamın kendisi diye geçirdi aklından. Soğuktu; hava içine işlemişti ama üzerinde onu ısıtacak bir hırkası bile yoktu. Hızlı bir şekilde dükkânı temizledi; tezgâhı sildi. Okuldan arta kalan zamanında tek dünyası olan bu bakkal dükkanında babasına yardım ediyordu. Dersleri esnaf matematiği kadar kolay gelmiyordu ona. Bir abla olarak kız kardeşiyle aynı sınıfta olmak da hiç hoşuna gitmiyordu. Onun bütün hayalleri o küçücük bakkal dükkânının raflarında oturuyordu, hiç kımıldamadan hiç renklenmeden. Ortaokula giden olgun bir kadın gibi duruyordu aynada kendine baktığında. Sokak oyunlarından nemalanmadan büyüyen bir çocuktuktu o. Tek oynadığı oyun ‘bakkalcılık’ olan Sude artık okula gitmek bile istemiyordu. Bunu ailesine nasıl söyleyeceğini bile bilmeden evin yolunu tuttu. Dışarıyı bembeyaz karla örtülüydü. “Kardan adam nasıl yapılır ki?” diye sorarken buldu kendini bir anda. Mahallede diğer çocuklar zaman zaman kardan adam yapardı, o da onları seyredalardı. Eve geç kalmaması lazımdı. Adımlarını hızlı atmak istese de neredeyse dizine kadar birikmiş kar yığınından dolayı adımları gitgide yavaşlıyordu. Hayalindeki kardan adam ona yol arkadaşlığı yapıyordu her gün. Tek arkadaşydı belki de konuşabileceği, içini dökebileceği, danışabileceği. Onun beyazlığına asıyordu çocuk gülüşlerini ve eve girdiğinde yine o çıkmaz odalarda buluyordu kendini.

Sude o sabah kendini yataktan kalkacak gibi hissetmiyordu. Bir gün önce hem okula gitmiş hem bakkalda çalışmış hem de evde annesine ve kardeşlerine yardım etmişti. Yediği azarlara, annesiyle babasının şiddetli geçimsizliğine ve sürekli kavga edişlerine doymuştu artık. Bazen kusmak istiyordu sabahları. Uyanınca lavaboya koşuyordu ama hiçbir şey çıkaramıyordu; sadece anlamsızca böğürüyordu. Babasının işleri çok iyi gitmiyordu. Mahalleli veresiye yazdırıp aylarca ödemiyordu borçlarını. Evde toplam beş boğaz vardı ama evdeki gelir dardı. Sude gün geçtikçe kendini yük hissediyordu bu evde. Gitmeliyim, çıkıp gitmeliyim ama nereye diye geçiriyordu aklından çoğu zaman. Babasıyla konuşması lazımdı. Başarılı bir kardeşle aynı sınıfta olmanın onun gururuna dokunduğunu asla söyleyemez-

di babasına. Söylese de anlamazdı. İçinden “Zaten kim kimi anlıyor ki!” diye geçirdi. Anlamak ama anlaşılammamak... İşte bütün mesele buydu. İnsanlar neden bu kadar sığırdı ve kendisi neden bu kadar derindi. Kendi derinliğinde boğulurken derin bir nefes alıp evden hızla çıktı. Bakkala vardığında etrafta bir grup çocuğun kardan adam yaptıklarına şahit oldu. Kimsenin kendisini görmesini istemiyordu. Kaybolup, bir kömür parçası kadar ufacık olup, kardan adamın gözleri olmayı düşledi o an. Nasıl görüyordu ki dünyayı o? Üstünde durduğu bembeyaz örtüye inat, her şey kapkara mıydı acaba onun gözünde? Babası çoktan dükkânı açmıştı. Her zamanki gibi asık suratıyla Sude’ye baktı. Mutsuz, kibirli ve huysuz ifadesi, öfkeli bakışları ve her an okkalı bir tokat atmaya hazır duran eliyle masaya vurup kızgınlıktan kavrulan sesiyle Sude’ye “Nerede kaldın?” diye bağırdı. Sabahtan başlamıştı yine -Belki de koca bir öküzü öldüren ama kendisini bir türlü öldüremeyen- o şarabı içmeye. Korkudan kalp atışları yine hızlanan Sude yine kekeleyerek cevap verebilmişti babasına. “Şey ben okula uğradım ve kaydımı aldım,” diyebilmişti sadece. Babası ona dönüp “İyi etmişsin. Beni bir masraftan kurtardın. Aferin sana,” diye hiç de şaşırılmayacağı bir tepki vermişti.

Mahalledeki komşuların hemen hemen hepsi neredeyse otuz yıldır birbirlerini tanıyorlardı. Askerden yeni dönmüş yağız bir delikanlıyı konuşup duruyordu herkes. Babasını on iki yaşındayken kaybetmiş. Erkek kardeşiyle dul kalmış anasına ve babaannesine bakıp, babasından kalan borçları ödeyip, hayatı çok küçük yaşta göğüslemiş ‘deli’ lakabıyla yaftalanmış, belki de 1966 yılında o mahallede görüp görülecek kanı en deli akan Seyit, mahallenin birinci sayfa haberi idi o günlerde. Seyit hiç normal konuşmazdı. Tersti biraz; ağzından çıkan iki lafın bir tanesi küfür olurdu. İçki sofraları onsuz kurulmaz, kavgaya onsuz gidilmez ve hiç kimse ondan daha hızlı, daha deli motor kullanmazdı. Çok da çapkınlık yapardı yaşından âla. Bir erkek için hizmet eden, bir erkek için yaşayıp aynı erkek için ölebilecek seviyede ataerkil yapıda olan annesi Nadire Hanım bile korkardı ondan. Nadire Hanım da kayınvalidesi gibi çok genç yaşta dul kalmıştı. Seyit, bu iki dul kadına mahallede laf söz gelmesin diye, onları hiç bırakmamaya karar vermişti daha çok küçük yaşlarda. Mahallenin en hızlı büyüyen erkeği idi o.



Sude'nin annesi telaşlı telaşlı ev temizliyordu her zamanki gibi yüreği dünyaya küsmüş ve bu küskünlüğü de yüzüne yerleşmiş bir edayla. Çok temiz, titiz ve memnuniyetsiz yapısından kaynaklı tartışmalar yaşanırdı evde hep. Sude anne ve babasıyla "Bayram değil seyran değil. Annem - babam beni niye öptü ki?" diyebileceği bir an bile yaşamamıştı bu evde. Bu evde kimse sevgisini göstermez, kimse birbirini öpmez, herkes itinayla uzak dururdu birbirinden. Ne iltifat edilir ne de güzel bir söz söylenirdi. Varsa yoksa bağırarak konuşmalar, kavgalar, dayaklar. Hatta birkaç defa Sude babasının elinden zor kurtarmıştı annesini ve kendisini. Kendi ismini bile duymazdı annesinin ya da babasının ağzından çoğu kez. Sude âşık olup derin duygular yaşayıp gülen, çiçek bakışları olan bir kadın olmak istiyordu. Yüreği yağmur bulutu gibiydi. Bazen kasvetli, bazense pamuk pamuk. Neye duygulanıp neye ağlayacağı, neye güleceği belli olmazdı hiç. Hayata küserek, küfrederek yaşamak istemiyordu annesi gibi.

Pencereden dışarı baktı; yine kar yağıyordu. Kış, artık en şiddetli en aymaz hâlindeydi tıpkı Sude'nin iç dünyası gibi. Bir anda dışarı attı kendini koşarak. Nefes nefese karları yuvarladı, kocaman iki top yaptı üst üste. Tek yol arkadaşı olan kardan adamı yapıyordu. Bu adam kardanı belki ama, dokunduğunda buz gibi hissetmesine rağmen, ona nedense bir sıcaklık veriyordu. Bitirdiğinde, şöyle geçip karşısına bir baktı ve "Canlı olup ruhsuz olanlardansa cansız olup ruhu olanlardansın sen," dedi ona.

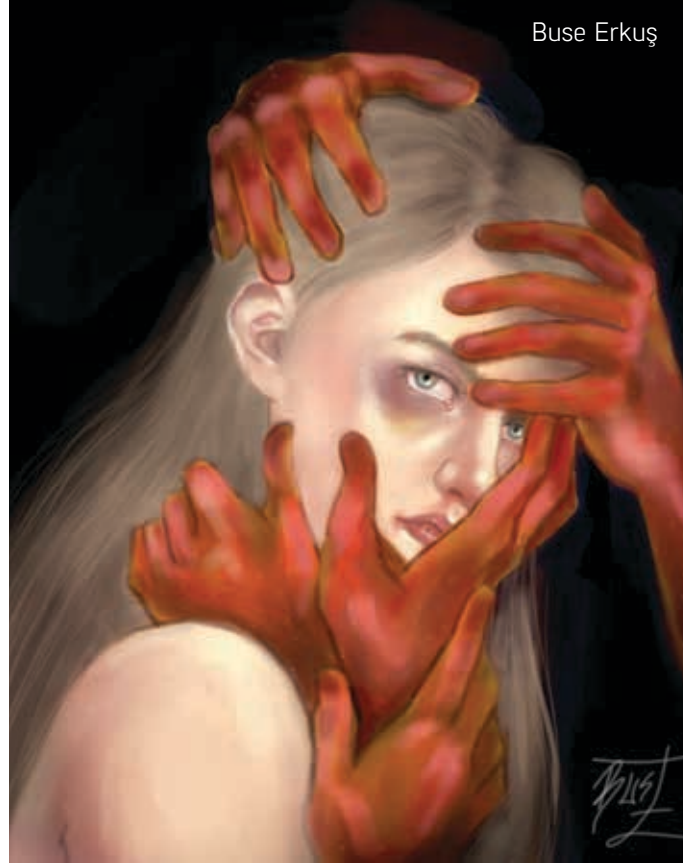
Seyit evden çıkmadan önce her sabah olduğu gibi annesinin onun için hazırladığı kahvaltısını yapıyordu. Nadire Hanım Seyit'le önemli bir konu konuşacaktı ama ne etse nasıl etse bilemedi. Yine yağıp gürleri miydi ki? Tam kahvaltısını bitirmeye yakın Nadire Hanım oturuverdi yer sofrasına Seyit'in yanına. "Seyit'im, ilk göz ağrım benim." Seyit annesine dönüp delici bir bakış attı. "Aman ha oğlum beni bir dinle önce," dedi Nadire

Hanım. "Artık eskisi gibi değilim. Evin işleri çok zorlaşıyor günden güne. Bize bir gelin gelse, şu işleri halletse," dediği anda Seyit hızla ayağa kalkıp evden adeta koşar adımlarla kaçıp gitti. Artık yaşı 21 olmuştu, eve ekmecek getiriyordu ama bu annesine yetmiyordu. Çapkınlık yaptığı kızlar vardı, eğleniyordu ama babasının o lafı hiç çıkmıyordu aklından "Eğlendiğin kızla evlenilmez, evlendiğin kızla eğlenilmez." Seyit bunları geçiriyordu aklından kışın o ayaz soğuğunda motoruyla işe giderken. Kimdi ki eğlenemeyeceği ama evleneceği

kız? Nereden bulmalıydı, kime sormalıydı bilmiyordu. Sanki görev edinmişti bunu kendine. Bir an evvel annesine uygun bir gelin bulmalıydı Seyit. Bu düşünceler zihninde çığ gibi büyüdükçe de daha bir hızlanıyordu motoru. Kardan örtülmüş ama göremediği büyük bir taş çarpınca havada takla atan motorundan fırlayan Seyit, bir anda ileride duran bir kardan adamın üstünde bulmuştu kendini.

Sude evde yalnızdı, evi temizliyordu. Tam odasındaki rafların tozunu alırken dışarıdan gelen acı bir fren sesiyle irkildi. Cama doğru koştu ve kardan adamına baktı ve "Hayır" diye bir çığlık attı. Ayağına ayakkabılarını bile giymeden çıplak ayaklarıyla oraya doğru koştu. Kardan adamın

yerinde, üzerinde kahverengi bir deri mont olan, sırt üstü yatan ve alnının sol kenarından kan sızan gerçek bir adam yatıyordu. Sude az ileride yan yatmış duran motora baktı. Sonra da yerde uzanan kardan adamını yok eden yağız delikanlıyı uzun uzun seyretti. Dokunamıyordu, konuşamıyordu. Sanki dünya durmuştu, her şey kar gibi donmuştu o an. Yerde kıvıldamadan yatan adam gözlerini açtı. Ona bakan bir çift ela gözle buluştu gözleri. Kışın o deli soğuğunda gördüğü en sıcak, hareli ela gözlerle bakıyordu gözlerini ayırmadan. Sude de bakakalmıştı ona. Nasıl delici bakıyor, nasıl şimşek gibi çakıyordu o kömür siyahı gözler. Ne kadar sürdü ona bakışı bilmiyordu ama sanki yıllardır bu gözleri arıyordu gözleri. Bir anda eve doğru koşmaya başladı. Seyit hızla toparlanıp ayağa kalktı, Sude'nin arkasın-



Buse Erkuş

dan koşup kolundan tuttu ve “Dünyanın en güzel gözleri,” diyebilirdi sadece. Sude nefesini kimse duymasın diye içinde tutuyordu. Adamın kolunu tutmasına bile tepki veremiyordu. “Geçmiş olsun. Umarım iyisinizdir,” diyebilirdi kolunu adamın elinden çekerek. “Ben Seyit bu arada. Daha iyiyim evet. Kusura bakmayın sizi de korkuttum ve bir de o kardan adam için çok üzgünüm,” dedi. Sude ona keskin bir bakış atarak “O benim tek arkadaşım, tek sırdaşımdı,” diyerek eve doğru adımlarını hızlandırdı. Seyit o bembeyaz örtünün üstünde uzun, gür, dalgalı, karamel saçları seyre daldı.

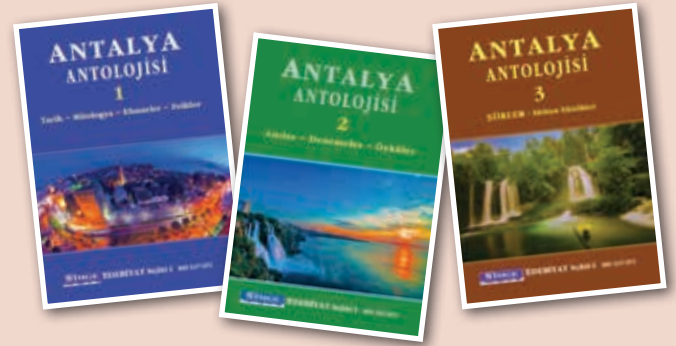
Bütün gün o ela gözlere takılıp kalmıştı Seyit. Kimdi o içini dağılayan güzel? Yaşı en fazla 15 olmalı diye düşündü. Annesine bu kızdan bahsetmeliydi. Eve döndüğünde sabahki siniri kalmamıştı üstünde. Annesinin karşısına geçip “Bir ev var, içinde ela gözlü bir kız var. O kızı bana al. O kız bana yar,” dedi. Annesi şaşkın şaşkın Seyit’e baktı ve “Hangi ev oğlum?” diye sorabildi sadece.

Sude o günden beri çıkmak çıkmak bakan o iki kara gözü unutamıyordu. Hayatında ilk kez bir erkek ona iltifat etmişti. İçinde sanki yakalayamadığı bir kelebek uçuyordu. Perdesini açtı. Camdan dışarı baktığında gördüğü manzara karşısında dili tutuldu. Koskocaman bir kardan adam duruyordu karşısında. Dışarı çıkıp kardan adama yaklaştı. Üzerinde siyah bir kese vardı. İçine baktığında bir not buldu. “Evlene benimle.” Sude ne yapacağını bilemeden elindeki notla eve girdi.

15 yaşında ilk bakışta kendisinden yedi yaş büyük Seyit’e âşık olduğunu sanan Sude, artık kocaman bir eve gelin gelmişti. Evde hizmetçi gibi sürekli iş yapıyordu. Seyit onu umursamıyordu bile. Sürekli sinirli, alkol alan, küfreden ve ortalığı birbirine katan bir adam vardı karşısında. Sude kardan adamının eridiğine şahit oluyordu her geçen gün. Annesi gibi asik suratlı ve mutsuzdu. Umudu, can simidi de değildi artık ona. Sessiz sessiz ağlıyordu yüreği. O gün evde yine bir kıyamet koptu. Sude bedenine ağır gelen darbelerden birine daha maruz kalmıştı. Can havliyle kendini kapının dışına attı. İlk bir hava vardı dışarıda. Saçlarını okşayan tek şey hafif bir esinti idi. Ağzının kenarından akan kan onun tattığı son aşk şerbetiydi. Ara sokaklarda durmadan koşuyordu. Anne ve babasının yanına dönemezdi. Gelin girdiği eve de gidemezdi. Tek bildiği şey artık kimsenin yumruğu inmeyecekti o pamuk yüreğine. İçinde kalan kadın kırıntısıydı ona bütün hayatı boyunca yarenlik edecek. Artık bütün aşklar ona ya dar ya da bir beden büyük gelecekti. Bu duyguyla bir bilinmezliğin yolunu tuttu.

## Antalyalı Kitaplar

Sunumda Adalya Edebiyat Topluluğu’nca hazırlandığı belirtilen üç kitabın ilk seçkisinde Antalya’nın üç bin yıllık kültür ve edebiyatı “Tarih – Mitolojya – Efsaneler – Folklor” başlığı altında halk hikâyeleri, türküler ve maniler gibi anonim verimleri, yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerine yazar ve şairlerimizin de katkısıyla bir seçki derlemesi oluşturulmuş. Gezinlerin Gözüyle Antalya’yı da kapsayan seçkide 24 eski ve yeni yazarımızın Antalya’ya ilişkin ürünleri yer alıyor. Kitap Tarihten Coğrafyaya, Eski Uygarlıkları da içeren bir Antalya yolculuğuna davet ediyor okurlarını.



Antolojinin ikinci kitabı, “Anılar – Denemeler – Öyküler” başlığıyla çağdaş Türk edebiyatının düzyazı türünde usta yazarlarını da ağırlıyor. Bu kent edebiyatı seçkisinde Cahit Uçuk, Falih Rıfkı Atay, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ömer Bedrettin Uşaklı, Cavit Orhan Tütengil, Uğur Kökden, Mina Urgan, Ahmet İnam, Hüseyin Çimrin, Celâl Hafifbilek, Duran Yılmaz, Hasan Kıyafet, Nuni Erkal, Neşe Karel, Mustafa Tuncel, Tecelli Sırma, anı, öykü ve denemeleriyle yer alıyor.

Antolojinin üçüncü kitabı “Şiirler ve Edebiyat Etkinlikleri”yle Antalya Kültür ve Edebiyat setini tamamlıyor. Çağdaş Türk şiirimizden seçilmiş Antalya temalı şiirler, Ahmet Hamdi Tanpınar’la başlıyor. Ve bu kronolojik derleme günümüz şairlerine kadar sürüyor. Antalya’dan Şiirler bölümünde yer alan 90 şairin bazıları: Ahmet Kutsi Tecer, Ekrem Reşat Uluç, Nâzım Hikmet, Muammer Lütfi, Ömer Bedrettin Uşaklı, Behçet Kemal Çağlar, Hamit Macit Selekler, Baki Süha Ediboğlu, Aziz Nesin, Cahit Külebi, Metin Demirtaş, Ataol Behramoğlu... Kimi şairlerimizin Antalya şiirleri okurları için sürpriz olacak.





"İsimsiz", Ercan Ayçiçek, 60x60cm, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 2023



Gülçin  
GÜLAN

## Antalya'da Felsefe Kongresi Akademi Halkla Buluştu

**Türkiye Felsefe Kurumu'nun (TFK), Antalya Sanayici ve İş İnsanları Derneği (ANSİAD) ile 1-5 Şubat tarihleri arasında düzenlediği "Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de Felsefe" başlıklı ulusal felsefe kongresi Antalya'nın ev sahipliğinde Akra Hotel'de gerçekleşti. Kongre, 35 farklı üniversiteden akademisyenler, 25 sistematik disiplin, 15 topluluk oturumu, 15 farklı üniversitenin 15 yuvarlak masa toplantısı, 3 belediye toplantısı, 50 davetli konuşmacı, 70 yuvarlak masa tartışmacı ile gerçekleşti.**

**K**ongrenin açılış konuşmalarını Antalya Sanayici ve İş İnsanları Derneği (ANSİAD) Başkanı Akın Akay Akıncı, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO) Başkanı Ali Bahar, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Öcal Oğuz, Antalya AKEV Üniv. Rektörü Kamile Akgül, Antalya Bilim Üniv. Rektörü İsmail Yüksek, Akdeniz Üniv. Rektörü Özlenen Özkan, Antalya Büyükşehir Belediyesi Başkanı Muhittin Böcek ve TFK Başkanı İoanna Kuçuradi yaptılar.

Kongre Başkanı Kuçuradi, "Düşünce dünyasında bir amacın gerçekleşmesi uzun zaman alıyor ve sebat yetmiyor inat istiyor" diyerek hem TFK'nın ulusal ve uluslararası düzeyde felsefeye katkılarını özetlediği hem de beş ana kategorideki kongre programını özetledi. Kuçuradi, "Yönetim biçimi Cumhuriyet olan bir devletin yurttaşı isek, o devlet hepimizin ve herbirimizindir." diyerek insan hakları temel alınarak teşkilatlanmanın gereğine işaret etti.

Kongrenin ilk oturumu "Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de Felsefeye Genel bir Bakış" başlıklı Mehmet Ö. Alkan'ın tarihsel ve eleştirel sunumuyla başladı. Alkan, felsefe bölümlerinin sayısal olarak arttığını nitelik olarak ise, 1961-1971 arası hariç, mali ve idari özerkliğinin olmadığı üniversitelerde artmadığını tarihi örneklerle açıkladı. "Felsefe özgür bir iklimde olur" diyen Alkan, 2023 Türkiye'sinde düşünce özgürlüğü kadar ifade özgürlüğünün önemli olduğuna, üniversitelerde akademisyenlerin toplumsal sorunları ele alıp çözüm üretmede çekingen davrandığına dikkat çekti. Sosyal bilimler ve felsefe alanında birbirini okumamanın da akademik gelişmeye engel olduğunu belirtti.

TFK Yönetim Kurulu üyesi, Antalya Bilim Üniversitesi öğretim üyesi ve ANSİAD Felsefe Okulu kurucusu Prof. Dr. Yusuf Örnek ise, kongreyi değerlendiren kapanış konuşmasında "Kökleri Tanzimata kadar giden Türk felsefesi evrensel felsefenin bir parçasıdır. Yerli ve milli felsefe olmaz. Türk Felsefesi iki kaynaktan besleniyor: Batı ve Doğu. Felsefecilerden beklenen, evrensel bir bakış açısıyla, kucaklayıcı, bağımsız düşünmeyle konulara ve tarihe yaklaşmak olmalı. Her türlü ideolojik, dinsel takıttan ve dünya görüşünden azade bir şekilde eleştirebilmeli, sorgulayabilmeli. Batılı felse-



feciler Türk felsefesinin hem Batı'nın hem Doğu'nun felsefe geleneğine sahip çıkacak ülke olarak Türkiye'yi görüyorlar" vurgusunu yaptı.

Bugün için eksikliklere işaret eden Örnek; "Belli ki felsefe dili üzerine daha çok konuşmalı ve yazmalıyız. Türkçe felsefe yapmanın olanakları ve sınırlarının neler olduğunu tartışmalıyız. Birbirimizin eserlerini daha sık okumalı ve diyalog içinde olmalıyız. Kant'ın akıl anlayışıyla hareket etmeliyiz: Akıl sorgulayıcı, eleştiricidir ama sürekli diyalog arar, birleştiricidir. Türkiye'deki felsefecilerin kutuplaşma lüksü yoktur. Eksiklerimizden biri de Hint ve Çin felsefi düşünce gelenekleri üzerine Türkiye'de pek çalışılmamasıdır." dedi.

Kongrede Cumhuriyetin 100. yılını kutlarken Türkiye'de felsefe yapmak için yeterli özgürlüğün olmadığı, düşünce ve ifade özgürlüklerinin sınırlandırıldığı yerde felsefenin gelişmesinin mümkün olamayacağı, felsefi düşüncenin sadece temiz bir havada yetişeceği aksi takdirde felsefenin ya sahte bir bilimselliğin ya da ilahiyatın hizmetkarı yapılacağı vurgulandı. Halkın felsefe ve felsefe eğitimine ilgisinin çok büyük olduğu hem kongre oturumlarındaki yoğunlukta hem de İoanna Kuçuradi'nin Konyaaltı Belediyesi ve Nuran Direk'in Muratpaşa Belediyesi Konferansları'nda gözlemlendi. Orkestra şefi, piyanist Can Okan'ın piyanosu eşliğinde Nietzsche ve felsefesini dinlemek ise çok enteresandı.





İdris  
ÖZYOL

## Kaleiçi Gezme Kılavuzu: 2 Her Sokak Aynı Bir Dünya



**Kaleiçi gezimizin ikinci ayağında küçük bir ahşap köprüden atlayarak zaman yolculuğuna çıkıyoruz. Bu köprü bizi, bir zamanlar Aziz Leontios'un kemiklerini barındıran şapelin izlerine, rivayete göre 67 yıl bir sütunun üstünde yaşayan Aziz Alypios'un kilisesine, Yenikapı Millet Hamamı'na, Kulaksız ailesinin evine, kapısında kandiller işli Papazın Evi'ne, pahlı köşelere, Lesbos bezemelerine götürecektir.**

**K**aleiçi Antalya'nın kalbi... Geçen sayıda bu kalbi nasıl kavrayacağımızı, elimizde nasıl tutacağımızı, ağırlığını, hacmini, boyutlarını biraz anlamaya çalıştık. Dış surlar boyunca yürüdük önce. Kentin girişlerini, kapılarını, ana güzergahlarını gözümüze kestirdik ve sonra daldık içine. Burası Kaleiçi olduğuna göre, ilkin onu kuşatan kaleyi, yani Antalya Kalesi'ni tanımak, iç ve dış surlarını keşfetmek gerekir. Gezimizin ilk turunda tam da bunu yaptık işte. Bu sefer pek bilinmeyen, geçen yazımızda bir miktar bahsettiğimiz ücra bir geçitten gireceğiz Kaleiçi'ne. Park Caddesi'ndeki Rus Başkonsolosluğunun tam yanındaki ahşap köprü, bizi sur kalıntılarının üzerinden atlatarak Kaleiçi'ne sokacak. Genel yürüyüş güzergahının üstünde olmaya, biraz kıyıda, kuytuda kalan bölgeleri dolaşıp, bizi bekleyen sürprizlere kulak kesileceğiz. Sadece bakmayacağız, aynı zamanda da dinleyeceğiz. Çünkü Kaleiçi'nin seslerini duymazsanız, bu yavaş dönen dünyayı, ağır aksak yürüyen zamanı tam olarak hissedemezsiniz. Eksik kalır.

### Konsolosluk Yanında Köprü

Ahşap köprüyü geçtik ve Kaleiçi'ne girdik. Sola doğru dönüp Hesapçı Sokak'a, sağ tarafa yürürsek de Kaleiçi'nin derinliklerine, birbirinin içine geçmiş sokaklara dalabiliriz. Kaleiçi'nde nereye dönerseniz dönün, hangi sokağa girerseniz girin sizi bir tarih kokusu, özel bir doku, farklı bir atmosfer, ayrı bir hava bekliyor. Biz sağa yürüyelim. Yani Dumlupınar Ortaokulu'na doğru... Antalya'nın en eski okullarından olan, 118 yıllık

geçmişe sahip bu yapı özel bir ilgiyi, karşısına geçip izlemeyi, etrafında dolaşmayı fazlasıyla hak ediyor. Önünde durup biraz anlatalım: 1905 yılında Rum Kız Mektebi olarak açılan bina, 1. Dünya Savaşı sırasında hastane olarak hizmet verdi. 1950'li yıllarda Antalya milletvekili yapan Doktor Burhanettin Onat, o yıllarda okulun müdür odasını ameliyathane olarak kullandı. Milli Mücadele günlerinde Rum nüfus Yunanistan'a gönderildikten sonra boş kalan bina, 1927-1928 yıllarında Ticaret Mektebi, 1929'dan sonra da Dumlupınar adıyla ilkokul olarak kullanılmaya başlandı.

### Dumlupınar'ın Yerinde Şapel

Binayla ilgili kitabi bilgiler böyle. Fakat bir de bu alanın Rum Kız Mektebi olmadan önceki geçmişi var. Okul inşaatından önce bu alanda Aziz Leontios Şapeli vardı kimi kaynaklara göre. 1895 yılında, 500'e yakın evin kül olduğu büyük Kaleiçi yangınında bu şapel de hasar gördü. Yangın sonrası bağış kampanyası başlatan Rum nüfus şapelin yerine kız okulu yaptırdı. Yardım kampanyasında Pisidia Metropoliti Yerasimos Tandalis, Doktor Vasil Piperidi, Avukat V. Teofanidi gibi isimlerin öncülük yaptığı biliniyor. Cemaatin ileri gelenleri, Metropolit Yerasimos Tandalidis'e okulun açılış töreninde teşekkür belgesi verdi.

### İdam Edilen Dokuz Hristiyan

Biraz daha geriye, şapele gidelim. Şapelin adandığı Aziz Leontios kimdi? Hristiyanlar, Roma döneminde





en büyük katliamı İmparator Diocletianus (MS 284-305) zamanında yaşadı. 303 yılında Diocletianus'un bir fermarıyla başlayan katliam dalgası 10 yıl sürdü. Bir tahmine göre bu dönemde 3 bin kadar Hristiyan öldürüldü. Birçokları da işkence görüp hapse atıldı. Bu katliamlar Attaleia, Side, Perge gibi kentlerin yer aldığı Pamfilya bölgesinde de yaşandı. Yani şu an üzerinde yaşadığımız coğrafyada. Hristiyan azizlerin yortu günlerinin ve kısa biyografilerinin kayıtlı olduğu Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae'a göre Leontios, Attes, Alexandros, Kindaios, Mnesitheos, Kyriakos, Minnaios, Katunes ve Eules isimli Hristiyanlar, Artemis Tapınağı'na saldırdıkları için Perge'de öldürüldüler. Perge'de stadion yapısının sonradan arenaya çevrilen bölümünde duran taştan kazık yuvaları, halk huzurunda yapılan bu katliamı anıtırır.

#### Perge'den Getirilen Kemikler

Adına şapel yapılan Aziz Leontios işte bu 9 isimden biri. Fakat mevzu burada bitmiyor. Bütün inançlar gibi Hristiyanlık da hurafeler yumağıyla sarmalanmıştır. Bir hurafeye göre, Aziz Leontios'ın kemikleri 1800'lü

yıllarda bir rüyayla bulunmuş. Antalya'da yaşayan bir Rum, güya Leontios'u rüyasında görüp pedere anlatmış. İki birlikte Perge Antik Kenti'nin bulunduğu Murtana'ya (bugünkü Aksu) gitmişler. Azizin rüyada söylediği noktayı kazıp kemiklerini bulmuşlar. Emanetler Pandelis Teofanoğlu'nun bağışlarıyla yapılmış Aziz Dimitrios Kilisesi'ne yerleştirildi. Kaynaklarda bu şekilde anılan kilisenin hangisi olduğunu bilmiyorum, ama Büyükşehir Belediyesi eski hizmet binasının yerinde olan, 1932 yılında müştemilatıyla birlikte yıkılan kilise olabilir. Tabii bu sadece bir varsayım. Leontios'un kemiklerinin daha sonra Rum Kız Okulu'nun yerindeki şapele kaldırıldığı aktarılıyor. Bu şapel muhtemelen kemikleri muhafaza etmek için yapılmış olabilir. Büyük yangından sonra ise kemiklerin akıbeti meçhul.

#### Kız Okuluna "Lesbos" Benzetmesi

Dumlupınar Ortaokulu'nun Rum Kız Okulu olduğu dönemden kalan en orijinal bölümü bugünkü arka kapısı. Muhtemelen geçmişte ana kapı olarak kullanılan bu kapının alınlık kısmındaki 'Lesbos Kymationu' dikkat çekici. Antik mimarlıkta kullanılan, İon Kymationu ile



profil bakımından farklılık gösteren, kalp şeklindeki yapraklar ve yapraklar arasında yer alan mızrak uçlarından oluşan bezeme kuşağına Lesbos Kymationu deniyor. Bu alınlığın sağ kısmı geçen yıl çöktü ve Antalya Arkeoloji Müzesi'ne kaldırıldı.

### Yenikap'da "Millet Hamamı"

Arka kapının açıldığı Yenikapı Sokak, Kaleiçi'nin 'nevi şahsına münhasır', kendine özgü telaşsız bir hareketliliğe sahip, ayrı bir aurası, havası, kitlesi bulunan en ilginç sokaklarından biridir. Sokağın girişindeki Yenikapı Millet Hamamı illa ki dikkatinizi çekmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılan bu Rum hamamının gerçek adını aslında bilmiyoruz. Milli Mücadele sonrası el değiştiren, birileri kitabesindeki Rumca yazıyı 'günah' olduğu gerekçesiyle silmiş. Tapu kayıtlarına göre hamamın son Rum sahibi Konstanti kızı Anastasya... 1925'te başlayan mübadele ile terk ediliyor. Tefviz Komisyonu tarafından hamama değer biçiliyor ve Yanya göçmeni bir aileye satılıyor. Birkaç defa el değiştiriyor. 1940'lara kadar hamam olarak işletildikten sonra, 1950-1960 arasında hububat deposu olarak kullanılıyor. Uzun süredir boş olan hamam, restore edilerek ziyarete açılmayı bekliyor. Heybetli bir dış görünüşe sahip hamamın, içi de muhteşem. Özgünlüğü büyük ölçüde korunmuş olan hamamın akustiği de dillere destan...



### "Sütunlu Aziz" Anısına Kilise

Sokaktaki başka bir Rum yapısı da Hagios (Aziz) Alypius Kilisesi... 1844 yılında inşa edilen kilise, Milli Mücadele'den sonra Antalya'da Rum nüfus kalmayınca kaderine terk edildi. 2007'ye kadar depo olarak kullanıldı. Bu dönemine tanık oldum, son derece metruk haldeydi ve içindeki süslemeler, freskler zor fark ediliyordu. Kapısının iç yüzünde Karamanlıca yazıt bulunan tek nefli yapı 2011'de restore edilerek Yenikapı Rum Kilisesi adıyla ibadete açıldı. Kilisenin adandığı Aziz Alypius da ilginç bir karakter. Kendisi bir 'stylite'. Yani sütun üzerinde yaşayan çilekeş... Aziz Simeon'un 421 yılında bir sütunun üzerine çıkıp oturarak başlattığı 'stylitizm' hareketi özellikle doğu Hristiyanları arasında çok popüler oldu. Manastır hayatını ve çileciliği bir ileri boyuta taşıyan 'stylite'lar çoğu yerde aziz mertebesine yükseltildiler. Kilisenin adandığı 'stylite aziz' Alypius (522-640) Hadrianopolis'te (Edirne) doğdu. Rivayete göre pagan tapınağını kiliseye çeviren Alypius, önüne de bir sütun dikerek ömrünü bunun

üzerinde geçirdi. Hristiyan kaynaklarına göre 53 sene sütun üzerinde ayakta durduğu rivayet edilen Alypius, artık ayakları taşımayınca yere inmek yerine hayatının son 14 senesini de sütun üzerindeki platforma uzanarak geçirdi. Kiliseye göre Simeon ve Daniel ile birlikte üç önemli styliteden biri kabul edilir.

### Papazın Evindeki Kandiller

Millet Hamamı'nın sol yanından kıvrılarak giden yoldan Zafer, Müze ve Kandiller sokaklarının birleştiği meydancığa çıkalım. Kandiller Sokağı'na girip ilk sağa döndüğünüzde karşınıza çıkan Kaleiçi konağı Kulaksız ailesinin evi. Binanın duvarına Muratpaşa Belediyesi tarafından çakılan kare kodu okutursanız bu geleneksel Kaleiçi evi hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşabilirsiniz. Muratpaşa Belediyesi kare kod uygulamasıyla Kaleiçi'ndeki bazı evlerin tarihçesini meraklılarla, ziyaretçilerle buluşturuyor. Sokakların bulunduğu bu meydancıkta bir başka ilginç yapı da, şu an Varuna Bar'ın hizmet verdiği bina. Halk arasında 'Papazın Evi' diye bilinen görkemli binanın giriş kapısının her iki yanında dikkatli gözler için birer kandil ya da mum tasviri duruyor. Tam burada kulağınıza bir şey fısıldayalım: Mekanın girişinde sağ tarafta duran tablonun arkasında da bir haç var. Bar çalışanlarına rica ettiğinizde, tabloyu hafif öne çekerek haçı görebilirsiniz.

### Kaleiçi'nin "Pahlı" Köşeleri

Kaleiçi anlatmakla bitmez. Sokakların bizi çıkartacağı başka mekanları, alanları, konakları, yapıları, ayrıntıları sonraki yazılara bırakıp, Kaleiçi'nin bir çok köşesinde keşfedebileceğiniz bir detaydan bahsedelim. Sokak girişlerinde yer alan geleneksel Kaleiçi evlerinin bir kısmının köşeleri yuvarlatılmıştır. Keskin köşelerin yuvarlatılarak yumuşatılmasına 'pahlamak' deniyor. Bu köşeler de 'pahlı köşeler'. Sokak köşelerindeki pahlar, at arabaların geçişini kolaylaştırırken aynı zamanda köşelerin de kırılmasını, tahrip olmasını engeller. Bu pahlı köşelerin bir kısmı yalın olarak bırakılırken, büyük çoğunluğu çeşitli işlemlerle süslenmiştir. Antalya'nın tarihi çekirdeği Kaleiçi'nde 78 adet pahlı köşe bulunuyor. Bu pahların tepe noktalarında ise bitkisel, geometrik, mukarnash, figürlü, yazılı silme ve tepe kısımları testere formunda olmak üzere yedi ana tip ve kendi içerisinde altı adet alt tipe ayrılan bezemeler bulunuyor.

# Antalya'nın Venüs Heykeli ve Ona Bakışımız

**Antalya Altın Portakal Film Festivali'nin ödülü bildiğimiz gibi elinde portakal tutan Venüs heykelciğidir. Akarsuları bol ve bereketli Antalya'mızın topraklarına güneşin elini değdirmesi ile yetişen portakalın, festival simgelerinden biri olmasını hiçbirimiz yadırgamayız. Peki ama neden Venüs? Ve ona nasıl bakıyoruz?**



Tarkan  
**ERKAN**

**F**estivalin fikir babası ve şehrimizin 1963 yılındaki Belediye Başkanı Avni Tolunay, Antalya'nın hem yüzünün denize dönük olması, hem de tarihsel mirası vesilesiyle bunları en iyi Venüs'ün temsil ettiğini düşünür. Çok da iyi düşünmüştür bana göre. Peki bu Tanrıça Venüs hakkında neler biliyoruz? Nam-ı diğer Afrodit'i nasıl konumlandırıyoruz düşüncemizde? Onu istiridye kabuğundan yükselen Boticelli'nin ünlü resmindeki gibi denizi temsilen salt güzel bir dişi varlık olarak mı görüyoruz, yoksa Afrodit adının bugün çağrıştırdığı şekliyle kâh seksapel, kâh romantik aşk kavramı ile mi ilişkilendiriyoruz? Evet, tüm bunların hepsi onun gerçeğinin parçası olmakla beraber, bütünün de sadece birazıdır. Ne demek istiyorum?

Bu Tanrıça, kimliğinde yaşam ve ölümü aynı anda barındırırken döngüsellığı de simgelemekte; kaynaşmayı, coşkuyu, çokluğu da temsil etmektedir. Deniz gibi amorf özelliği ile katı olmayana, durmayana, devingenliği temsil eder. Deniz yoluyla her tür alış-veriş, sanatı, insanları, varlıkları bir araya getirir. Venüs ve öncülleri her şeyin, her bir farklı şeyle birleşip yeni oluşumlara gebe olmasının vücut bulmuş şeklidir. Hayattır, evrenseldir. Sanat dünyasının genç bir dalı olan sinema, çıplak hakikate yaklaşma çabası içinde tüm bunları bize anlatmak istemiyor mu zaten?

Antalya'nın Venüs heykeli şekillendirilirken hangi form örnek alındı bilmiyorum ama isim itibarıyla Roma kültürüne ait bu Tanrıça, özelliklerini Yunan'ın Afrodit'inden devralmıştır. Onun da kökleri Fenikeliler'deki As-tarte, Babil'deki Mylitta, Sümer'deki İnanna'ya dayanır. Tüm bunları kadim Toprak Ana'ya, kutsal gökyüzü Tanrıçalarına kadar götürebiliriz.

Kadim topluluklar, evreni anlamlandırmaya çalışırken muazzam bir zihinsel buluş ile hikayeler anlatır, yaratıkları Tanrı ve Tanrıçalara bir çok sıfat yüklerler. Hatta karşıtlıklarını da içlerinde barındıracak şekilde onları tasavvur ederler. Aksi durumda insanların evren ve yaşam karşısında soruları cevapsız kalırdı.

Bakmayın siz mitlere. Yazıya döküldüğü anda çoktan erkek eli değmiş ve erkek dili ile dönüştürülmüş bugün okuduğumuz bu mitler, aslından koparılmış bugünkü dünya düzeninin ürünüdürler. Zaman içerisinde yerleşik düzen ile "sahiplenme" kavramını geliştirip, genişleten insan evladı, kültürün temel taşlarını atmaya başladığında bu hem gökyüzüne hem de yeryüzüne ait olan Tanrıçanın özelliklerini bir bir törpüler, yontar ve erkek egemen yeni söyleme adapte eder. Bu, "Afrodit gibi kadın" ya da "Venüs kadar güzel" düşünce banallığına kadar uzar gider. Bugüne ait dikotomik düşünce onların özelliklerini teke indirir, mesela ölümü yaşam-



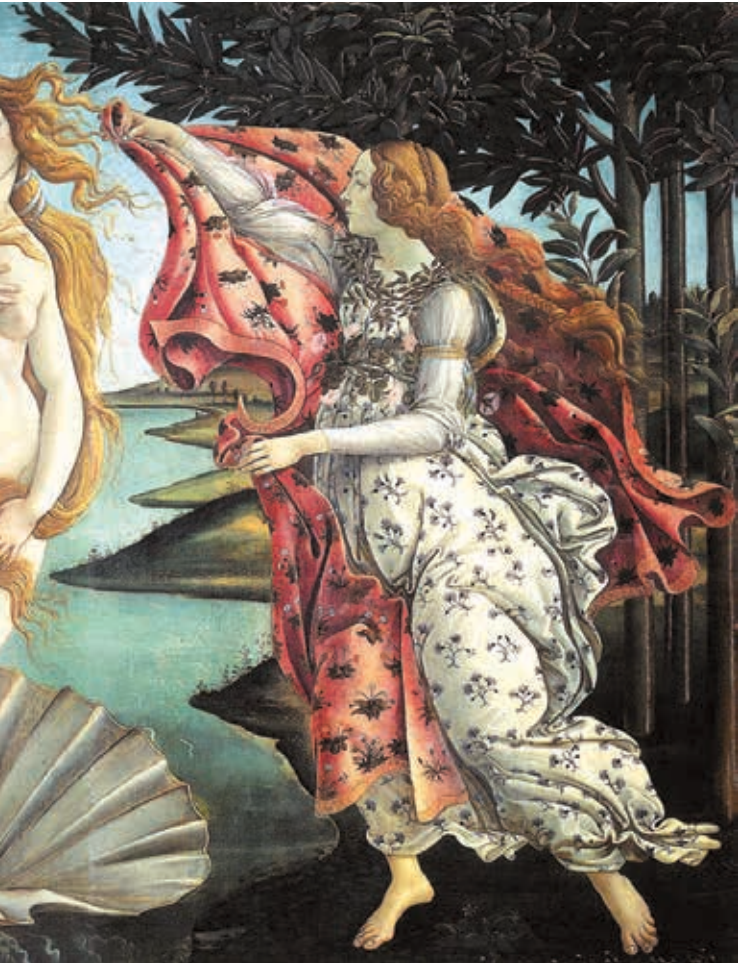


dan koparır. Onun karşısına bunu koyar, birini üst diğerini ast yapar. Erkek unsuru ege- men, kadın olanı ise edilgen kılar. Anlatılar zamanla sulanır, eğlencelik olurlar. Hollywo- odlaşmış Marvel dünyasında bambaşka şeyleri anlatır olur, kurulu düzene hizmet ederler. Tahtından edilen Tanrıça yeni normlara tabi tutulup tekrar yontulur, her tür ölçüleri er- kek düşüncesine göre şekillenir ve hayatın dinamiğini simgeleyen cinselliği salt modern bir aşk, seks temsiliyetine indirgenir. Venüs baştan çıkarıcı ve tehlikeli olur. Böyle bir bakış açısına hakim olanlar “fazlaca çıplak” bulduğu Antalya Venüs heykeli karşısında dehşete kapılır. Nitekim bir dönem ortalıktan kaldırılan Antalya’nın Venüs heykeli karanlık dört duvar arasında bir süre saklı tutulur. Ataerkil mitlerin satır aralarını dikkatle oku-duğumuzda Venüs’ün kadimliğini halen bu- labiliriz. Bu Tanrıçanın eski dünyanın erkek Tanrılarından çok önce de var olduğunu an- larız. Yeni ay, dolunay ve eski ayı kimliğinde simgeleştirdiğini, onun aynı anda genç bir kız, doğurgan anne ve yaşlı bilge kadın olma- sından anlarız. Hatta o kadar bütünseldir ki kendisi, kimi zaman kazı buluntularında doğadaki eşeysiz üremeyi temsilen karşımıza sakallı hatta falluslu hali ile belirir. Hem Zühre, Astarte, Venüs olarak gökyüzünde bir

gezegendir, hem de Toprak Ana olarak yeryüzüne aittir. Yeraltın- da da yeri vardır ama o dehlizlere girmeyelim şimdilik. Kısacası bere- keti; hayatın döngüsünü ve onun ele sığmaz canlılığını, hareketliliğini simgeler. Elbette onun oldu- ğu dünyada erkek unsuru da vardır. Bahsettiğim anaer- killik değil, anasoyluktur. Dilimizdeki “oğlan dayıya, kız teyzeye benzer” sözü bundandır.

Bu çağlar, insanların he- nüz daha cinsel ilişkinin doğum sebebi olduğunu bilmedikleri zamanlar- dı. Kendinden menkul doğurduğu sanılan dişi unsura muhteşem göz- lerle bakılırdı. Bu se- bepledir ki arkeologlar, Batı Avrupa’dan Baykal Gölü’ne kadar geniş bir coğrafyada bugün Venüs diye adlandırdığımız bu Tan- rıça heykellerini gün yüzüne çıkartırlar. Hepsinde de doğurgan, besleyen yönüne bir vurgu vardır. Kadının, insanlık dünyasında tapınılan ilk varlık olmasının sebebi budur.

Belki bu yazıda, Venüs’ün Afrodit versiyonunda Uranos’un kesilen uzvunun nasıl denize düşüp ka- barttığını ve köpüklerinden Tanrı- çanın yükseldiğini; Güzel Tanrıça- nın kemerini Hera’ya verip onun Zeus’u nasıl tahrik ettiği gibi mit- leri okumayı bekleyenler olmuştur. Yanıltmışlığım, göğsü açık Venüs’ü “sadece” çıplak olduğunu anlatmak istemediğimdendir. Antalya Venüs Heykeli’nin estetiği çok konuşulur ve ben buna da hiç değinmeye- ceğim; ama eril bakışın yonttu- ğu Milo Venüs’ü de gerçeğini hiç temsil edemez.





## Dr. Kadri Yakut Anlatıyor: “Tanıdığım Deniz Baykal”

Ülke siyasetine damgasını vuran isimlerden Deniz Baykal'ı 13 Şubat 2023 tarihinde kaybettik. Maliye, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Dışişleri Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı gibi önemli görevlerin yanı sıra, uzun yıllar Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığı görevlerinde de bulunan Antalya devlet adamını, çocukluk arkadaşından dinledik.



İlke  
TÜRKDOĞAN

■ Kadri Bey, sizi Atatürk'e olan sevginizle ve çok başarılı bir genel cerrah olarak tanıyoruz. Ayrıca yakın zamanda son yolculuğuna uğurladığımız Deniz Baykal ile çocukluk arkadaşısınız. Bize kısaca kendinizden ve Deniz Baykal'la nasıl tanıştığınızdan söz eder misiniz?

Yıllar öncesinden dedelerimiz tanışmış. Biz ortaokulda karşılaştık ve o zamandan bugüne iletişimimiz hiç kopmadı. Ben 1936, Antalya Kaleiçi doğumluyum. Deniz ise 1938 doğumlu. Ben Deniz'den iki yaş büyüğüm ama onunla aynı sınıfta okuduk. Hemen anlatayım: İlkokula başlayacağım yıl tifo oldum, bu yüzden de bir yıl geç başlayabildim. Deniz'in babası Hilmi Amca da oğlunun çok yaramaz olmasından şikâyetçi olarak, kendisini evlerine yakın olan Mustafa Kemal İlkokulu'na yollamış. Deniz çok zeki bir çocuktur. Üç ay sonra okumayı sökmüş. Öğretmen de babasını okula çağırıp, onu ikinci sınıftan başlatmaya karar verdiklerini söylemiş.

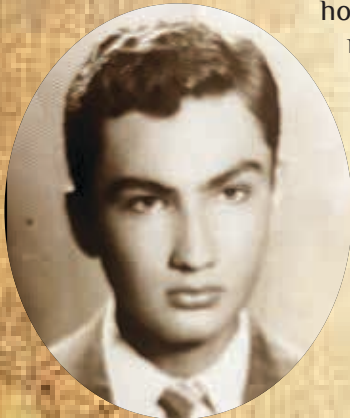
■ Bize arkadaşlığınızı anlatır mısınız?

O zamanlar Antalya'da tek ortaokul ve tek lise var: Antalya Lisesi. Ortaokul birinci sınıfa başladık ve işte o zaman Deniz Baykal ve eşi Olcay Vural ile karşılaştık. Ortaokulun tamamında ve lise sona dek aynı sınıftaydık. Deniz çok cevval, hareketli bir çocuktur. Dersleri de çok iyiydi. Beraber çok seyahate, okul gezisine katıldık. Osman Batur adında bir Almanca hocamız vardı. Lisan ve tarih öğrenelim diye otobüsle bizi Alanya, Aspendos, Perge'de gezdirirdi. Turist varsa, İngilizce, Almanca konuşalım isterdi. Deniz'in yüzmeye de merakı çoktu. İyi yüzerdi. Ayrıca basketbol ve tenis de oynardı lisede. Hatta şöyle bir anımız da var: Benim nişanımın olduğu gün, -tabii o zamanlar görücü usulü evlilikler-, Deniz iki tenis raketi



getirmişti. Biz tenis oynadık, annemler de eşimin ailesine nişan takmaya gittiler.

Sonunda mezun olduk; Deniz, Olcay ve ben. O yıl haziran ayında mezun olabilen ender kişilerdeniz. Ben edebiyat sınıfından tıbbiyeyi kazandım. Onlar fen sınıfından hukuk ve siyasal bilgileri kazandılar. Beraber Ankara'ya gittik ve üniversitelere üçümüz de müracaat ettik. Deniz ve Olcay Ankara'da üniversite eğitimi aldılar ve 1959'da mezun oldular. Üniversite sırasında Hukuk Fakültesi ile Siyasal Bilgiler Fakültesi münazara yaparlardı. Deniz Hukuk Fakültesi'nin münazara grubunun başındaydı. Çoğunlukla onlar kazanırlardı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir hocanın dikkatini çekmiş bu durum. Nermin Avadan Hoca yanlış hatırlamıyorsa. Deniz'i asistan olarak aldı. Sonradan hoca, Siyasal Partiler ve Siyasal Doktrinler Kürsüsü'nü kurdu. Başına





Deniz geçti. 1963'te Amerika'ya gitti. "Dünyayı tanımak, dünya siyasetini görmek istiyorum" dedi. Çok iyi üniversitelerde çalışmasını yaptı, geldi. Doçent oldu.

Bir yaz ayı, Olcay'la ikisi Akçakoca'ya gitmişler. Ailelerinin haberi yok, onlara yük olmak istemiyorlar. Oradaki evlendirme dairesine başvurmuş, sonra da denize girmişler. Denizde yüzerken evlendirme dairesinden görevli gelip isimlerini seslenmiş. Havlu sarıp nikah masasına oturmuşlar. Deniz'in şahidi, onları çağıran odacı. Olcay'ın da oradaki bir memur! Evlenmişler. Sonra Ankara'da Kızılay'da 10-12 katlı bir binanın çatı katında, küçücük bir kapısı olan tek odalı bir eve taşındılar. Yemeğe, oturmaya giderdik oraya. Amerika'dan döndükten sonra da Bahçelievler'de bir bodrum katında oturdular, sonra da -sanırım Amerika'da kazandıkları paradan ve burstan artıracak- Oran Sitesi'nden bir ev aldılar. Yardım edeni yoktu, torpil yapamı da... Zaten nefret ederdi torpilden. Tırnaklarıyla kazıyarak bugünlere geldi.

### ■ Antalya'da bir mal varlıkları yok muydu? Aileden kalan miras gibi. Yanlış mı biliyoruz biz?

Kemiklik'te eski bir ev vardı. Gecekondu gibi. Sonra, sanırım ablasıyla ikisi Güllük Caddesi'nin arkalarında bir daire aldılar annelerine. Orada oturdu annesi. Ben de sık sık giderdim özellikle Feride Hanım Teyze rahatsızlandığında. 80 ihtilalinden sonra tüm partiler kapatıldı, mahkûmiyetler başladı. Deniz, Zincirbozan dediğimiz yere gönderildi. Aftan sonra çıktılar. Hukukçu biliyorsunuz kendisi. İstanbul'da bir hukukçuyla beraber çalışmaya başladılar. İlk aldığı iş, bir Romanya gemisinin infilakı sonucu evlerinde hasar görenlerin avukatlığıydı. Oradan aldığı parayla Kaş'ta arsa satın aldı ama sit alanı oldu orası.

Çok dürüst bir insandı.

### ■ Sevdiği yemekler, yapmaktan hoşlandığı şeyler hakkında neler söylemek istersiniz?

Antalya yemeklerini çok severdi. Boğazına düşkündü, ama sağlığına da çok dikkat ederdi. Bir diyetisyen gibi bilirdi. Serpme böreği severdi. Börekçi Tevfik'e giderdik. Köfte-piyaz yemeye eski sanayiye giderdik. 10-12 yıl hiç aksatmadan Kurban Bayramı'nda benim kestiğim kurbandan kavurma yapar yerdik. Olcay'la gelirlerdi. Antalya'ya gediği zaman beraber Kaleiçi'ne giderdik. Orayı çok severdi, çünkü ilkençliğinde Kaleiçi'ndeki evimizde çok kalmıştı. Özellikle lise son sınıfta bizim evde çalışırdık imtihana. Vural Savaş ve Oktay Nayman da bizde kalırlardı. Sabaha kadar ders çalışır-



dık. Çok anımız var.

### ■ Rahatsızlığı ne zaman başladı?

Rahatsızlık Strasbourg'tan dönüştü başladı. Avrupa Parlamento Meclisi'ndeydi. Geç saatte ateşi çıkmış. Titreme olmuş. Mehmet Bey vardı onun yardımcısı, ona telefon edebilmiş. Mehmet Bey onu hastaneye götürmüş. Tansiyona bağlı beyin kanamasından şüphelenmişler. Film çekmişler. Kanama var. Hemen Ankara Tıp'a sevk

etmişler. Orada anjiyo yapılmış ve pıhtıyı çıkarabilmiş doktor, ama sonra sol tarafta felç meydana geldi. Aca-ba fizik tedavi ile düzelmeye mi diye düşündüler. Kızı Aslı yurtdışına götürdü. Ama ateşi çıktı. Hastane mikrobi dediler. Orada tedavi olamadı. Döndüler. Sonra GATA'da tedavi oldu ama sol tarafı felçli kaldı. Tekerlekli sandalyeyle geziyordu.

### ■ En son nasıl hatırlarsınız onu?

Benimle beraber olduğu zamanları hatırlarım. Yani 70 sene evvelini. Hafızası çok kuvvetliydi. Sınıf arkadaşlarımızı okul numaraları ile hatırlardı. Bir de şu var hatırladığım: Hacettepe'de bir doktor var ona check-up yaptırırdı. Yine o doktora gitmiş ve anjiyo yapmasını istemiş. Doktor anjiyoyu yapmış. Tertemiz. Ama Deniz stent takmasını istemiş. Onu da takmış. Sonra eve dönmüş. O sırada Serik'te yangın haberi gelmiş. Üç kişinin öldüğünü duymuş. "Antalya'ya gideceğim" diye tutturmuş. Olcay da ikna edememiş gitmemeye. Beni aradı Olcay. Ertesi sabah geldi Deniz. Ben aldım onu havaalanından. Birlikte Serik'e gittik. O aileye baş sağlığı dilemek istiyormuş, ama evlerine giden yol yokuş. "Çıkma, bak yeni anjiyo oldun" dedim, dinlemedi. O vaziyette çıktı yokuşu, başsağlığı diledi. Oturduk biraz köylülerle. Sonra benim arabayla Antalya'ya döndük. Böyle bir adamdı yani.

### ■ Vasiyeti, son dönemlerde ülkeyle ilişkin özelemleri var mıydı?

Laik Türk Cumhuriyeti'ni savunan biriydi. Hukuksuzluğu asla kabul etmezdi. Hastalığında bile ülkenin hâline de çok üzülüyordu. Şu anki Cumhurbaşkanı yasaklıken de, "Seçim olmuş partisi kazanmış, ama kendisi yok. Dünya ülkeleri ne diyecek bize? Nerede bunların demokrasisi; demek ki Türkiye demokratik bir ülke değil diyecekler" derdi. Kimileri bugün o tavrından dolayı ona kızıyorlar, ama O ülkesi için çok iyi şeyler yaptı.

# Antalya Neden Bir Sinema Kenti Olamadı?

**İstanbul tarihsel ve kültürel geçmişinden dolayı, her zaman için sinemanın doğal başkenti olmuştur. Peki ya Antalya? İstanbul dışında başka bir kent, sinemanın kalbinin attığı bir kent olamaz mı? Olursa hangi kentler bunu taşıyabilir sorusuna benim aklıma gelen ilk yer Antalya'dır. Bunu bir dizi argüman sunarak uzun uzun açıklayabilmek mümkün; ama asıl sorun "Antalya neden bir sinema kenti olmadı?" sorusunda yatmaktadır.**



Mustafa  
Fadil  
**SÖZEN**

**Y**azının başlangıcında belirtmeliyim ki görüşüm net veya kesin yargılar içermeyen verilerle oluşmuştur. Bunlara adım adım bakalım. İlk adım Antalya ve sinemalar, ikinci adım Altın Portakal Festivali kuran öncüler ve onların anlayışı, üçüncü adım turizm olgusu-sinema olgusu ikileminde kent yöneticileri, kent paydaşları vizyonu, dördüncü adım bir stüdyo teşebbüsü ile filizlenen umutlar ve son adımı ise şu soru oluşturmaktadır: Antalya'nın bir sinema kenti olması için hala bir umut var mı? Başlayalım...

## İlk Adım: Antalya'da Sinema

Antalya'nın kültürel tarihine birinci elden yaptığı katkılarla ender bir kişilik olan Hüseyin Çimrin Antalya'da ilk film gösterimleri ve sinemalar hakkında şu bilgileri verir: 1926 yılı sonunda Yüzbaşı Mahmut Yalay tarafından 'Leyla Sineması' adı ile Antalya'nın ilk sineması kurulmuştur. O yıllarda Mahmut Bey'in İzmir'den getirdiği karpitle çalışan sinema makinesi ile burada 10 ya da 15 dakikalık sessiz filmler oynatılır. 1970'li yılların ortalarına kadar sinemaların, Antalya'nın sosyal yaşamında önemli yeri vardı. Haftada en az bir defa ailecek sinemaya gidilirdi. 1970'li yıllarda kentteki sinemalar her gün insanlarla dolup taşardı (1). Bu alıntıyı, 1960'lı yıllara kadar birkaç büyük şehir dışında Anadolu'da sinema olgusu ve düzenli film gösterimlerinin neredeyse yok düzeyinde olmasına karşın Antalya-sinema ilişkisinin bu denli erken başlamasına vurgu yapmak için yapıyorum.

**İkinci Adım: Altın Portakal Kurucuları ve Onların Anlayışı**  
Ülkemizin en eski ve uzun soluklu film festivali olma niteliğini taşıyan Altın Portakal Film Festivali'nin te-

meli Aspendos Tiyatrosu'nda düzenlenen konserler ve tiyatro gösterileriyle atılmıştır denilebilir. Önceleri konser, tiyatro vb. etkinliklerle başlayan ve giderek gelenekselleşen yapının hedefi, 1964 yılında Behlül Dal ve dönemin Belediye Başkanı Avni Tolunay tarafından, "Türk sinema sektörünü maddi manevi desteklemek" olarak belirlenir (2).

## Üçüncü Adım: Turizm Olgusu-Sinema Olgusu İkileminde Kent Yöneticileri, Kent Paydaşları Vizyonu

Asıl sorunu yaratan olgu bu ikilemde yatıyor. Hem Festival hem de turizm olgusu emekleme dönemini 1960'lı yılların başında yaşar. Kent, turizm sektörü açısından olağanüstü imkanlara sahip, doğal güzellikleri kadar tarihsel imkanları da olan olağanüstü bir lokasyon.

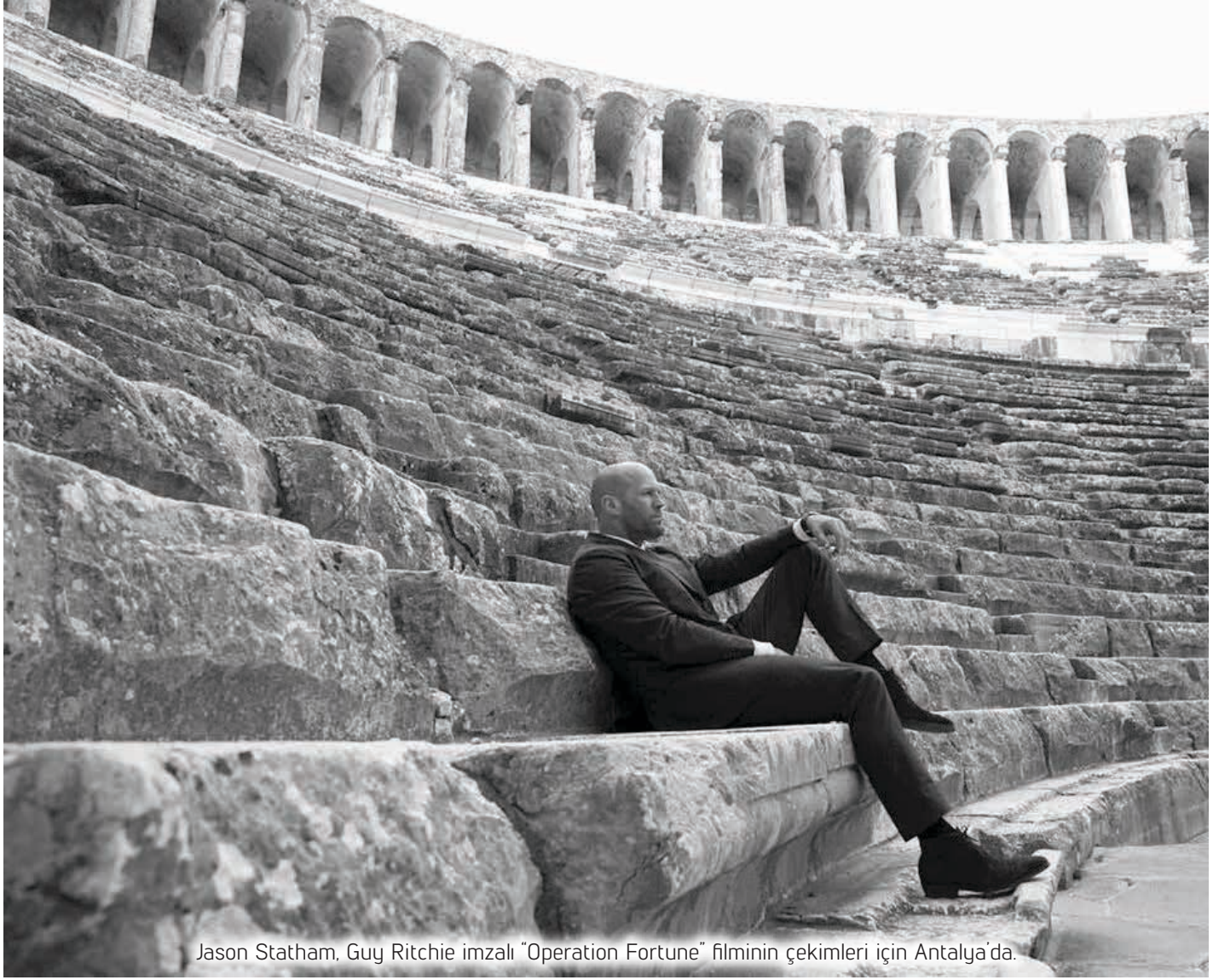
Doğaldır ki kentin maddi zenginliğine doğrudan ve hızlıca katkı koyan turizm olur.

Kentin tüm paydaşlarının bu olguyu büyütme, pastadan en büyük dilimi almak istemesiyle süreç tüm yoğunluğuyla turizm lehine işlemeye başlar. Festival, kent paydaşlarının vizyonunda turizmin doğal bir uzantısı olarak konumlandırılır. Turizm olgusu yeteri kadar kendini oluşturduğunda kent yöneticileri festivale yeni bir misyon yüklerler. O artık Antalya'yı bir marka haline getirmenin aparatı değerindedir.

Antalya'nın markalaşması meselesi, ilk kez 2003 yılında Antalya Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ve AKSAV Yönetim Kurulu'nda tartışılmaya başlanır ve bu amaç doğrultusunda Festivalin araçsallaştırılması düşünülür. Dönemin Belediye Başkanı Bekir Kumbul, Festival'in ana temasını 'Festivaller ve Kentler' olarak belirlediklerini ve etkinlik süresince "Kent Markalarının Oluşumunda Festivallerin Önemi" konulu uluslararası bir panel gerçekleştireceklerini duyurur. Kumbul şöyle







Jason Statham. Guy Ritchie imzalı "Operation Fortune" filminin çekimleri için Antalya'da.

der: 'Kent' ve 'kentli' kimliğinin belirginleşmesinde, olgunlaşmasında çoğu zaman festivaller, şenlikler, görsel ya da yazınsal sanatların oluşturdukları iklim, belirleyici olabilmektedir. Kentimizle paralelliği açısından baktığımızda, Cannes, Venedik, Berlin, Selanik, film festivalleriyle tanınmışlar, 'marka' olmuşlardır. 2003 yılında Antalya'da kültür, sanat ve turizm alanında aktif rol oynayanlar için en önemli tartışma konusu, kırk yıllık bir festival olmasına rağmen Altın Portakal Film Festivali'nin neden bir Venedik, Selanik, Cannes ya da Berlin film festivalleri gibi uluslararası niteliğe dönüştürülmemiş olmasıdır. Festivalin öncelikle uluslararası nitelikte yeniden yapılandırılmasına dair görüş birliğinde olan Antalya'daki kent seçkinleri, 2003 yılında 56. yaşını kutlayan Cannes Film Festivali'nin yolundan gitmeyi hayal etmektedirler (3). Sonra gelen kent yöneticileri ve kent paydaşları bu anlayışı hep paylaşmış gibidirler.

#### **Dördüncü Adım: Çandırwood, Bir Stüdyo İle Yeşeren Umutlar**

1998 yılında Antalya'nın Serik İlçesi'ne bağlı Çandır Beldesi'nde dünyaca ünlü film şirketlerinden Golden

Horn tarafından 25 milyon dolar harcamayla Antalya Studios (Antalya Stüdyoları) adında film stüdyoları kurulur. Stüdyoları yapan şirketin sahibi Michael Tabori, "Çandır artık dünya sinemalarının kalbinin attığı bir yer olacak," der. Tabori sözlerini şöyle sürdürür: "Stüdyolar önemli bir turizm hareketini de sağlayacak. Çünkü buraya günlük turlar düzenlenecek. Dünyaca tanınmış yönetmenler, sanatçılar gelecek. Yani herkes buraya akın edecek. Dünyanın birçok yerinden film yapımcıları stüdyoyu görmek istiyor. Büyük bir film endüstrisi oluşacak. Bu stüdyolar yabancı film yapımcılarının yanı sıra Türk sinemasına da hizmet verecek, Yeşilçam da buraya taşınacak. Türk sinemacıları dünyanın en son teknolojisi ile donatılan stüdyolarımızdan yararlanacaklar. Yapım şirketinin yöneticisi, "Bizim stüdyomuz dünyada üçüncü, Avrupa'da ise en büyük stüdyo" diye bir tanımlama yapar. Yöre halkı da bu yapı Hollywood'a nazire olsun diye "Çandırwood" demeye başlar (4).

Çandırwood yıllar içinde beklenen/amaçlanan hiçbir hedefine ulaşamaz. 8 yılda sadece 2 film çekilebilir. Bunun birçok nedeni vardır. İlki oldukça somut ve tanıdık bir kavramdır. Bürokrasiye yenik düşme: Yurt dışından

gelen yapımcılara <vergi, harç, stopaj> gibi kalemlerde destek (indirim) verilmemesi nedeniyle stüdyolar giderek atıl duruma gelir. Stüdyoların Genel Müdürü Bülent Güçer, Türkiye'deki vergi ve stopaj gibi kalemlerin yabancı yapımcıyı etkilediğini belirterek şunları söyler: "Stüdyolarımız şu an beklemede. Macaristan ve Kanada, kendi ülkelerine gelen yapımcılara vergi ve konaklama desteği veriyor. Ancak Türkiye'deki vergilendirme sistemi nedeniyle dış yapımcı ülkemizi tercih etmiyor. Yerli yapımcı ise doğal ortamı tercih ettiği için stüdyolara para vermek istemiyor." (5)

2010 yılına gelindiğinde yeni bir arayış ortaya çıkar. AKSAV ile Ulusal Film Komisyonu bir çalıştay düzenler. "Antalya'yı Uluslararası Film Yapım Vadisi'ne Dönüştürmek İçin Yol Haritası Tasarlama Çalıştayı" adını taşıyan bu girişimin önerdikleri ne yazık ki kağıt üzerinde kalmaktan öteye gidemez.

Ne hikmetse yapılmış yaşatamayan kent yönetimi, yeni bir stüdyonun hayalini üretmeye başlar. 2015 yılına gelindiğinde dönemin Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Menderes Türel, Antalya'yı dev bir film platosu yapma çabalarını şöyle anlatır: "Los Angeles'ta Antalya'ya film platoları kazandırmak için çalışma yapacak ve temaslarda bulunduk. Ayrıca Altın Portakal Film Festivali'nin Uluslararası bölümünün güçlendirilmesine yönelik görüşmelerde yaptık. Hollywood görüşmelerimiz son derece olumlu geçti" (6)

Siyasetin kayganlığı içinde tabii bu hayal de gereceğe dönüşmez.

### Beşinci Adım: Peki Umut Var mı?

Başlığı "bir umut var" ile "artık çok geç" arasındaki görüşler olarak da değiştirmek mümkün. Bir umut hala var diyenlere saygım sonsuz, ama iflah olmaz bir pesimist olan benim görüşüm ise artık çok geç... Argümanlarımı sıralayayım. İlki, Antalya'yı bir sinema kenti olmaya yakıştıran/yaklaştıran şeylerin başında Altın Portakal Film Festivali'nin yaklaşık altmış yıldır bu kentte olması yatıyor. Son on-on beş yıl hariç festival zamanı Türk Sineması'nın kalp atışlarını bu kentte duymak mümkündür. Bu kalp atışı hem sektörün olduğu İstanbul'da hem Antalya'da bu elle tutulacak kadar somut biçimde yaşanıyordu. Bu giderek sönümlendi. Ne oldu da bu yavaşladı dersiniz anlatayım. Son dönemlerde kent yöneticileri bu kenti dünya markası yapacağı deyip Altın Portakal Film Festivali'ni uluslararası yapıya dönüştürme sevdasına düştüler. Böylece ulusal sinema ikinci planda kalmaya ve giderek de sönümlenmeye başladı. Bu süreçte Adana Altın Koza Film Festivali Türk Sineması için ön almaya başladı. Ardından

daha küçük de olsa Malatya Altın Kaysı Film Festivali pastadaki payını büyültmeye çalıştı. Altın Portakal'a ne oldu dersiniz ne olduğunu söyleyeyim: İstanbul Film Festivali'nin ikincil düzeyde takipçisi haline geldi. Peki bundan sonra geriye dönüş mümkün mü? Bana göre "su geriye akmaz".

Antalya'yı bir sinema kentine yaklaştıran ikincil bir öge de Çandırwood'da kurulan ve dönemine göre oldukça profesyonel niteliklere sahip film stüdyolarıydı. Eğer bu stüdyolar çalıştırılabilseydi Antalya için büyük bir şans olacaktı. Bu fırsat da kaçtı. Yurt dışı sineması sektörü buraya bürokrasi ve vergi muafiyetleri olmaması nedeniyle ilgi göstermekten kaçındı. Bir başka neden de stüdyonun aktif olduğu 90'lı yıllarda burada film çekmek isteyen yabancılara -Türkiye'deki terör olayları nedeniyle- sigorta şirketlerinin yüksek oranlar çıkar-

masıydı. Türk sinema sektörü ise birkaç film haricinde bu stüdyolardan faydalanma yoluna gitmedi. Eğer bu stüdyolar hak ettiği şekilde çalışabilseydi hem kent ekonomisine katkı hem de kente dünya ölçeğinde tanınır olma imkanları getirecekti. Dolayısıyla hem yurt dışı hem Türk sinema sektörünün Antalya'ya sıcak bakmaması, Antalya'yı bir sinema kenti olma imkânı ortadan kaldırdı. Elbette ki bunlara ilaveten daha birçok değişkeni ekleyebilmek mümkündür.

Biraz da olumlu olanlardan bahsedelim. Elimizde kalan tek seçenek, seçilen belediye başkanlarının -samiyetle- yapmak istedikleri, yerel bazda kalan çabalar bütünü. Kent kurumsal bileşenlerinin bunlara bakışı ise sıkı bir paydaş olma eğiliminden çok uzakta görünümünü sunuyor. Şimdi siz söyleyin hala bir umut var mı?...



Çandırwood

(1) Hüseyin Çimrin , (2015). Eskiden Antalya'da Sinemalar.

<https://www.sabah.com.tr/akdeniz/2015/11/30/eskiden-antalya-da-sinemalar>

(2) Tuncer Çetinkaya, 2013. Altın Portakalın Öyküsü, s.56-58

(3) Reyhan Varlı Görk, 2010. Nedir Şu Yeşilçam'ın Meyvesi 'Altın Portakal'? Antalya'nın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Antalya Altın Portakal Film Festivalinin Metalaştırılması. Akdeniz İİBF Dergisi, 10 (20) , 1-40 .

(4) Kadir Temiz, (1998). Burası Çandırwood!

<https://www.milliyet.com.tr/the-others/burasi-candirwood-5266022>

(5) Bülent Güçer, (2007) Çandırwood'da film bürokrasiyle koptu, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/candirwoodda-film-burokrasiyle-koptu-217346>

(6) Basın Bülteni. 2014. Çeşitli gazeteler





M. Ali Aksakal, "GH-YU6VF" (2017), Tuval Üzerine Karışık Teknik 80x80 cm



# Kara Altın'dan Sabah Yıldızı'na

Filmografisinde ödüllü pek çok belgesel bulunan ve bir süredir Antalya'da yaşayan yönetmen **Metin Avdaç** ile bir araya geldik. Söyleşide, 2 Nisan 1940 tarihinde kaybettiğimiz şair ve yazar **Sabahattin Ali**'yi ve **Anadolu Rock** akımının öncülerinden **Batman Türkiye Petrolleri Orkestrası**'nı da anma olanağı da bulduk.



Özgür  
MARANGOZ

■ Özgeçmişinizi incelediğimizde 1962 yılı Batman doğumlu olduğunuz bilgisiyle karşılaşıyoruz. İlk belgeseliniz olan “Torakçılar”ı ise 2006 yılında çekmişsiniz. Sanırsınız sinemaya geçişin -görece- geç bir tarihte gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Bunu, Türkiye’de, en çok da ekonomik koşullardan dolayı eğitim ve sanatın hayatımıza geç yansımalarıyla izah edebilirim. Bunu kendi kuşağım için genelleştirerek söyleyebilirim. Biz, sinemayla yetişen bir kuşağız; televizyon kuşağı değiliz. Erken dönemlerimde basın ve haberleşme şimdiki gibi değildi. 70’li yıllarda bugünün gazetesi, Adana’dan bulunduğum bölgeye 3 gün sonra gelirdi ve ben öyle okuyabiliydim. Böylesi bir ortamda sanatın hayatıma geç girmesini normal karşılamak gerektiğini düşünüyorum. Yaşadığımız yerin coğrafi şartları, ekonomik koşullar, elinizden tutan kimsenin olmaması gibi etkenler söz konusu. Sanat, içinizde bir yanardağ gibi durur ve zamanı geldiğinde patlar. Benim de sinemaya geçişim, tıpkı bir yanardağ gibi 2005

yılında bir patlama ile oldu. Bunun öncesinde 1985’ten 1997’ye kadar amatör olarak fotoğrafla ilgilendim. Sonrasında belgesel fotoğraf çalışmalarım oldu. O dönemde konularımın biri işçiler diğeri de doğaydı. Sinemaya geçiş yapmadan önce bir yandan da bir kamu kurumunda çalışıyordum.

■ Dilerseniz çalıştığınız kurumdan bahsedelim biraz. TEİAŞ’tan (Türkiye Elektrik İletim A.Ş.) emekliyim. 20 yıl boyunca, dağlarda gördüğümüz devasa direklerde çalıştım. 30 ile 160 metre arasında değişen direklerde, aralarındaki tellerde gidip geldim yıllarca. Hem mesleğini yapmak hem de sanat üretmeye çalışmak bir yanıla negatif bir etki yaratsa da, diğer yanıla sizi kırbaçlayan bir durum. 2005 yılında sinemaya ani bir kararla geçtim. Bu bir telefon görüşmesi sayesinde oldu. İy ki o görüşmeyi yapmışım. “Torakçılar” belgeselinin kahramanlarından biriyle yapmıştım o konuşmayı. İlk adım bu sayede oldu diyebilirim.



■ Ashında iki yönlü bir olgu var burada: Değindiğiniz gibi gazetelerin geç ulaştığı, Anadolu insanının tek eğlence aracının sinema olduğu bir süreçten geliyorsunuz. Bunun artıları ve eksileri var. Bir emekçi olarak sosyal hayatta mücadeleniz var; ama sanattan da inatla kopmuyorsunuz. Bu hem bir başarı hem de özel bir gayretin öyküsü. Galiba sizi Yılmaz Güney’den Ahmet Uluçay’a kadar, bu örneklerle eklemenebilecek bir halka olarak bile nitelendirebiliriz sizi... Şimdi filmografinize geçelim ve “Kara Altından Altın Mikrofonu” adlı belgeselinizle ilgili konuşalım.

Cumhuriyet’in kuruluş yıllarından itibaren kamu kurumlarının çoğunda sosyal eğlence adına orkestralar kurulur ve çalışanları, halkı birbiriyle kaynaştırma amaçlı konserler düzenlenirdi. 1963’te



Batman'da Türkiye Petrolleri'nin orkestrası, Ankara'dan gelen tamamen profesyonel müzisyenlerle kurulmuş. Bazıları daha sonra ayrılmış, 1964-65 yıllarında ise çekirdek kadro ile yollarına devam etmişler ve bölgede tanınmaya başlamışlar. Turnelere çıkmışlar ve diğer illerde de konserler vermişler. Tarzları Anadolu Rock. 1965-68 yılları arasında Hürriyet Gazetesi çok sesli Türk pop müziğini tanıtmak ve yaygınlaştırmak için bir yarışma düzenlemeye karar vermiş. Fikir babası o dönemin genel yayın yönetmeni Necati Zincirkıran. Bizim orkestra, üçüncü kez katıldığı yarışmada Altın Mikrofon ödülünü (1968) kazanarak, kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmış.



■ Müthiş bir olay bu. Bildiğiniz gibi Türkiye'nin pop ve rock müzik tarihinde genelde İstanbul'dan çıkmış isim ve grupların öne çıktığı biliniyor. Buradaki topluluğun Batman'dan çıkması büyük bir başarı öyküsü aslında.

Kesinlikle haklısınız. 2008 yılında İstanbul'a tayin oldum. Gece yarısı gazeteleri okurken bizim yerel basında Altın Mikrofon'u alışımızın 40. yılı yazısı dikkatimi çekti ve "neden bunun belgeselini yapmayayım" diye sordum kendime. Sabah ilk iş, ablasının eşi Batman Orkestrası'na son giren müzisyenlerden olan Tomris Abi'nin akrabası olan bir arkadaşımı aradım. Yaklaşık bir yıl süren çekim sürecinde İzmir, Batman, Lüleburgaz ve Ankara gibi kentlerde çekimler yaptık. 2009 yılının Ocak ayında Pera Müzesi'nde görkemli bir gala düzenledik. Film, 2009 yılındaki Altın Portakal Film Festivali'nin belgesel yarışmasında da yer aldı. Bir yıl sonra TRT'den profesyonel dalda birincilik ödülünü kazandık. Bir gün Batman Orkestrası sahnedeysen, elinde gitarıyla orkestraya yaklaşıp, "siz benim idolümsünüz, ben de müziğe başlayıp sizin yolunuzdan gideceğim" diyen Edip Akbayram'ı tam 43 yıl sonra ekiple bir araya getirmek de cabası!

■ Filmografiye dönecek olursak; "Siyah Beyaz ve Çok Renkli", "Ölüm Elbisesi", "Karmaşık", "Yılkı Atları", "Yüksek Gerilim Cambazları" ve "Tipi" gibi ödüllü belgesellerinizle karşılaşıyoruz. Ama sizi geniş kitlelere tanıtan en önemli eserin, 2012 yapımı "Sabah Yıldızı Sabahattin Ali" olduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir istatistik var mı bilmiyorum; ama filmin, Türkiye'de son on yılın en çok izlenen belgesellerden birisi olduğunu kesinlikle söyleyebilirim.

2010 yılı Mayıs ayında Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin fotoğraf etkinliklerine davet edilmiştim. Konuklardan biri de İsa Çelik'ti. Fotoğraf dünyasında 50 yıllık

bir maziye sahip İsa Abi'ye, Sabahattin Ali ile ilgili detaylı bir film ya da belgesel var mı diye sorduğumda, bana, "Sabahattin Ali zordur; kitaplarımı okuman, hakkında bilgi toplaman lazım. Bunları yap, bir yıl sonra gel, seni kızı Filiz Ali ile tanıştırayım" yanıtını verdi. Ben de zamanın dar olduğunu, kitaplarımı okuduğumu, yaşam hikâyesini de bildiğimi söyledim. Kendisini 15 gün kadar sonra ikna edebildim ve Filiz hanımla telefonda görüşme olanağı yakaladım. Filiz Ali ikna etmesi zor bir kadındı; ama sanırım bendeki enerjiye tanık olduktan sonra filmin çekilmesine ikna oldu.

■ Ve sonra da Anadolu'yu adeta köşe bucak gezerek filmi insanlarla buluşturdu. "Sabah Yıldızı", bugünlerde de depremzedelere yardım amaçlı etkinliklerde izleyiciyle buluşmayı sürdürüyor. Söyleşimizin sonuna yaklaşırken Antalya'ya dair görüşlerinizden ve yeni projelerinizden bahsedebilir misiniz?

Yaklaşık iki buçuk yıldır Antalya'da yaşıyorum. Buranın tarihini, doğasını ve özellikle de dağlarını çok seviyorum. 60 yıllık yaşamımda burası 6. şehir. Kendimi şuralı ya da buralı diye tanımlayamıyorum, hiçbir yerde sabit kalmıyorum. Buradan sonra nerede olurum, açıkçası bilemiyorum. Şu anda uzun metrajlı bir film projesi üzerine çalışmaktayım. Senaryo aşaması tamamlanan filmin hazırlıklarında son aşamaya geldiğimi söyleyebilirim.

■ Son olarak bölgeyi yakından tanıyan bir sanatçı olarak, hepimizi acıya boğan deprem hakkında neler söylemek istersiniz?

Öncelikle çok ama çok üzgünüm. Depremle ilgili bilim insanlarının uyarılarını dikkate almayan yetkililere ve kurumlara öfkeliyim. Güneydoğulu olmamdan ve bölgeyi sıklıkla gezmemden kaynaklı olarak depremden etkilenen şehirlerin tamamıyla bağlarım olduğunu söyleyebilirim. İlk anda aklıma o şehirlerde yaşayan arkadaşlarım geldi. Ulaşabildiğim insanlar iyi durumdaydı; ama günler geçip yakınlarını kaybettiklerini haberlerini alınca moralim hepten bozuldu. Gerçek olan bir şey var ki, depremler dünya var oldukça devam edecek. Aslında dünya kendi yeni varoluşunu sürdürmekte; ama yaşadığımız yüzyılda bilim ve teknolojiyi doğru kullanarak yeni tedbirler geliştirmeli, gezegeni hoyratça kullanmamaya özen göstermeliyiz. Dünya sadece insanlara ait değil; tüm canlıların birlikte nefes aldığı bir yer. Bu bilinci aklımızdan çıkarmamalıyız.

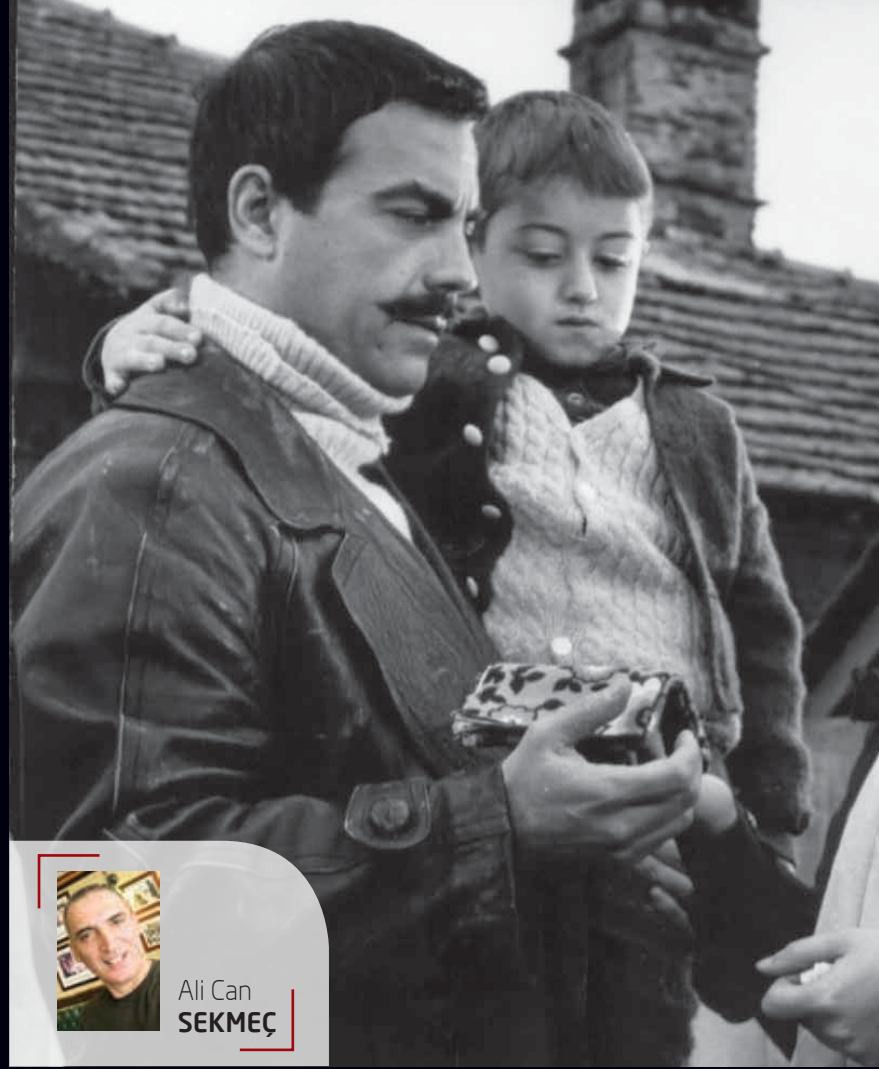
# “Namusum İçin”

**Alican Sekmeç'in Antalya'ya çekilen Yeşilçam filmlerini merccek altına aldığı köşenin bu ayki konuğu, 1966 yılında gösterime giren, Memduh Ün imzalı bir yapım. Serik civarında çekilen “Namusum İçin”, sayısız filme konu olan namus kavramını, usta oyuncular Ayhan Işık ve Fatma Girik'le bir kez daha gündeme getiriyor.**

“1965'te, bir gün Milliyet gazetesinin sayfalarını çevirirken Halit Çapın'ın bir röportajını okudum. Karısına tecavüz eden düşmanlarından intikam alan bir adamın öyküsünü, yakınlarıyla konuşarak röportaj haline getirmişti Çapın... Çok ağır bir dramdı yaşanan... Bir kaç gün sonra aynı gazetede bu adamın ashında bir mitoman, yani yalan söyleme hastası olduğunun ortaya çıktığı haberi yayımlandı. Adam resmen bir hikaye uydurmuştu ama biz sinemacılar için bunun bir önemi yoktu. Çünkü hikaye film yapmak için çok elverişliydi...” Bu sözler, bu hikayeden 1965 yılında “Namusum İçin” adlı bir film yapan yönetmen Memduh Ün ile yaptığımız sohbetten...

1960'lı yıllarda Türk sinema piyasasının iddialı yapım şirketlerinden Uğur Film'in sahibi Ün, etkilendiği bu hikayeden bir film yapmaya karar verir. Hikayeden kendince bir hikaye kurar. Önce Halit Refiğ'e bu hikayeden bir tretman hazırlatır, sonra senaryo üzerindeki çalışmasını tamamladıktan sonra hızlı bir şekilde oyuncu kadrosunu belirlemeye girişir. Uğur Film'in değişmez kadın oyuncusu Fatma Girik bu filmde de yer alacaktır. Fakat senaryo erkek ağırlıklı bir senaryodur ve Fatma Girik'in rolü oldukça azdır. Baş erkek rolü ise Ayhan Işık'tadır. Diğer kadro Talat Gözbak, Cenk Güner, Mehmet Ali Akpınar, Enver Dönmez, Baki Tamer, Emire Erhan, Osman Türkoğlu, Danyal Topatan ve sinemada ilk kez rol alacak olan davudi sesiyle sevilen halk müziği sanatçılarından Hasan Mutlucan'dan oluşur. Takvimler 1965 yılı Kasım ayını gösterdiğinde İstanbul ve çevresinin soğuk ve yağışlı olması nedeniyle çekimler yapılamayınca bir nevi cankurtaran görevini üstlenen Antalya, Uğur Film'in yeni prodüksiyonuna da ev sahipliği yapacaktır.

Uğur Film ekibi, Kasım ayı başında Antalya'ya gelir. Prodüksiyon amiri Melih Altınışık ve yardımcısı Sabri Aslankara, ekip otele yerleştikten sonra çekimler için uygun mekanlar aramaya koyulur. Senaryoya en uygun yer olarak Antalya'nın Serik ilçesi seçilir. Ayhan Işık filmde kamyon şoförüdür. Ona uygun bir



Ali Can  
SEKMEÇ

kamyon bulunur. Serik'te uygun bir ev ve çevre sağlanır. Ayhan Işık (Murat) ve Fatma Girik'in (Halime) oğlu rolü önemlidir. Antalya'da uzman doktorluk yapan Rafet Tugay'ın 9 yaşındaki oğlu Semih, bu iş için çok uygundur. Küçük Semih Tugay, ailesinin izniyle filmde rol alır. Memduh Ün, Serik'e geldiklerinin üçüncü günü çekimlere başlar. Filmin hikayesi şöyledir:

Antalya'nın Serik ilçesinde kamyonu ile uzak şehirlere nakliye işi yapan Murat, yine böyle bir iş için yola çıkar. Çok sevdiği karısı Halime ve küçük oğlu Memo köyde yine yalnız kalacaklardır. Murat bu kamyonu Osman Ağa'nın yardımı ile almıştır. Fakat Murat'ın çok güvendiği Osman Ağa, adamları Zülfü ve Hıdır ile Murat'ın da yokluğundan istifade ederek güzel karısı Halime'ye tecavüz ederler. Murat için namusunu temizlemek uğruna intikam almaktan başka yol yoktur!

Filmin birçok sahnesi Antalya Serik'te çekilir. Serik, Perge harabeleriyle ünlü bir ilçe olduğu için sinematografik bir yerdir. Memduh Ün, buradaki tarihi ve doğal güzelliği çok beğendiği için harabelerde de bir sahne çekmek ister. Fakat yaşadıkları trajikomik olay, tüm ekibi önce sınırlendirecek sonra da güldürecektir:





“Ayhan’ın Mehmet Ali Akpınar’la, Hasan Mutlucan’ı öldürme sahnesini Perge harabelerinde görüntülemek istedim. İzin almak gereğini de duymamıştık. Şaryoyu tam kurduğumuz sırada, topal bir bekçiyle bir jandarma çavuşu yanımıza geldi. ‘Burada film çekemezsiniz kardeşim, izniniz var mı?’ diye sordular. Elimizdeki çekim belgemizi gösterdim. Kağıda baktılar ama anlamadılar. Ve kabul de etmediler. Bizi küçümseyerek bağıra çağıra ‘Buraya özel izin almanız gerekir, hadi toplayın pınlınızı pırtınızı, terk edin burayı’ dediler. Çok sinirlendim duruma. Hemen oyuncum Talat Gözbak duruma müdahale etti. O zamanki Antalya valisini tanıdığımı söyledi. Vali meğerse bizim Muzaffer Tema’nın amcası değil miymiş. Talat, adamın çok sanatsever olduğunu belirtip, kendisiyle görüşmek üzere Antalya’ya indi. Vali hemen jandarma karakoluna telefon açmış, ‘Beni oraya getirmesinler, yıkarım o harabeleri başlarına’ demiş. Tabii bu haber anında setimize kadar ulaştı. Topal bekçi ve jandarma çavuşu anında kaçıp gittiler, biz de kazasız belasız çalıştık.

İstanbul’da yağmurdan kaçmıştık ama yağmur Antalya’da da yakamızı bırakmadı bir türlü. Yağmurdan sık sık elektrikler kesiliyor ve saatler sonra geliyordu. Havalar düzeldikten sonra, iç-dış bütün sahneleri çekmiştim. Yalnızca final sahnesi kalmıştı. Ayhan, Talat

Gözbak’ı döverek öldürecekti. Ama ertesi gün yeniden yağmur başladı ve iki gün dinmedi. Ayhan’ın verdiği süre bitmişti. Bizden ayrı, Antalya’nın en iyi oteli Derya’da kalıyordu. Dönüş hazırlıklarını yapmış, uçak biletini almıştı. Gideceği sabah kalktığımızda, havanın pırl pırl olduğunu gördük. Talat ‘Gidelim, rica edelim kendisinden’ dedi. Ben umutsuzca, ‘Kabul etmez’ dedim. ‘Ekip olarak gideriz’ dedi Talat. Kalktık otele gittik. Lobiye girdüğümüzde, Ayhan iki dirhem bir çekirdek giyinmiş, elinde valiziyle otelden ayrılmak üzere merdivenlerden iniyordu. Bizi görünce şaşırıldı. Ekipçe bir gün daha kalması için rica ettik. Ayhan öyle bir tavırla kabul etti ki, kendimi aşağılanmış hissettim diyebilirim. Hemen yola çıktık, çekim için Serik yolunda çok uygun güzel bir yer buldum. Planlar kafamda hazır. Büyük bir hız ve gayretle çekip bitirdim. Her şeye rağmen sahneler Ayhan’ın gayretiyle tamamlandı.”

Memduh Ün, “Namusum İçin” filminin tamamını Antalya Serik’te çeker. Fakat Ayhan Işık’tan, ekipçe ricada bulunarak çektikleri, Mehmet Ali Akpınar’ın öldüğü sahnenin çok önemli bazı planları filmin laboratuvar işlemlerinin yapıldığı Acar Film Stüdyosu’nda kaybolur. Memduh Ün bu planlar için Ayhan Işık’tan bir günlük çalışma isteğinde bulunur ve planlar İstanbul’da Yedikule surlarında çekilir. Ayrıca Ayhan Işık’ın cezaevinden kaçtığı ama senaryoda olmayan bir sahne de yine İstanbul’da tamamlanır.

“Namusum İçin” 1960’lı yıllarda pek çok filmin yaşadığını yaşayacak, sansürle boğuşacaktır. Sansürün katı kuralları filmi ancak iki sahnesinin kesilmesinden sonra serbest bırakacaktır. Memduh Ün sohbetimiz sırasında filmin sansür ve Altın Portakal macerasını anlatırken bazen sinirlenir, bazen de acı dolu bir gülümsemeyle lanet okur:

“Sansürle boğuşmamız bir yana Altın Portakal’da yaşadığım daha da trajikomikti. Polonezköy’de Halit Refiğ ile senaryo çalışması yapıyorduk. Halit bir sabah gazete alıp döndüğünde ‘Altın Portakal kazanmışım’ dedi. Atıf Yılmaz, Halit Refiğ gibi ünlü yönetmenlerin filmlerinin bulunduğu bir yarışmada ‘Namusum İçin’le en iyi yönetmen seçilmem şaşırtmıştı beni. Şöyle ki; bir paparazzi filmin özgün olmadığını, Kirk Douglas’la Anthony Quinn’in oynadığı ‘Kan Davasının Sonu’ adlı Amerikan filminden kopya olduğunu yaymış çevreye, bundan etkilenen jüri üyeleri filmi değerlendirmeye almamış. Yalnız üyelerden Turgut Demirağ, ‘Kopyaysa filmi ödüllendirmeyelim ama Memduh Ün’ün yönetmen olarak başarısını görmezden gelemez’ diye karşı çıkınca, bana en iyi yönetmen ödülünü vermişler.”

# “Sanat Varsa Umut Vardır!”

Rutkay Aziz’le, telefon görüşmelerimizi saymazsak, son karşılaşmamız 2017 yılında gerçekleşmişti. O dönemde, Antalya kültür tarihine “en uzun süre ve kesintisiz yayımlanan dergi” olarak geçen Modern Zamanlar’ı çıkarmayı sürdürüyorduk. Altın Portakal’da önce bir sansür krizi yaşanmış, ardından da kısa film ve belgesel yarışma kategorileri, keyfi bir kararın sonucunda devre dışı bırakılmıştı.



Tuncer  
ÇETİNKAYA

Yılların Venüs Heykeli’ni “sanatsal gerekçelerle” (!) kübik bir forma büründüren organizatörler hızını alamamış ve yarım asrı ardında bırakan festivalin kalbine dinamit bırakmayı uygun görmüşlerdi! Ödül törenlerinde yapılan politik eleştirilere içerleyen kesimler, ulusal yarışmayı bir gecede sonlandırma kararı aldı! Gerekçe son derece komikti: Antalya Film Festivali, sığ tartışmaları ardında bırakarak rotayı Venedik’e, Cannes’a, Berlin’e doğru kırmalıydı!

## Saf Değiştirenler, İtiraz Edenler

On yılı aşkın bir sürede sayısız film gösterimine, yayın ve sergiye, konferansa imza atan dergi ekibi olarak, alınan kararı protesto etmek üzere yola çıktık. İstanbul’da, Yönetmen Kaan Müjdeci’nin etrafında toplanan bir grup aydınla yaptığımız görüşmelerin ardından, Emek Sineması sürecine de selam yollayan “Antalya Bizim, Altın Portakal Bizim!” kapağıyla yeni sayımızı hazırladık, derginin Beyoğlu Sineması’nda yapılan alternatif festivalde (“Ulusal Yarışma”) dağıtılmasını sağladık. Yetmezdi; festival bu haliyle boykot edilmeli, alınan yanlış karardan dönülene kadar itiraz sürdürülmeliydi. İşte o günlerde, dergimizin son sayılarını

katkılarıyla çıkardığımız sevgili başkan Ümit Uysal’ın önerileri, ortaya “Bir Film Bir Konuk” projesini çıkardı. Muratpaşa Belediyesi Kültür Müdürlüğü ve Modern Zamanlar işbirliğiyle gerçekleşen projede, daha önce Altın Portakal’da yarışıp ödüle değer bulunan filmlerin oyuncu ve yönetmenlerini ağırlıyor, ulusal yarışmanın ortadan kaldırılmasını kabul etmediğimizi, konuklarımızla birlikte kamuoyuna duyuruyorduk.

Bu noktada, yerelde ve ülke genelinde ortaya konan tutumun ikili bir sonuç doğurduğunu söyleyebilirim. Prensip olarak bize katılmak istediklerini beyan edip, sonradan -malum çevrelerden- alacağı tepkiden ürkererek saf değiştirenler ve sonuçları ne olursa olsun, Türkiye’nin en köklü sinemasal organizasyonuna reva görülen muameleye itiraz edenler.

Rutkay Aziz, ilk günden beri ikinci cephede yer alan önemli bir isim oldu bizler için. O dönemde, yoğun turne programından dolayı, bu etkinlikte bir araya gelemedik; ama o, hem çabamızı geniş kesimlere duyurmaya çalıştı hem de dergiye gönderdiği mesajlarla tarihe not düştü.

## Hellman’dan Orwell’a

Sanatçının yönettiği son oyun olan “1984: Büyük Gö-



zaltı”, Robert Owens, Wilton E. Hall ve William A. Miles tarafından uyarlanmış. Kurgu, başrolde de karşımıza çıkan emektar Taner Barlas’a ait. Kadroda Ekin Aksu, Özcan Alpar, Levent Yılmaz, Aytaç Öztuna, Hüseyin Uçurtma ve Hüseyin Demir gibi isimler bulunuyor. Henüz izleyememiş okurlarımıza, “1984”ün özgün bir uyarlama olduğunu; oyuncu performanslarını, Barlas ve Aksu başta olmak üzere son derece başarılı bulduğumuzu belirtelim.

Rutkay Aziz’le, önceden planladığımız üzere, oyun çıkışında bir araya geldiğimizde ilk olarak George Orwell imzalı bir eseri sergilemesinin üzerine gittim. Tercihinin, 80’lerde uyarladığı, Lillian Hellman’ın anılarına dayanan “Güneyli Bayan” (Bilgesu Eenus) ile bir tezat oluşturup oluşturmadığı konusunda düşüncesini merak ettim.

“Orwell konusunda sana katılıyorum.” diye söze girdi Usta. Hellman’ın da çağdaşı olan ve tıpkı onun gibi McCarthy yıllarında cadı kazanına itilen Charlie Chaplin’i ihbar etmesini hatırlattı, ama bir şerh düşerek:

“Solcu bir adamım. Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) günlerinden bugüne politik tiyatro meselesine kafa yordum. Temel görüşlerimde bugün de bir farklılık yok. ‘1984’ü sahnelemeyi düşündüğümüzde, yazarın düşüncesinden bağımsız olarak, ‘Büyük Birader’ kavramını ya da ‘iki artı ikinin beş etmesi meselesi’ni aklıma getirdim. Totaliter yönetimler çağın en büyük sorunu. Dünyanın birçok ülkesinde emeğiyle geçinmeye çalışan yığınlar, diktatoryal yönetimlerin pençesine düşmüş durumda. Oyunda da yer verdiğimiz, sözünü ettiğim kavramların çağrışımlarını biliyorsun. Bunları yeniden hatırlatmanın önemli olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla tercihimizde yazarın duruşunu aşan bir şeyler var.”

### Ankara Sanat Tiyatrosu

Söz AST’tan açılınca eski oyunları ve o güzel yılları yeniden hatırladık. Üniversite döneminde Ankara Sanat Tiyatrosu’nun uğrak mekânlarımızdan olduğunu söylediğimde, izlediğim ilk oyunun hangisi olduğunu merak ettim. Howard Fast’ın “Sacco ile Vanetti”si olduğunu belirttiğimde tebessüm etti ve eserin yönettiği oyunların tarihinde önemli bir yer işgal ettiğinin altını çizdi:

“12 Eylül sonrasıydı; zor zamanlardı. Ama yine de içimizde umut vardı.”

Bu sözler o umudun şimdilerde kalmadığına mı işaret ediyordu?

“Kesinlikle hayır. Sanatın olduğu yerde umut vardır. Günlerdir turnedeyiz. Oyunumuz hemen her yerde coşkuyla karşılanıyor. Salonları dolduran sanatseverlerin gözlerinde, alkışlarında görüyorum umudu. Evet, zor zamanlardan geçiyoruz; özgürlük ve demokrasiyi yaşatmak kolay değil. Az önce 80 sonrasıyı anımsatırken konuyu aydın çevresi bağlamında gündeme getirdim.”

AST’ta rol aldığı ilk oyunun Oktay Arayıcı’nın “Nafi-

le Dünya”sı olduğunu hatırlatan Aziz, o dönemde iki kez sahnelenen “Zengin Mutfağı”nın yanı sıra, “Bir Ceza Avukatının Anıları”, “Sakıncalı Piyade” ve “Yolcu” oyunlarını da andı.

### “Aydın mısın?”

Tam da bu noktada, önce Rıfat Ilgaz’ın o unutulmaz şiirini, sonra da Attila İlhan’ın aydınlar üzerine söylediği sözleri anımsadık. Galiba hiçbir şey yapamıyorsa, kollarını iki yana açıp “korkuluk” olmayı başaracak değerlerimiz eskisi kadar çok değildi:

“Tarihin belki de hiçbir döneminde olmadığı kadar büyük bir aydın kınılması yaşıyoruz. Korku iklimi, kimi insanların susması ya da güçlüünün yanında yer alması sonucunu doğuruyor. Yine de bu süreçte gençlerin ve kadınların ne kadar güçlü olduklarını, değişimden yana tavır aldıklarını görüyor ve umudumu yeşertiyorum. Bulduğum ortamlarda söz ne zaman Atatürk’ten açılrsa, insanların gözlerindeki coşkuya tanık oluyorum. Elbette düşüncelerini korkmadan ifade etmeye başaran arkadaşlarımız da var. Güçlükleri birlikte aşacak, demokrasimizi güçlendireceğiz.”

Sohbetimiz boyunca Metin Akpınar ve Müjdat Gezen’i anan Rutkay Aziz, Tarık Akan’a ise ayrı bir parantez açtı ve sinemamızın unutulmaz oyuncusunun, ülkenin zor zamanlarında gösterdiği duruş ile halkın sanatçısı olmayı başardığını söyledi. Lise yıllarında tanıştığı Akan’la yolunun sıklıkla kesiştiğinin ve son olarak Nazım Hikmet Vakfı’nda birlikte çalıştıklarının altını çizen Aziz, genç sanatçıların onun gibi isimlerin izinden gitmelerinin önemini vurgulayarak sözlerini noktaladı.

antsanat







Gülcan 2022

Gülcan Yıldız, 40x40 cm. sulu boya



## “Hüzünlü Gürültü”

Orkestralar da hüzünlüdür  
 Bazen bir keman yayından dökülür  
 Neşeli şarkılar kimilerini güldürür  
 Oysa onlar sadece bir örtüdür

Kimi zamansa hüzün  
 Taşar deliklerinden bir flütün  
 Ah, bu yüzden mi düştü yüzün  
 Gecene karışmış gündüzün

Piyanist okşar duyguları  
 Oynattığı gibi tuşları  
 Peki ya hissettirdiği acı  
 Var mı bayım, bir ilacı

Şefin durmuyor hırçın elleri  
 Zor dayanıyor yüreği  
 Kaybedecek yok bir şeyi  
 Çünkü bu son gösterisi

## “-Di”

Kuzguncuk konuştuğunda beşiğine  
 Anlamıştım bir şeylerin ters gideceğini  
 Karanlık günlerin sona ermeyeceğini

Bir illet ki hiç kabullenemediğimiz  
 Annenle benim biricliğimiz  
 Yıllar geçse de özleyeceğimiz

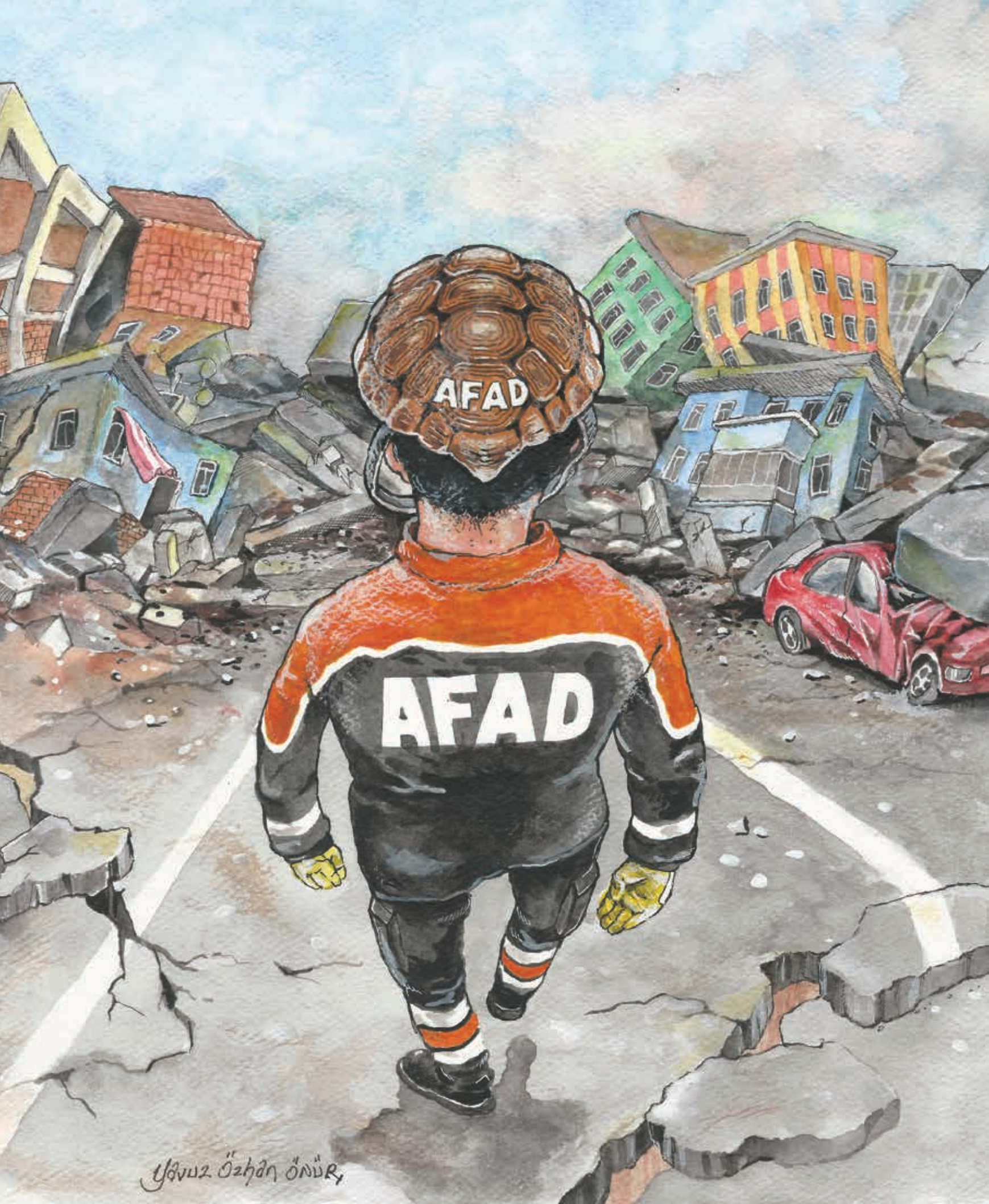
Sen gülüp eğlenirken  
 Duruverirdin birden  
 Endişelenmek bu kadar kolay mıydı sahiden

Adını anmaya çekindiğimiz çaresizlik  
 Sığar mı bir -di'ye sensizlik  
 Doğ-dun

Oyna-dın  
 Git-tin  
 Minik kuşum, sen şimdi  
 Farklı diyarlara göç ettin

Nisanur Koçak, Lise 11. Sınıf Öğrencisi





Yavuz Özhan ÖNÜR



Hasan Ceylan







“sorun çözücü”

# TURUNCUMASA

[www.turuncmasa.com](http://www.turuncmasa.com)

444 8 007